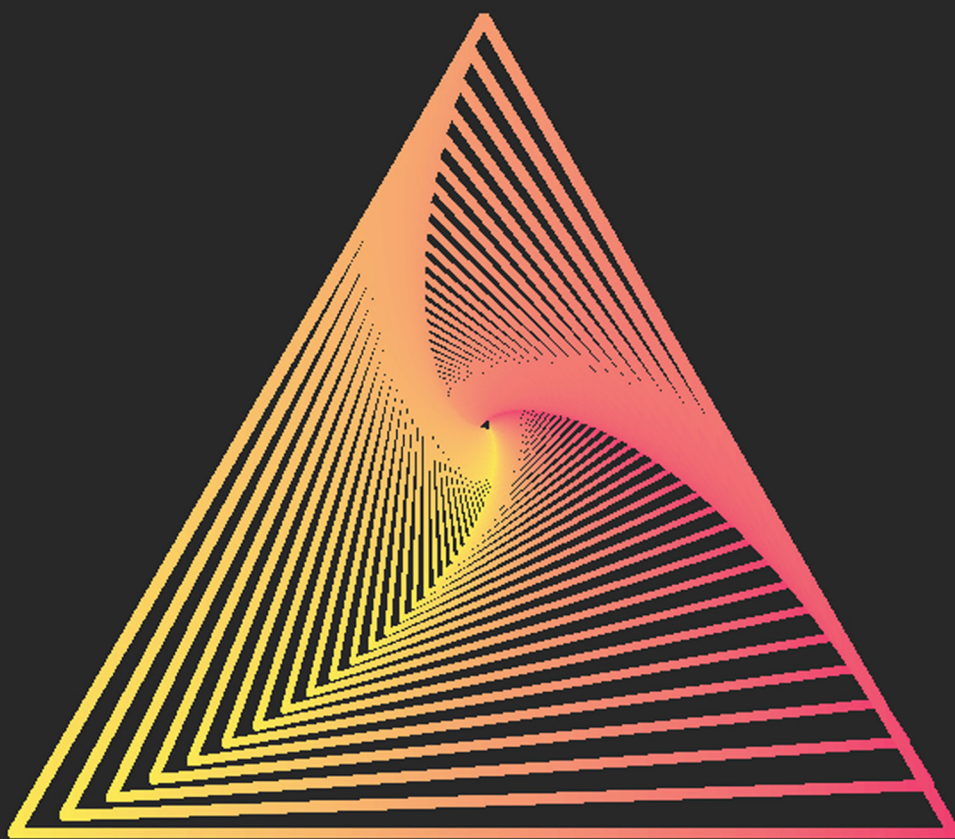

EVANGÉLIUMI FÓKUSZ

TEOLÓGIA ÉS TÁRSADALOM

2018/1

Evangéliumi Fókusz – Teológia és Társadalom

Evangelical Focus – Theology and Society

1. évfolyam 1. szám

Felelős szerkesztő / Editor-in-Chief

Baji Péter

(bajipeter@golgota.hu)

Szerkesztőbizottság / Editorial Board

Ármay-Szabó Ádám, Terry Cokenour, Horváth Kávai Árpád, Márkus Tamás, Szabados Ádám

Felelős kiadó: Horváth Kávai Árpád

Kiadja a Golgota Keresztény Gyülekezet Egyesület

A kiadó székhelye és címe: 1073 Budapest, Erzsébet krt. 13.

Honlap: www.evangeliumifokus.hu

Tartalom

Főszerkesztői köszöntő

Tanulmányok

- Richard Winter** – Az igazság nyomában: pszichológia és a keresztény lelkipozás 7.
Szabados Ádám – Andronikosz és Júnia az apostolok között? 25.
Terry Cokenour – A képzelőerő, az evangélium, és Magyarország 34.

Nemzetközi misszió

- Sam George** – Isten vajon a menekültek által hoz megújulást Európába? – Hogyan válhat korunk legnagyobb humanitárius krízise ez óriási missziós lehetőséggé? 44.
Kent Parks – A világ-evangelizáció hátralévő 29%-ának befejezése 47.

Könyvajánlók

- Békefi Bálint** – Recenzió John H. Walton, Victor H. Matthews és Mark W. Chavalas „The IVP Bible Background Commentary: Old Testament” című kommentárjáról 53.
Baji Péter – Recenzió Gary Thomas „Megszentelt Utak” című könyvéről 56.

Főszerkesztői köszöntő

Kedves Olvasó,

nagy örömünkre szolgál, hogy újtára indíthatjuk tudományos-ismeretterjesztő folyóiratunkat, melynek neve: *Evangéliumi Fókusz – Teológia és Társadalom*. A reményeink szerint évente (legalább) kétszer megjelenő kiadvány célja a magyar evangéliumi/evangelikál hitű keresztények hitéletének, munkájának és szolgálatának ismeretterjesztő, ismeretmélyítő támogatása felekezeti formában.

Az *Evangéliumi Fókusz* nevet azért választottuk, mert hisszük, hogy életünket, teológiánkat és a világról alkotott képünket egyedül Jézus Krisztus evangéliumának, örömeinek fényében tudjuk helyesen szemlélni. Ezért folyóiratunk célja, hogy lehetőséget adjon a teológiával és/vagy társadalomtudománnyal foglalkozó szakembereknek, hallgatóknak vagy lelkes érdeklődőknek, hogy adott témával kapcsolatos elmélyült kutatásukat színvonalas, sok ember által olvasható formában tegyék közzé. A szerkesztőbizottság szívesen fogad olyan teológiai témájú (pl.: exegézis-írásmagyarázat, hitéleti gyakorlatok, rendszeres teológia, keresztény misszió gyakorlata... stb.) tanulmányokat, melyek segítenek mind a gyakorló igehirdetőknek, mind az egyes teológiai kérdésekben elmélyülni vágyó keresztény embereknek mélyebben és alaposabban megérteni a Szentírás adott területtel kapcsolatos üzenetét.

A folyóirat nevének második része, a *Teológia és Társadalom* arra utal, hogy szeretnénk lehetőséget adni olyan hívő szakembereknek is publikálásra, akik önállóan vagy teológusokkal összefogva társadalomtudományi közelítésű és módszertanú kutatást végeznek, de eredményeiket és kutatási vezérelveiket az evangéliumi hit fényében határozzák meg. Hiszük azt, hogy a keresztény teológiának ma is van mondanivalója korunk társadalmi jelenségeivel kapcsolatban, de ahhoz, hogy mindezeket jól értsük, és magyarázzuk, szükségünk van színvonalas és tudományos szinten is vállalható eredményekre, amit a társadalomtudományi módszertan adhat a kezünkbe. Tudjuk, hogy gyülekezeteink tagjai között található a szakmájukat magas színvonalon gyakorló társadalomkutatókat (pl.: közgazdászok, szociológusok, pszichológusok, statisztikusok, oktatók-nevelők... stb.) akik saját speciális ismereteikkel, de az evangéliumi teológia és hit nézőpontjából segíthetnek megérteni a hívők közösségének, hogy mi folyik körülöttünk a társadalomban, amelynek az egyház is szerves része.

A folyóirat három típusú rovatba fogad, és jelentet meg írásokat. A hosszabb lélegzetű *tanulmányok* a szerzőink adott témában való elmélyült kutatásuk, elemzésük eredményeit tartalmazza. E cikkek egy szakmai lektorálási folyamaton esnek majd át, ami segít a szerzőinknek emelni a végső leközzölt anyag színvonalát. *Kitekintő* rovatunkba olyan rövidebb írásokat várunk, melyek gyors és világos evangéliumi reakciókat fogalmaznak meg egy aktuális esemény, hír vagy folyamat kapcsán, ami a keresztény világban történik. E rovaton belül a nemzetközi evangéliumi misszióra való kitekintés céljából a *Lausanne Global Analysis* folyóirat néhány aktuális tanulmányát is magyar nyelven közreadjuk. Végül *recenzió* rovatunkba olyan rövid ismertetőket/kritikákat várunk keresztény könyvekről vagy egyéb kiadványokról (videoanyag, segédlet... stb.), melyek röviden összefoglalják, miért és hogyan érdemes azokat a hívő embereknek használni.

A most közreadott első évfolyam, első számában három tanulmányt teszünk közzé. Az első cikk *Richard Winter* eredeti, angol nyelvű közleményének fordítása, mely a pszichológia és keresztény tanácsadás, hazánkban is igen vitatott témáját járja körül. E tanulmány példaértékűen bemutatja számunkra, hogy egy szakmailag felkészült

társadalomtudós hogyan tud egyszerre igen mély evangéliumi teológiai tudással rátekinteni egy olyan területre, ami az emberek hétköznapi életét érdemben befolyásolja. A második tanulmány *Szabados Ádám* írása, aki a női apostolság kérdését vizsgálja meg az Andronikoszról és Júnjáról szóló bibliai vers exegézisén keresztül. A tanulmány példaértékét az adja, ahogy a szerző az adott szakasz magyarázatának lehetséges módjait és azok valószínűségét is bemutatja az adott résszel kapcsolatos kutatások fényében. A harmadik cikk szerzője *Terry Cokenour*, aki C. S. Lewis életének kutatásával és a magyarországi missziós tapasztalataival egy inspiráló, új nézőpontot mutat be nekünk az evangélium átadásával kapcsolatban. E tanulmány jól megmutatja, hogy egyes művészeti ágak a képzeletvilágon keresztül sokszor erőteljesebben tudnak üzenetet átadni, mint más, az evangéliumi világban megszokott módszerek, így a művészek élő örömhírvivőkké válhatnak a maguk területén.

Kitekintő rovatunkban a már említett *Lausanne Global Analysis* folyóirat két korábbi cikkét adjuk közre, melynek célja, hogy a magyar olvasóközönség láthassa a globális missziót egy olyan nemzetközi szervezet szemével, ami már sok-sok évtizede ezért a küldetésért él. Az egyik rövid tanulmány az európai menekült-kriszmissziós jelentőségét, a másik a tanítványozó mozgalmak missziós erejét mutatja be. Recenzió rovatunkban egy ószövetségi kommentárról és egy híres lelkeségi műről adunk közre 1-1 rövid bemutatást.

Minden olvasónk számára kívánjuk, hogy folyóiratunk építő módon szolgálja életét és szolgálatát a mi Urunk Jézus Krisztusban!

A szerkesztőbizottság nevében

Baji Péter

főszerkesztő

Tanulmányok

AZ IGAZSÁG NYOMÁBAN: PSZICHOLÓGIA ÉS A KERESZTÉNY LELKIGONDOZÁS¹

RICHARD WINTER²

Absztrakt

E tanulmány a kereszténység és a pszichológia kapcsolatát övező vita két központi területét tárja fel. A teremtett világot, mint Isten általános kinyilatkoztatását alapul véve lehetőség nyílik a témában a keresztény hitet nem valló szakemberekkel egy közös alapról építkező párbeszédre, azonban világosan meg kell határoznunk az igazságot a tévedésektől a filozófiai előfeltételezések, célok és pszichológiai módszerek szintjén. Az alábbiakban egy bibliai integrációs modell kerül bemutatásra, mely a különböző pszichológiai megközelítéseket köti össze a bibliai világgéppel egy diagramszerű ábra segítségével. Ennek célja a bibliai pozíció világos meghatározása a pszichológia sokrétű tématerületein belül. A cikk lehetőséget teremt az egészséges dialógusra (ahogy „a vassal élesítik a vasat”) azok között, akik hűségesek szeretnének maradni ahhoz, Aki a Szentírás kinyilatkoztatását adta nekünk, amin keresztül a pszichológiai és szociológiai „igazságokat” mérlegre tehetjük. Végső soron minden keresztény törekvésünkben a tévedések és a bálványimádás elkerülése érdekében kritikus fontossággal bír Isten egyedi kinyilatkoztatása a Bibliában és a Vele való személyes kapcsolat.

Kulcsszavak: pszichológia, lelkigondozás, kereszténység, integrációs modell

1. Bevezetés

A 21. századi nyugati világot elárasztották a legkülönbözőbb lelki tanácsadó és pszichoterápiás módszerek. Ezeket az elméleteket és technikákat a legtöbb terápiás szakember keverten alkalmazza a saját gyakorlati tapasztalatai alapján, mindez pedig jól illeszkedik a posztmodern kor szelleméhez, ahol a szakmán belül egyetlen elmélet vagy iskola sem válhat dominánssá. A mai helyzet megértéséhez viszont fontos áttekintenünk a 20. századi pszichológia gyökereit.

Az 1900-as évektől kezdődően a különböző pszichológiai és pszichiátriai iskolák száma növekedésnek indult, és napjaink legtöbb terápiás gyakorlata az általuk kialakított módszerekből származik. A pszichológia már a kezdetektől törekedett arra, hogy önálló tudománnyá erősödjön és a természettudományokhoz hasonló elfogadottságra tegyen szert. Természetesen az ezt megelőző időkben sem volt hiány pszichológiai, lelkigondozó vagy pszichoterápiás gyakorlatokban a különböző kultúrákon belül, de ezek nem alkottak összefüggő, megalapozott és szisztematikus tudományos tudást és módszertani arzenált. Évszázadokon át rengeteg gyakorlati bölcsesség keveredett a tudatlansággal és babonával az adott kor szekuláris terápiáiban. A korai egyházatyák, a reformátorok és a puritánok mindeközben a pásztori tanácsadás irodalmának hatalmas kincseshányáját hagyták ránk.³ *A Journal of Psychology and Christianity*⁴ folyóirat egy tematikus számot szentelt annak, hogy

1 A tanulmány eredeti megjelenési adatai: Richard Winter (2005): The Search for Truth in Psychology and Counseling. *Presbyterion* 31(1), 18-36.

2 Richard Winter pszichiáter szakorvos sok éven át a LAbri Fellowship in England szervezet munkájában vett részt. Ezután nyugdíjazásáig a Covenant Theological Seminary egyetem gyakorlati teológia professzora és a keresztény lelkigondozói képzés igazgatója volt az Egyesült Államokban.

3 Benner 1988; Clebsch, Jaekle 1964; Holifield 1983; McNeil 1951; Oden 1994

4 Winter 1988

áttekintést adjon többek között Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás és Richard Baxter hozzájárulásáról a lelkipozás fejlődéséhez. Eric Johnson és Stanton Jones pedig fontos betekintést nyújtanak a keresztények történetéről a pszichológián belül a *Psychology and Christianity: Four Views*⁵ című könyvükben.

A 19. század végén és a 20. században a keresztény egyházakra erősen hatottak a különböző megújulási mozgalmak, mint a pietizmus, és a liberalizmus korai változata is éreztette hatását. Mindeközben azonban szem elől veszítették az emberi szívben rejlő mély romlottságot, melyet a korai puritánok még nagyon jól értettek. Emiatt pedig az emberi bűnre és összetörtségre egy viszonylag egyszerű és felületes megoldást kínáltak. Powlison például azt írja az evanglikál fundamentalizmus akkori generációjáról, hogy leegyszerűsített képleteket és közhelyeket kínáltak, így „az egyház gyenge volt, míg a pszichológia erős.”⁶ A megértés e szomorú hiánya vezetett az evanglikál gyülekezetekben ahhoz, hogy lelkes és jó szándékú emberek, akik hatékonyabban akarták szolgálni a megsebzett embertársaikat olyan világi pszichológiai módszereket hoztak be a gyülekezetekbe elővigyázatosság és bármilyen kritika nélkül, melyek kifejezetten a humanista világnézetből fakadtak. Azóta csak napjainkban, a 2000-es évek fordulójától kezdve (kivéve néhány rövid fellángolást az 1970-es és '80-as években) kezdik a keresztények visszanyerni az elveszett szerepüket a szakmában azáltal, hogy adekvát antropológiai és pszichológiai alapvetéseket fogalmaznak meg a Biblia emberképe alapján.

Igen nagy szükség van tehát olyan mentális egészséggel foglalkozó szakemberekre, akik mind a teológia, mind a pszichológia területén elegendően képzettek ahhoz, hogy képesek legyenek az igazságot a tévedésektől megkülönböztetni a világi pszichológián belül. Az elmúlt évtizedben megújult érdeklődés övezte a pszichológia és teológia tudományának kapcsolatát olyan szaklapokban, mint a *Journal of Psychology and Theology*⁷, a *Journal of Psychology and Christianity*⁸ vagy a *Journal of Biblical Counseling*⁹. A keresztény tanácsadók amerikai szövetsége¹⁰ pedig szponzorálta az ún. „Genfi Konferenciákat”, amelyek deklaráltan „klinikai és teológiai szimpóziumok akadémikusoknak, tanácsadóknak és pásztoroknak” a teológia és terápia közötti dialógus fenntartására.

2. Az igazság nyomában az emberi természettel kapcsolatban

A lelkipozás, a pszichoterápia és a pszichiátria területén a 20. század eleje óta legalább hét különböző domináns iskola fejlődött ki (1. ábra). Az 1. ábra bal alsó sarkában található három kör reprezentálja a pszichoanalízist, a behaviorista irányzatot (ezeket nevezzük az első és második hullámnak a pszichológiában), illetve az organikus/orvosi megközelítést. Ezek mind a természettudomány materialista filozófiájából nőttek ki azokban az időkben, amikor az volt a kutatók fő meggyőződése, hogy a teljes valóság alapvetően a természettudományos módszertannal írható le. E három iskola emberképe, és az emberi problémákkal kapcsolatos látásmódja nagyrészt a determinista, mechanikus, naturalisztikus és redukcionista jelzőkkel írható le¹¹. Keresztény nézőpontból ezek az iskolák eredeti formájukban az embert dehumanizálják, így kevesebbnek látnak minket, mint amik valójában vagyunk: komplex gépeknek vagy állatoknak, akiknek elenyésző felelősségük vagy jelentőségük van a világban.

5 Johnson, Jones 2000

6 Powlison 1992, 205. o.

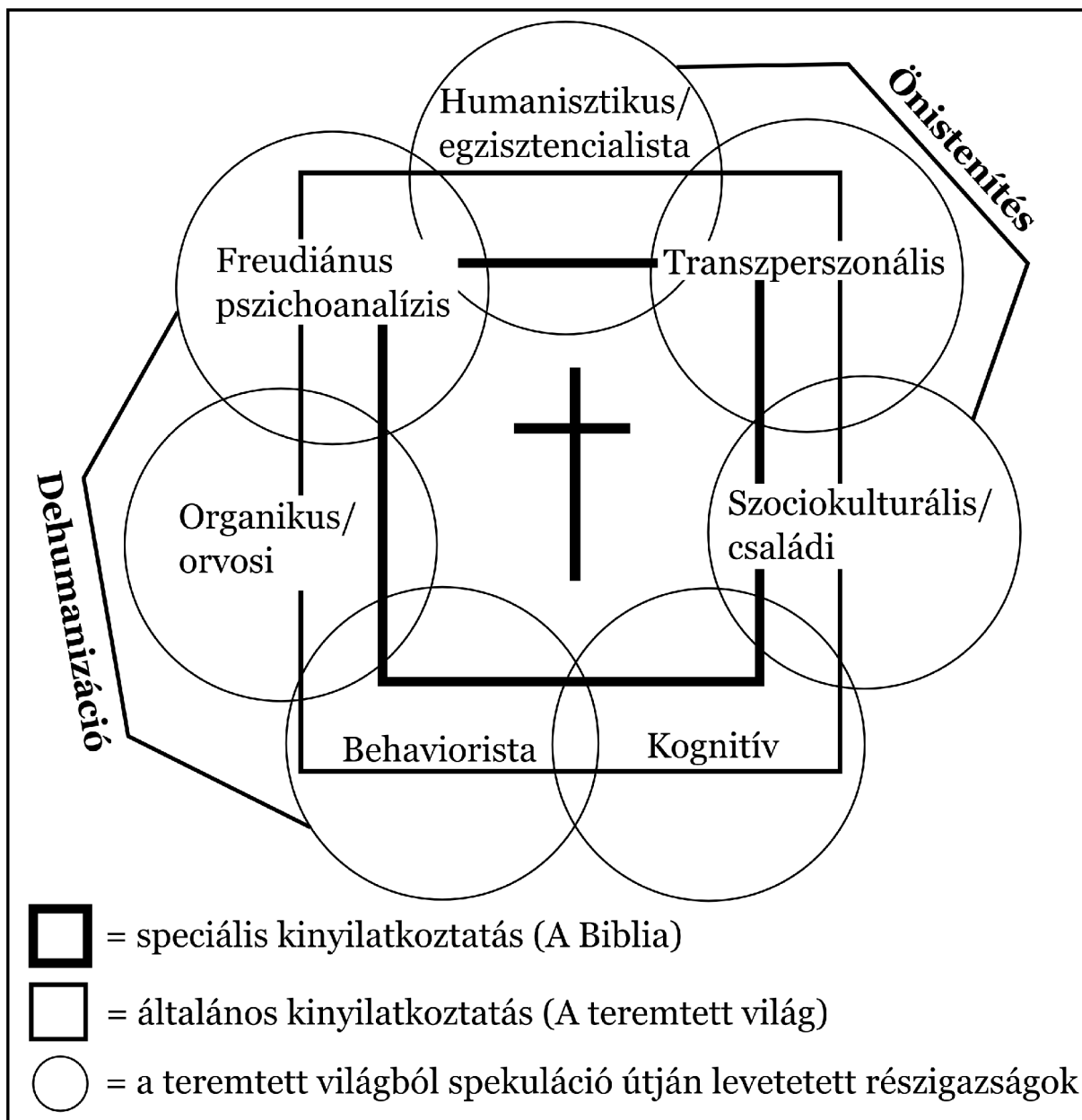
7 Lásd 23. évfolyam 4. szám.

8 Lásd 15. évfolyam 2. szám és 16. évfolyam 4. szám.

9 Bővebben erről a vitáról, és annak integrálásáról a modern és posztmodern kontextusokba lásd Hurding 1998

10 American Association of Christian Counselors

11 Ez a fajta emberkép és törekvés a XX. század második felében alapvetően jellemezte az összes társadalomtudományt, és célja az volt, hogy az emberek döntéseit determinisztikusan meghatározó külső törvényszerűségeket keressen, ahogy a természettudósok a természet törvényszerűségeit írják le. Ezzel az egyoldalú emberképpel azonban a „világi” tudomány is felhagyott. (A fordító megjegyzése.)

1. ábra

Az 1950-es és 1960-as évtizedekben Carl Rogers és Abraham Maslow fejlesztették ki a humanisztikus pszichológiát (mint harmadik hullámot), melyben úgy reagáltak a pszichológiában akkoriban uralkodó mechanikus és determinista emberképre, hogy sokkal kevésbé láttatták determinisztikus módon az emberi természetet. Rogers és Maslow vissza kívánták állítani az ember jelentőségét, méltóságát, felelősségét és szabadságát, természetesen kezdetben Istenre vagy a természetfeletti dolgokra semmit nem hivatkozva. Carl Rogers így ír erről: „A tapasztalat számomra a legvégső tekintély... A tapasztalat az, amihez újra és újra vissza kell térnem, hogy felfedezhessem közelebről az igazságot, ahogy az valósággá válik bennem. Sem a Biblia sem a próféták, nem Freud sem a kutatás, sem isteni vagy emberi kinyilatkoztatások nem élvezhetnek előnyt a saját közvetlen tapasztalataimmal szemben.”¹²

¹² Rogers 1961, 23-24. o.

Filozófiai értelemben ez a látásmód a humanista és egzisztencialista világnézetben gyökerezik. Sőt létezik a pszichoterápiának egy különálló egzisztencialista iskolája, melyet többek között Viktor Frankl és Rollo May nevével szoktak fémjelezni, és ez az irányzat nagy hangsúlyt fektet az ember saját céljának és jelentőségének érzékelésére. Az 1970-es években a transzperszonális pszichológia (a negyedik hullám) vett erős lendületet, mely nyitott volt a spiritualitásra és a keleti misztikára. Az irányzat kulcsfigurái itt Maslow, Assagioli és Wilber voltak. Abraham Maslow szerint „*transzcendens és transzperszonális dolgok nélkül beteggé válunk... Szükségünk van valamire, ami 'nagyobb nálunk' és amit imádkozhatunk, valamint elkötelezhetjük magunkat egy új, természetes, empirikus, nem-gyülekezeti értelemben...*”¹³

A transzperszonális pszichológia napjainkban erőteljes és egyre divatosabb. Carl Jung a vallási háttéréből adódóan¹⁴ egyfajta hidat képezett a korábbi pszichoanalitikus pszichológia és a humanisztikus illetve transzperszonális iskolák között. Keresztény nézőpontból vizsgálva ezeket az irányzatokat megállapíthatjuk, hogy a korai iskolákkal ellentétben ők igyekeztek istenszerűvé tenni az emberi természetet azt állítva, hogy minden, amire igazán szükségünk van megtalálható bennünk, így saját erőfeszítéseinkkel istenhez hasonlóvá válhatunk vagy már eleve istenek vagyunk, csak ezt fel kell ismernünk magunkban.

A kognitív és késői kognitív behaviorista iskolák, amik filozófiai szempontból a humanista gondolatrendszer oldalhajtásainak számítottak, igyekeztek definiálni az irracionális és maladaptív¹⁵ gondolkodási sémákat és szokásokat. A hasonlóan humanista alapokkal bíró és az előzővel azonos időben megjelenő szociokulturális és családi rendszerek iskolái a fókuszukat áthelyezték az egyének patológiájáról a diszfunkciós családok vagy társadalmak vizsgálatára, amelyek körülveszik és befolyásolják az egyéneket.

Az 1. ábrán található összes kör egy adott filozófiát vagy világnézetet mutat be. Ezek közül egyik sem tekinthető semlegesnek. Mindegyik igyekszik megválaszolni az élet legnagyobb kérdéseit: *Honnan jöttünk? Miért vannak problémáink az életben? Honnan tudhatjuk mi a helyes és helytelen? Mi az életünk célja? Hogyan kellene élnünk? Mi a sorsunk?*

Ha a kereszténység igaz, és ez az igazság Istennek a Bibliában megtalálható kinyilatkoztatásán alapul, akkor a többi filozófiai nézet legjobb esetben is részgazság, legrosszabb esetben pedig félrevezető és hamis. Minden tudós férfi és nő Isten képére lett megteremtve, még akkor is, ha ezt nem mindenki ismeri el, mégis tudományos munkájuk során Isten teremtett világának részeit írják le. A hétköznapi életükben, ahogy azt a továbbiakban látni fogjuk, nem tudnak elmenekülni a valóság határain kívülre, amit Isten hozott létre, még akkor sem, ha ők nem hisznek Benne.

3. Kinyilatkoztatások és feltételezések az igazság keresésekor

Az 1. ábrán a központi megvastagított téglalapon belüli rész jelöli a keresztény világnézetet, ami a Szentírás „speciális kinyilatkoztatásán” alapul. Az ezen kívül eső vékonyabb téglalap jelöli Isten „általános kinyilatkoztatását” a teremtett világon keresztül, és ebbe beletartozik maga az ember is. A keresztény értelmezés alapvetően a megfigyelésen és a kinyilatkoztatáson áll, míg a nem-keresztény a megfigyelésből és az arre épített feltételezésekből épül fel. A nem-keresztény nézetek tehát a természetből jövő általános isteni kinyilatkoztatás kutatásán alapulnak, bár a nem-keresztény kutatók mindezt a természetfeletti kihagyásával teszik, és az eredményeket különböző világnézeteik alapján értelmezik. A körök itt részgazságokat jelölnek

13 Maslow 1968, 4. o.

14 Édesapja református lelkész volt. (A fordító megjegyzése.)

15 Rosszul alkalmazkodó, nem célravezető viselkedési forma, mely negatív következményekkel jár az ember életében. (A fordító megjegyzése.)

a hibás értelmezési kereten belül. Azok a területek, amelyek a körök és téglalapok metszetét alkotják a keresztény és nem-keresztény világnézet közötti közös alapot jelentik. Az általános kinyilatkoztatásról szóló keresztény felfogást Kálvin az *Institutio* című művében így fogalmazta meg: „Valahányszor tehát világi írók akadnak kezünkbe, az igazságnak bennük tündöklő csodálatos fénye arra figyelmeztessen minket, hogy az emberi értelem, bár eredeti tiszta állapotából kiesett s megromlott, mindazáltal Isten kiváló ajándékaival van felruházva és ékesítve jelenleg is. Ha elgondoljuk, hogy az igazság egyedüli forrása Isten Lelke, magát az igazságot nem fogjuk visszautasítani, sem megvetni, akárhol tündököljék is felénk... Mivel Isten azt akarta, hogy minket a hitetlenek munkája és szolgálata támogasson a természettudományokban, dialektikában, matematikában s más ilyenekben, e munkát és szolgálatot igénybe kell vennünk, nehogy ha Istennek bennük önként felajánlott ajándékait figyelmen kívül hagyjuk, tunyáságunknak méltó büntetését vegyük.”¹⁶

Van Til, a teológus mindezt hasonlóan fejezi ki: „Az aktuális helyzet így mindig is az igazság és tévedés keveréke. Az 'Isten nélküli' világi ember már ismeri Istent, és saját állapotának dacára valamilyen mértékben elfogadja Istent. Az isteni teremtettségénél fogva, az istenség kiirathatatlan belső érzékelése miatt és Isten visszatartó általános kegyelméből azok, akik utálják Istent, mégis ismerik Őt, bár korlátozottan, és ezért jó dolgokat tesznek.”¹⁷

Az igazság és tévedés keveredése

A következőkben néhány példa segít megvilágítani az igazság és a tévedés keveredését. Freud például teljes mértékben ateista volt, és a vallást alapvetően neurózisnak tekintette, mégis nagyon pontosan be tudta mutatni a belső elidegenedés és lelki felbomlás azon mélységeit, amelyeket a szívünk mélyén átélünk. A szuperego és az ID¹⁸ közötti szakadék leírásában, ahol kiemeli a különbséget a „kellene” és „akarom” belső indítatások között Freud hasonló dolgokat fogalmaz meg, mint Pál apostol a Róma 7,15-ben: „Mert magam sem értem mit teszek. Mert nem azt teszem, amit akarok, hanem azt teszem, amit gyűlölök.”¹⁹ A poszt-freudai lélekelemzők már kevésbé voltak redukcionista elődjükhöz képest, viszont további meglátásokat fogalmaztak meg a korai szülő-gyermek kapcsolat komplex világával kapcsolatban. Egy nagyon gyakorlati példával illusztrálva, John Bowlbynek²⁰ a gyermekkori ragaszkodás és elveszettség érzésével kapcsolatos kutatásai nyomán alakult ki az a gyakorlat, hogy ma a szülők ott maradhatnak fiatal gyermekeikkel a kórházban, ha azoknak több napos kezelésre van szükségük.

B. F. Skinner és más behavioristák leírták azt, hogy mi emberek milyen módon hasonlítunk az állatokra viselkedésünkben, és hogyan befolyásol minket saját környezetünk. Van igazság abban, hogy valamilyen szinten formál minket a neveltetésünk és a kultúránk, amiben felnövünk, azonban a szigorúan vett behavioristákkal ellentétben keresztényként nem hihetjük, hogy életünket teljesen determinálja a környezetünk.

Vannak olyan pszichiáterek, akik alapvetően az organikus/orvosi modellt alkalmazzák értelmezési keretként, így viszont az érzelmek összességét gyakran az agy neurotranszmitter-funkcióinak működésével magyarázzák. Újra elmondhatjuk, hogy az agyunk kémiaja valóban hatással van ránk. Az antipszichotikus gyógyszerek például a skizofrénia esetén drámaian és sokszor életmentően hatékonyak tudnak lenni, vagy például az antidepresszánsok is hasznosak a klinikai depresszió tüneteinek enyhítésére. Ennek ellenére mi emberek többek vagyunk, mint egyszerű biokémiai rendszerek.

16 Kálvin 1552/1962, II. 15.16., 236-237. o.

17 Frame 1995, 86. o.

18 Freud definíciója szerint a szuperego az ember lelkiismerete, mely a társadalom értékeit és erkölcsi normáit képviseli. Az ID pedig a személyiség legprimitívebb része, melyben a személy alapvető ösztönei vannak, amiket azonnal ki szeretne elégíteni.

19 A tanulmány fordítása során a Szentírásból származó idézetek az ún. Újkároli (2011-ben revidiált Károli) fordításból származnak.

20 Bowlby 1969

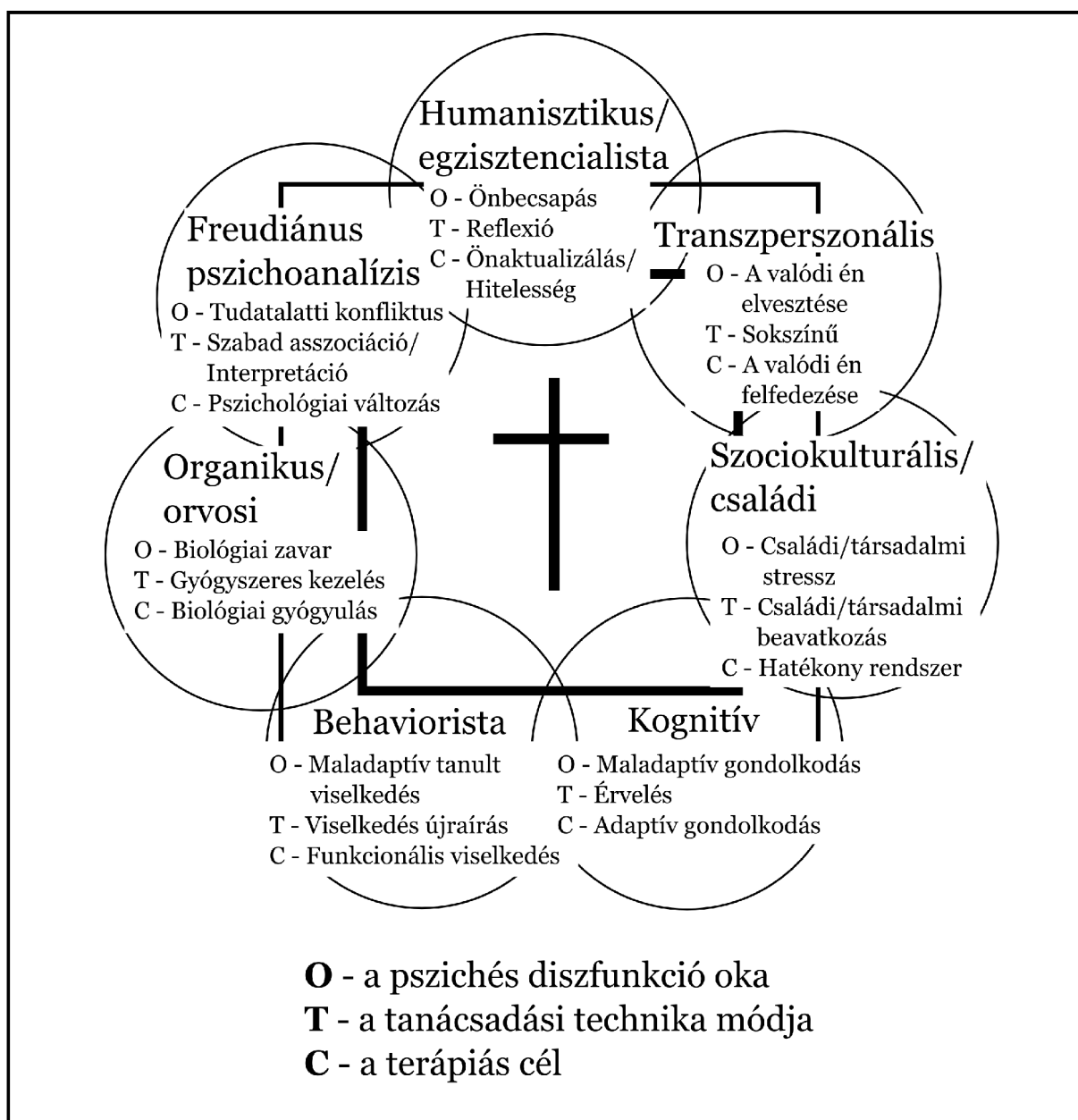
Egy humanisztikus pszichológus helyesen jár el, amikor hangsúlyozza az emberi méltóságunk és felelősségünk szerepét, de mindeközben figyelmen kívül hagyja, hogy szükségünk van Istenre vagy valamilyen rajtunk kívül álló értékrendszerre, amiben e felelősséget értelmezhetjük. E pszichológusok szerint, amire igazán szükségünk van, az megtalálható bennünk. Egy kognitív terapeuta korrektül hangsúlyozza a gondolkodásunk szerepét az érzelmi világunk formálásában, azonban hajlamos a hibás gondolkodásra egyszerűsíteni minden problémánk eredeti okát. Egy családi háttérrel foglalkozó szakember helyesen hívja fel a figyelmet az ember kapcsolatrendszerének szerepére, amelyben él, de sokszor ezt személyes döntési felelősségének alulértékelésével teszi. A transzperszonális pszichológus felismeri, hogy szükségünk van valami nálunk nagyobbra, és helyesen veszi elő újra a természetfeletti szerepét az életünkben, azonban gyakran a megoldást a saját belső „istenségünknek” feltárásában látja valamilyen pszicho-spirituális gyakorlaton keresztül.

Az 1. ábrán látható körök metszik a központi téglalapokat, jelezve a közös területeket a pszichológia és keresztény igazság között. A körök azonban részben e téglalapok területén kívül esnek: ezek azok a területek, ahol a pszichológia magyarázatai eltérnek a valóság keresztény értelmezésétől. Valójában az összes kör egyfajta szemüveggé értelmezhető, amin keresztül láthatjuk és értelmezhetjük a valóságot.

A valóságot tisztán mutató szemüveg nyomában

A 2. ábrán az új körökön belül az egyszerűség és világosság kedvéért minden pszichológiai iskola lényege kivonatolva van három fő dimenzió mentén. Az első a pszichés diszfunkció oka (O), a második a tanácsadási technika módja (T) a harmadik pedig a terápiás cél (C) a rendszeren belül. Ezek a kategóriák *Comer Abnormal Psychology*²¹ című tankönyvéből származnak.

21 Comer 2004

2. ábra

Az egyes körök a pszichológiai és szociológiai adatok alapján levezetett elméleti rendszereket mutatják be. Azt mondhatjuk, hogy minden kör tulajdonképpen napjaink tudományos vizsgálatának egy-egy szemüvegét, szemszögét mutatja, melyeket a Szentírás fényében kell megvizsgálnunk. Kálvin is például úgy beszél a Bibliáról, mint egy „szemüvegről”: „Az idősek számára, vagy akiknek a látása valamilyen módon már elhomályosodott, ha megmutatod a legszebb könyvet, habár látják az írásjeleket, nehezen tudnak összeolvasni két szót. Viszont a szemüvegük segítségével rögtön elkezdnek világosan olvasni, így van ez a Szentírással is... eloszlatja a homályt és tisztánlátást ad nekünk...”²²

22 Kálvin 1559/1936, 80. o.

Teljesen világos, hogy amilyen választott szemüvegen keresztül szemléljük a valóságot, az biztosan befolyásolja azt, amit látunk, ahogyan értelmezzük a látottakat, és ahogyan reagálunk ezekre. Kuhn²³ és Polányi²⁴ filozófusok rámutattak arra, hogy a tudományos megfigyelőknek, vagyis a kutatóknak szinte mindig vannak előfeltételezései, így senki nem állíthatja magáról, hogy objektív és pártatlan megfigyelő. Mindenki egyfajta szemüvegen keresztül látja és értelmezi a világot. A keresztény ember nem kevesebbet állít, minthogy egyetlen igaz „szemüveg” létezik mely lehetővé teszi számunkra, hogy a legtisztábban és legpontosabban lássunk. Csak e szemüveg használatakor vesszük észre, hogy korábbi látásunk mennyire homályos és torz volt. Viszont szemüvegünk képe is időnként kissé elhomályosodhat azért, mert a saját Szentírás-értelmezésünk nem teljesen pontos, így tehát a teológiánkat is ki kell igazítanunk a hibás területeken.

Az ún. puha tudományok, mint a pszichológia és szociológia – összehasonlítva a kemény tudományokkal, mint az anatómia vagy pszichiátria – sokkal inkább ki vannak téve a torzulásoknak, mivel leírásaik, magyarázataik és megoldási javaslatok sokkal inkább függenek a kutatók világnézetétől (szemüvegétől). Ez nem azt jelenti, hogy e tudományoknak semmi értéke nincs, de ahogy a bibliai kinyilatkoztatás fényében teszteljük a pontosságukat, gondosan el kell választanunk a közös alapjainkat, különbségeinket és a torzulásait. Közös nevezőt és eltéréseket is fogunk látni a filozófiai feltevések és értékek, a célok valamint a módszertan és a terápiás technikák területén. Néhány tudományos munka már született ezekkel kapcsolatban²⁵, ennek a tanulmánynak a célja elsősorban ezek áttekintése és rövid összefoglalása.

Posztmodernizmus és összetett terápiák

Az 1. ábrán található iskolákból a terápiás módszerek valóságos svédasztala nőtt ki. Néhány ezek közül szintisztán egy adott irányzathoz tartozik, mások az adott körök bizonyos kombinációiból jöttek létre. Napjaink legtöbb terapeutája valószínűleg azt mondaná magáról, hogy eklektikus vagy pragmatikus megközelítéssel dolgozik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adott irányzatokból azokat az elemeket használja, melyek jól illenek a terapeuta személyiségéhez, világnézetéhez, kedvéhez vagy éppen a páciens adott napi szükségletéhez. Ez a posztmodern pragmatizmus sok más tudományágban is népszerű, és jól tükröz egy viszonylag új keletű²⁶, mély filozófiai fordulatot. Hurding²⁷ például a lelkipásztori teológia és pasztorálpszichológia egymásra hatása kapcsán hívta fel a figyelmet erre a vitára.

A felvilágosodás óta az általános meggyőződés tartotta magát a tudományos világban, hogy létezik valamilyen univerzális igazság, és ez megismerhető akár az objektív, racionalista logikai tudományon és észérveken keresztül, akár szubjektív, intuitív, nem-racionális tapasztalatokon keresztül²⁸. Ez volt az ún. modernitás hite az utóbbi két évszázadban. Napjainkban a poszt-pozitivisták, posztmodern világban nem hisznek abban, hogy bármilyen univerzális igazság létezne, s mindez felfedezhető és tudható volna. Így minden embernek szubjektív látásmódja van a világról. Ez a filozófia alapvetően szemben áll azzal a keresztény világnézettel, amely azt állítja, hogy Isten kinyilatkoztatta az igazságot, ami igaz minden emberre és minden korban. Ez az igazság magáról Istenről, az ember eredetéről, a jelenlegi állapotunkról szól, és meghatároz egy etikai keretrendszert is a hétköznapi élethez, valamint beszél az ember végső sorsáról is. Ez a keresztény világnézet nem zárja ki azt a tényt, hogy minden egyes személy látásmódja a valóságról tartalmaz szubjektív elemeket, azonban azt kijelenti, hogy van objektív igazság, ami felé elmozdulhatunk, amit megismerhetünk tudomá-

23 Kuhn 1970, 1977

24 Polányi 1958

25 Lásd Hurding 1985, 2003; Jones, Butman 1991

26 A társadalomtudományok posztmodern fordulatát alapvetően az 1990-es évektől látjuk egyre felerősödőnek, a cikk írásának időpontjában ez még csak egy másfél évtizedes jelenség volt. (A fordító megjegyzése.)

27 Hurding 1998

28 Itt a szerző a felvilágosodás korában létrejövő racionalizmus és empirizmus hatásáról beszél. (A fordító megjegyzése.)

nyos és tapasztalati úton is. Természetesen a tudásunk földi életünkben a véges emberi értelmünk, és bukottságunk miatt korlátos.

A posztmodernizmus befolyása a pszichológiára különösen tetten érhető az ún. megoldásközpontú illetve a narratív terápiaikban. (Ezek akár külön körök is lehetnének az ábránkon.) Itt a hangsúly a nyelv hatalmán van melynek feladata létrehozni a valóságot, illetve a kliensek problémáit más jelentéssel felruházni. Az emberi kapcsolatok itt hatalmi harcokként vannak definiálva, ahol áldozatok vannak, akiket védeni kell és elnyomók, akiket felelősségre kell vonni. Senki nem állítja, hogy az ő identitásának lenne egy belső magja, hiszen maga az identitás egy tetszőleges, szabadon alakítható társadalmi konstrukció. Végső soron, egyes terapeuták teljes ellentmondásosságba jutnak. Fidelibus szerint „*azért dolgoznak, hogy a klienseik állapotán javítsanak, miközben tagadják az effajta értékítéletek (ti. jó lelkiállapotban lenni – a fordító megj.) elfogadhatóságát.*”²⁹ A keresztények számára egyértelműen problémás az ebben a filozófiai keretrendszerben való gondolkodás, ennek ellenére a terápia során a narratív terapeuták helyesen érzékelik sok kliens történetében az elnyomó aspektusokat. Munkájuk során mélyen tisztelik az emberi méltóságot és kreativitást, kiváló kérdéseket tesznek fel, és reményt adnak arra nézve, hogy a változás lehetséges. Itt is láthatunk részizgagságokat egy hibás gondolkodási rendszeren belül.

Sok nyarat töltöttem Maine ködbe borult partjainál vitorlást vezetni tanulva. Még ha van is iránytűm és kidolgozott elektronikus navigációs eszközöm, térkép nélkül a számomra hozzáférhető információk igen korlátozottak, így végül fogalmam sem lesz arról, merre hajózom valójában. Úgy tűnik, hogy akik elvetették annak a lehetőségét, hogy Isten kinyilatkoztatta az igazságot a Szentírásban, kidobták a térképüket a hajójukból, így pedig a relativizmus és a szubjektivitás kulturális kódében kénytelenek vitorlázni, folyamatosan kitéve a zátonyra futás veszélyének. Azt feltételezni, hogy nincsenek „előre megadott” szabályok Isten univerzumában, és ezért létrehozni a saját szabályainkat, nem adhat biztos bázist a tudomány, az erkölcs, az értelem vagy a remény számára. Egy kereszténynek a térkép a Biblia, és e térkép olvasása ad igazi jelentést a körülöttünk lévő világból összeszedett információknak.

4. Általános és speciális kinyilatkoztatás

Amikor megértjük az általános kinyilatkoztatás lényegét, akkor az a pszichológia tudományának értékeléséhez vezet el minket. Ez a felismerés része annak a küldetésnek, amit Isten az emberiségnek adott a teremtéskor, hogy uralkodjon a Földön annak felfedezésével és fejlesztésével. Maga a Biblia mondja el nekünk, hogy már csupán a teremtett világ vizsgálatával következtethetünk Istenre és az Ő jellemének egyes dolgaira (Róma 1,19-20; Zsolt 19,1-4). Shakespeare szavaival érve „*a fák nyelve, a csörgedező patakok könyvei, a kövek prédikációi és minden jó körülöttünk*” erről szól³⁰. A Római levél 2,14-15 része kijelenti, hogy Isten törvénye a szívünkbe van írva, és habár a szívünk a bűn miatt eltorzult és megkeményedett, mégis a lelkiismeretünk időnként emlékeztet Isten törvényére. Fontos felismernünk például, hogy Mózes törvényének részeit párhuzamosan megtalálhatjuk az ókori Babilon és AsszírIA pogány törvénykönyveiben. Az utóbbi törvények már fél évszázaddal hamarabb le lettek írva, mint hogy Isten törvénye Mózesnek adatott³¹. A Biblia arra is felhívja a figyelmet, hogy Isten nyomait abban a kreativitásban is megláthatjuk, melyet a lázadó Káin utódai kaptak a mezőgazdaság, a zene és a kovácsmesterség területén (1Móz 4,20-22). Ezt a tudományos tudást és mesterséget később Isten népe felhasználta az istentiszteletéhez.

A Biblia arra is rávilágít, hogy a természet oktathat minket a saját életünkkel kapcsolatban: például tanulhatunk a hangyák szorgalmas és kemény munkájából (Péld 6,6-8). Egy földműves az adott magok elvetésének

29 Fidelibus 1996, 160. o.

30 Shakespeare 1974

31 Hurley, Berry, 1997

pontos módszerét és időszakát nem a Szentírásból vagy Isten személyes hangjának kijelentéséből tanulja meg, hanem türelmes és hosszadalmas megfigyelések sorozatából, melyet átadhat a következő generációnak. De ezeken a tapasztalatokon keresztül a Szentírás szerint „Isten vezeti és tanítja őt a helyes útra” (Ézs 28,23-29). Hasonlóan fontos tanulnunk a szüleink és az idősebb emberek bölcsességéből és tapasztalataiból (Péld 1,8). A Prédikátor és Példabeszédek könyvének bölcs emberei sokat tanultak az étellel kapcsolatos megfigyeléseikből és a már korokban hozzáférhető bölcsességirodalomból. „Hallja ezt a bölcs, és növelje tudását, és az értelmes helyes tanácsokra tegyen szert, hogy megértse a példabeszédeket és példázatokat, a bölcsök beszédeit és találós meséit.” (Péld 1,5-6). Ők képesek voltak megérteni azt, hogy mi az igaz és hasznos, mert elkötelezték magukat Isten, és a Szentírásban általa kinyilatkoztatott igazság felé. A bölcs tanító „töprengett, kutakodott és sok bölcs mondást szerzett” (Préd 12,9). Az emberek tanácsért ezekhez a bölcsökhöz fordultak, a prófétákhoz és a papokhoz (Jer 18,18).

A Biblia nem egy biológiáról, fiziológiáról, geológiáról vagy orvostudományról írt tankönyv, és nem is várjuk el, hogy az legyen. Mégis a Szentírás részben pszichológiai és szociológiai tankönyv. Hiszen foglalkozik az emberi kapcsolatokkal, attitűdökkel, gondolkozásmódokkal, érzelmekkel és viselkedéssel, melyekkel kapcsolatban egyrészt konkrét utasításokat kaphatunk, másrészt olyan emberek történeteiből tanulhatunk, amikből okulva jó dolgokat tehetünk, és elkerülhetjük a gonoszságokat, illetve ostobaságokat. Ebben az értelemben a Biblia az egész életre való átfogó alapelveket ad, és, ahogy a noutetikus tanácsadók gyakran emlékeztetnek minket, ezek az alapelvek elegendőek az élethez. De a Biblia elveinek effajta teljessége az alapelvek szintjén, nem pedig a részletek szintjén igaz. A viselkedéstudományok más tudományokhoz hasonlóan képesek hozzáadni az étellel kapcsolatos tudásunkhoz. Szisztematikus leírást adhatnak a bűn és az igazságosság hatásairól, bár természetesen nem ezeket a fogalmakat használva. Példaként említhetjük az alkoholizmusra hajlamosító okokat és utóhatásokat, vagy a válást és a családi problémákat, melyek egyre részletesebb és kijózanítóbb módon kerülnek feltárássra a pszichológia részéről. A kutatások rámutatnak a perfekcionizmus különböző dimenzióira és hatásaira. A genetikai és biokémiai kutatások segítenek egyre jobban megérteni a test és elme közötti igen bonyolult kapcsolatot. A géneknek, a biokémiának, a környezetnek, az egyén gondolkodásmódjának, érzelmeinek és döntéseinek relatív hozzájárulása a depresszióhoz, anorexiához, fobiákhoz, skizofréniához és a homoszexualitáshoz egyre jobban tisztázódik a kutatások során. Ez része bukott világunk felfedezésének, melyben végső soron élnünk kell. Ahogy az orvostudomány területén rengeteg rendellenességet fedeztünk már fel, és ez kimondhatatlanul sokat segített emberek millióinak, úgy a pszichológia világa az a terület, ahogy hasonló megfigyeléseket, kutatásokat végezhetünk és terápiákat dolgozhatunk ki.

Mindezek ellenére a kiemelt óvatosság helyénvaló. Emlékeznünk kell arra, hogy a tudósok sem semleges megfigyelők. Ahogy már láttuk, mindannyian hozzátevéssük a világnézetünket és látásmódunkat a leírásainkhoz, interpretációinkhoz és terápiás javaslatainkhoz. A torzulások jelen vannak minden szinten, ezért szükséges nagy óvatossággal és bölcsességgel eljárunk az igazság keresése közben. Minden az általános kinyilatkoztatással kapcsolatos kijelentést a Szentírás alapelveinek fényében kell mérlegelnünk. A Biblia az a szemüveg, amin keresztül látnunk kell a világot. És végül, ahogy már többször jeleztük, emlékeznünk kell arra, hogy a pszichológia és a szociológia puha tudományok, és ezért sokkal inkább ki vannak téve a tévedéseknek és torzulásoknak, mint a keményebb diszciplínák (pl.: fiziológia, anatómia), melyek sokkal inkább a pontos megfigyelésen, mint annak interpretációján alapulnak.

Az itt bemutatott óvatos, kreatív és Krisztus-központú integrált modellhez mind a teológia, mind a pszichológia területén való jártasság szükséges, valamint elkötelezettség a Szentírás, mint végső referenciapont iránt, mely minden más megítéléséhez szükséges „szemüveggként” működik. „A Szentírás a feljebbvaló, mivel az közvetlen és előíró... a teremtett világ szerepe alárendelt, mivel az non-verbális és a bukás óta megzavart állapotban van. A teremtett világot kell az Írás alapján értelmezni... a teológia és pszichológia 'tudományok', melyek az emberi gondolatokat foglalják rendszerbe Isten kinyilatkoztatott dolgairól. Mivel ezek emberi produktumok mindkettő

tartalmazhat emberi hibákat. Kihívást intézhetnek egymással szemben, és mindketten alá vannak vetve a Szentírásnak és a teremtett világnak.³² Néhány évvel ezelőtt Larry Crabb az *Understanding People* című művében így írt erről: „Más emberek gondolkodásának tanulmányozása, legyen ez keresztény vagy nem, jogsan provokatív. A pszichológiai adatok és elméletek katalizátorként működnek, stimulálva minket arra, hogy új utakat vegyünk fontolóra a gondolkodásunkban. Mind az értelmünk erejének, mind az intuícióinknak helyet kell adnunk a tanácsadói modellünk kiépítésében. De mindenben, amit teszünk, a Bibliát kell tennünk munkánk, és következtetéseink keretrendszerévé.”³³

Szembenézve a valósággal

Istennek a Szentírásban kijelentett igazságára bizonyítékként szolgál annak az empirikus kutatásokkal való összevetése. Ha a világ beépített fizikai és pszichológiai struktúrákkal és törvényekkel lett teremtve, akkor nem lenne meglepő azt találni, hogy a Teremtő instrukciói szerint való élet alapvetően praktikus és egészséges. Ezt láthatjuk a viselkedéstudományok néhány területén, ahol a kutatások és a tapasztalatok eredményeként úgy jutnak el a valóság keresztény szemlélettel azonos értelmezéséhez, hogy praktikus okokból közben nem fogalmazzák meg, hogy egyeznek vele. Az utóbbi 10 évben kihívást intéző hangok és jelentős véleményváltozások jelentek meg a világi terapeuták kultúrájában. Néhány rövid példa rávilágíthat erre.

A vallást, amit már jó ideje neurotikus és éretlen dolognak tartott sok terapeuta, hasznosnak nyilvánították mind a mentális, mind a fizikai egészség szempontjából³⁴. A megbocsátás, mely alig került említésre a nem hívó terapeuták között, és feltűnően hiányzott a szakirodalomból, ma a kapcsolatok helyreállításának egy igen gyakorlatias és hatékony formájaként vált ismertté³⁵. A megbocsátás természetesen az evangélium szíve, és a keresztény tanácsadók mindig is hangsúlyozták a keserűség és meg nem bocsátás destruktív hatásait. Az önbizalom növelése éveken keresztül válasz volt sok lelki problémára. Ez a nézet azonban napjainkban kétségessé vált, mivel felismerték, hogy az alacsony önbizalom valójában más problémák eredményeként jön létre, nem pedig oka valaminek, így az önbizalom szakszerűtlen megerősítése csak hamis önimádathoz vagy nárcizmushoz vezethet³⁶. A személyes erősségek és gyengeségek őszinte kezelése segít a valósághú önkép kialakításában.

A Biblia világosan kijelenti, hogy szükséges reálisan látnunk a méltóságunkat és romlottságunkat egyaránt, és megmaradnunk Isten rólunk való látásmódja mellett ahelyett, hogy saját vagy mások megítélésére hagyatkoznánk személyünkkel kapcsolatban. Az utóbbi években a válás ártalmas hatásairól szóló rengeteg kutatási eredmény tartotta vissza a pszichológusokat attól, hogy klienseiket könnyű és gyors válásra bátorítsák a házassági problémák megjelenésekor³⁷. Frank Pittman pszichiáter, író és ismert előadó, aki meggyőződéses ateista, igen kritikus a humanisztikus tanácsadással kapcsolatban, mely bátorítást ad a nárcizmusra, könnyű válásra vagy az áldozat szerepben való elmélyülésre. Inkább hangsúlyozza a házastársi hűség fontosságát, az őszinteséget, a felelősségvállalást és a megbocsátást az egészséges és boldog élet reményében³⁸. Emellett a szexuális úton terjedő betegségek és az összetört kapcsolatok kemény és romboló valósága engedte be újra a korábban megvetett szexuális önmegtartóztatásra tanító programokat az iskolák falai közé³⁹.

32 Hurley, Berry 1997, 342. o.

33 Crabb 1987, 44. o.

34 Ellison 1998; Larson, Ellis 1995; Koenig 1998

35 Al-Mabuk et al. 1998; Pingleton 1997; Time Magazine 1999

36 California 1990, Eder 1997, Eder, Mangelsdorf 1997, Mecca et al. 1989, Sullivan 2002

37 Hetherington 1988, Wallerstein 1992, 2000

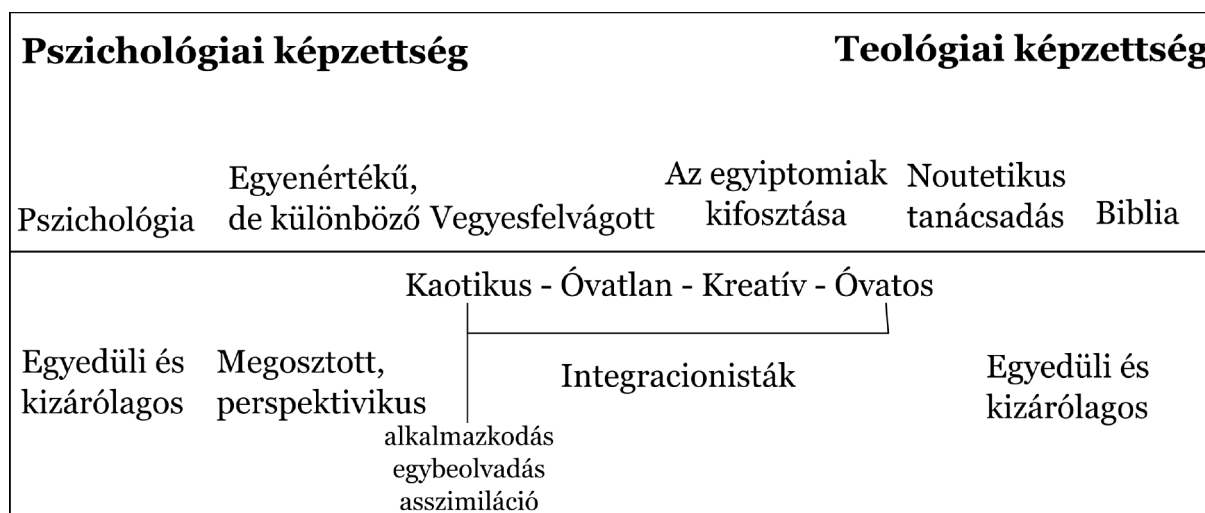
38 Pittman 1998

39 Kay 1995, Khouzam 1995, Shin 1997

Végül megemlíthető, hogy napjainkban egy olyan érdekes fejlődési pálya látható a „pozitív pszichológiának” nevezett irányzat kibontakozásával, amely helyre kívánja állítani az egyensúlyt a száz éve működő „negatív pszichológiával” szemben. Martin Seligman Maslow-t és másokat követve pozitív emberi kvalitásokkal kapcsolatos kutatásokra buzdít, melyek *„hirdetik a boldogságot és jólétet, ahogy a jellembeli erősségeket is, mint az optimizmus, a kedvesség, a rugalmasság, a kitartás és a hála... melyeket korábban erénynek neveztek.”*⁴⁰

5. A keresztény spektrum

Ha áttekintjük a teológia és pszichológia kapcsolatáról szóló keresztény nézeteket, egy igen széles spektrumot láthatunk (3. ábra). E nézetek leírásánál az integrációt szorgalmazó szakirodalomból kölcsönzött szavakat, és néhány, általam lényegesnek tartott kifejezést is felhasználtam.

3. ábra

Azok, akik a spektrumnak a pszichológia kizárólagosságát valló szélén állnak, arra hajlanak, hogy életüket „szent” és „profán” részekre osszák szét. Larry Crabb⁴¹ ezt a hozzáállást az „*egyenértékű, de különböző*” modellnek nevezi, ahol a pszichológiai és bibliai-lelki nyelvezetet szétválasztják azt gondolva, hogy ezek azért összeegyeztethetetlenek, mert az élet különböző részeiről beszélnek. Ebben az esetben kissé kisarkítva ezt a nézőpontot, mondhatjuk, hogy vasárnaponként a bibliai fogalmakat érdemes használnunk, míg a hét többi napján a freudi vagy jungi fogalmakkal írhatjuk le életünket anélkül, hogy megértenénk e két világ kapcsolatának mibenlétét. A jóval szofisztikáltabb „egyenértékű, de különböző” nézetet David Myers⁴² a „magyarázat szintjei” illetve „perspektivikus” modellel fejezi ki. Arról beszél, hogy mind a pszichológia, mind a teológia a valóság kutatásának és az arról való értekezésnek egy-egy eltérő útja. Így a pszichológia tudományának legtöbb bizonyított eredménye arra vezethet minket, hogy korrigáljuk teológiai értelmezéseinket.

A spektrum másik végén állnak a Biblia kizárólagosságát hirdető lelkigondozók, akik meg vannak győződve arról, hogy helytelen bármilyen integráció a két világ között. James Beck ezt az antipszichológia-megközelítésnek hívja, melynek képviselői szerint: *„a pszichológia bármilyen gyülekezeti használata nevetségessé teszi az evangéliumot és a gyülekezet életére és egészségére alapvető veszélyt jelent.”*⁴³ Olyan könyvek, mint a Martin

40 Vitz 2005

41 Crabb 1977

42 Myers 2000

43 Beck 2003, 23. o.

és Deide Bobgan által írt *Psychoheresy*⁴⁴ (Pszichoeretnekség); vagy Jim Oven *Christian Psychology's War on God's Word*⁴⁵ (A keresztény pszichológia háborúja Isten Igéje ellen) című könyve, illetve a *Why Christians Can't Trust Psychology*⁴⁶ (Miért nem bízhatnak a keresztények a pszichológiában) Ed Bulkley tollából mind arra a következtetésre jutnak, hogy a teológia és a pszichológia bármilyen integrációja nem lehet biblikus. Jim Craddock szerint „a szinkretizmus kétségbeesett orgiája, mely összeforrasztotta a pszichológia úgynevezett igazságait az Isten igéjének drága igazságaival, egy olyan törvényen kívüli gyermeknek adott életet, mely sem kereszténynek sem pszichológiának nem nevezhető. Ez inkább egy új vallás, amit 'pszicho-szténységnek' hívok, és ami gyorsuló ütemben veszi át az evangéliumi hit helyét napjainkban.”⁴⁷

A „noutetikus” tanácsadást alapítója, Jay Adams nevezte el, aki az 1970-es évek elején reagált az orvosi és pszichológiai modellek átható jelenlétére, visszahívva a keresztényeket Isten Igéjéhez és ahhoz a morális modellhez, amely nem fél szembenézni a felelősség és a bűn fogalmaival. A noutetikus tanácsadás napjainkra a „bibliai tanácsadás” nevet vette fel, bár rengeteg más jellegű keresztény tanácsadó is van, akik azt állítják, hogy a munkájuk méltó arra, hogy e névvel jellemezzék. A tradicionális noutetikus tanácsadók azt állítják, hogy a Szentírás teljeskörű és elegendő, tartalmazza az összes alapelvet és információt, ami az életünkhöz kell. Számukra a mentális betegség vagy a pszichopatológia nem létező vagy nem hasznos fogalom. Az élet problémái így a szervezetünk fizikai betegségeire és a bűn által okozott problémákra válnak szét – vagy a személyes bűn, vagy a mások által ellenünk elkövetett bűnök e problémák okozói. A noutetikusok táborában azonban a nézetek spektruma tágulni kezdett. Egyesek, akik az amerikai National Association of Nouthetic Counselors (NANC) szervezetéhez tartoznak, erősen ellenállnak mindenfajta integrációs törekvésnek. Mások, akiket a Christian Counseling and Education Foundation (CCEF) csoportja fémjelvez, miközben mindent szeretnének bibliai fogalmakkal leírni, látnak némi értéket a világi pszichológiában, és nyitottabbak egy megfontolt és tiszteletteljes dialógusra a két szakma között. A legtöbb integracionistával ellentétben a noutetikus tanácsadók alapvetően nem hisznek abban, hogy Isten általános kinyilatkoztatásának felfedezése fontos, Istentől kapott feladatunk lenne. Inkább azt vallják, hogy a Szentírásban található speciális kinyilatkoztatás elégséges arra, hogy egy lelki gondozási problémára alapelveket és megoldást nyújtsunk.⁴⁸

A spektrum közepén az ún. „keresztény integracionisták” sokszínű csapata található a „kaotikus és óvatlan” kategóriától kezdve – amit Crabb „vegyesfelvágottnak” nevez a teológia és pszichológia összekeverésének képessége miatt –, egészen az „óvatos és kreatív” kategóriáig – melyet ugyancsak Crabb „az egyiptomiak kifosztásának” nevez⁴⁹. Egyesek Soverson szerint „*azt gondolják, hogy a hitnek nincs szerepe a klinikai munka közben, azon kívül, amilyen hatással a lelkigondozó személyes etikájára és kegyességére van.*”⁵⁰ Ezt „nem összefüggő” integrációnak nevezi. Egyesek a szekuláris pszichológiai tudásukhoz hozzáadnak egy-egy bibliai szöveget, hogy keresztényibbnek hangozzon a terápia (ld. alkalmazkodás, egybeolvadás, asszimiláció kifejezések a 3. ábrán), míg mások igyekeznek tudatosan méltányolni a világi pszichológiában található igazságokat, és keményen dolgoznak azon, hogy meghatározzák mind a két terület közötti közös platformot, mind az össze nem egyeztethető dolgokat. A klasszikus integracionista álláspont szabatos leírására sor került már a *Psychology and Christianity: Four Views*⁵¹ (Pszichológia és kereszténység: négy nézet) című műben Gary

44 Bobgan, Bobgan 1987

45 Oven 1993

46 Bulkley 1994

47 Craddock 1993

48 Welch, Powlison 1997; Powlison 2000

49 Crabb 1977; Powlison 1993 – Az „egyiptomiak kifosztása” kifejezés egy ószövetségi történetre utal, amikor Izrael fiai az Egyiptomból való kivonulásuk estjén arany, ezüst ékszereket és ruhákat kértek az egyiptomiaktól útravalóul (ld. 2Móz 12,35). Crabb ennek analógiájára írja le azt, amikor a keresztény lelkigondozók a „világi” pszichológia számukra hasznosnak tartott elemeit felhasználják a saját szolgálatukhoz.

50 Soverson 1996, 27. o.

51 Johnson, Jones 2000

Collins tollából, aki a gyorsan növekvő American Association of Christian Counselors szervezet alapítója és korábbi elnöke. Ebben a könyvben egy olyan másik keresztény pszichológiai nézet is feltárára került, melyet Robert Roberts, a Baylor Egyetem etika professzora fejlesztett ki. Nem elhatárolódva a világi pszichológiától, Roberts arra teszi a hangsúlyt, hogy fókuszáljunk a megfigyelések és terápiák gazdagságára, melyet a korokon átívelő keresztény lelkigondozási tradíció nyújt számunkra. Szerinte „*keresztény pszichológusként nagy részben az a feladatunk, ahogy én látom, hogy helyreállítsuk a régi keresztény pszichológiát, megértsük a régi írók mondanivalóját, megvilágítsuk időtálló keresztény relevanciájukat és prezentáljuk kortársaink felé érthető és alkalmazható formában.*”⁵²

Számos népszerű keresztény lelki tanácsadó szolgálatot találhatunk még, amiknek megvannak az erősségeik és hiányosságaik a pszichológia és teológia területén. Beck⁵³ megemlíti például Neil Anderson ún. „*Krisztus-központú*” terápiáját és Ed Smith „*teofosztikus*” tanácsadási módszerét napjaink effajta irányzatai között. Több amerikai városban működnek keresztény lelkigondozó szolgálatok, olykor a gyülekezeti szolgálatok részeként, vagy éppen azok külső támogatóiként. Természetesen minden ilyen szolgálatnak meg kell fogalmaznia a saját filozófiáját és állásfoglalását a pszichológia és teológia kapcsolatáról.

Saját magunkat is el tudjuk helyezni valahol a keresztény lelki tanácsadás széles spektrumán belül. Számomra felvillanyozó lenne találni egy a hosszú és nem szerencsés „óvatos keresztény integracionista” fogalomnál jobban kifejező terminust. Az „integráció” szó ugyanis a nemzetiségi integráció politikai konnotációját hordozza, mely azt jelentené, hogy mindent egyenlőként kellene kezelni. Az „*eklektikus (válogató)*” kifejezés sem jobb, hiszen azt sugallja, hogy dolgok között mindenféle átgondolt keretrendszer vagy hit nélkül válogatunk. A „*keresztény- vagy bibliai eklektizmus*” kifejezések gyengének hangzanak. Hurding⁵⁴ (1985, 2003, 269) továbbfejleszti ezt az „óvatos eklektizmus” megjelöléssel, Powlison és Welch⁵⁵ pedig az „*átdolgozás, újrafelhasználás, reformálás, értelmezés és újraértelmezés*” fogalmait ajánlják. Igyekszünk tehát „*visszaszerezni*”, ami jogosan a miénk Isten általános kinyilatkoztatásának részeként, és „*újraformálni*” azt az eredeti bibliai gondolkodásmódon keresztül.

Az utóbbi években azok között, akiket erősen meghatároz a reformátori teológia, egyre nagyobb egység látható olyan alapvető bibliai tanításokban, mint 1, a teremtés, bűnbeesés, megváltás és jövőbeli dicsőség nagy átfogó képe; 2, a barátság, a laikus tanácsadás, a lelki vezetés és a közösség gyógyító ereje; és 3, a megszentelődéssel kapcsolatos gyakorlati igei tanítás, mely segít az embereknek növekedni és változni. E három terület alkotja a szívét napjainkban Larry Crabb (New Way Ministries; Tennent 2003) szolgálatának, illetve David Powlison és Paul Tripp (Changing Hearts, Changing Lives Seminars) missziójának. Ezekkel a bibliai alapelvekkel komolyan egyetértve Dan Allender (Mars Hill Graduate School), Diane Langberg (AACC) és mások hangsúlyozzák azt is, hogy szükség van jól felkészült tanácsadó szakemberekre, akik a különösen összetört és megzavarodott emberek felé tudnak szolgálni, hiszen az ő lelkigondozásuk sokszor többlet-tapasztalatot és -időt igényel.

Természetesen van egy másik spektrum is, melyet nem ábrázoltunk diagramon, ahol a tanácsadóknak és lelkigondozóknak el kell helyezni magukat, ez pedig a démoni befolyás és a „szellemi harc” területe. Vannak, akik szerint minden pszichológiai problémának a gyökere közvetlen démoni aktivitásra vezethető vissza, így a gyógyuláshoz például a testi vágyak, depresszió vagy függőség démonát ki kell űzni az emberből. E spektrum másik oldalán állnak azok, akik szerint az ilyen démoni aktivitás csak a bibliai időkre volt jellemző, ma azonban az ilyen fajta szabadító szolgálatok se nem relevánsak, se nem hasznosak. Ezekre két példa lehet Neil

52 Johnson, Jones 2000, 153. o.

53 Beck 2003

54 Hurding 1985, 2003, 269. o.

55 Powlison, Welch 1997, 316. o.

Anderson *The Bondage Breaker*⁵⁶ (A megkötözöttség szétszakítója), illetve David Powlison *Power Encounters*⁵⁷ (Hatalmak összecsapása) című műve. Sajnos e terület mélyebb kifejtésére a tanulmány terjedelmi korlátai nem adnak lehetőséget.

6. Konklúzió

Posztmodern világunkban, ahol az Igazság fogalmát erősen aláásta a társadalom a keresztényeknek igen fontos szerepe van a pszichológia továbbfejlesztésében. A posztmodernizmus kétoldalú: egyrészt nyitott új gondolatokra, és jól látja a tudomány határait, másrészt viszont elzárkózik az emberi természettel kapcsolatos átfogó igazság létezésének lehetséges voltától. Ahogy a tudomány mindenhatóságába vetett „rég” hit degradálódik, új ellenállást találunk az emberekben, ami kevésbé nyitott a racionális érvelésre. Mindeközben rátalálhatunk új lehetőségekre is az evangélium számára, ahogy az emberek megtapasztalják az Isten realitásán kívüli élet eredményeit, azáltal, hogy elzárkóznak az Igazság bármilyen mindenkire érvényes formája elől.

Szükséges tehát, hogy legyenek olyan nők és férfiak, akik egész életüket Krisztus uralma alatt élve képesek elvégezni az igazság és tévedés elválasztásának feladatát a pszichológia területén. Együtt küzdhetünk, visszakövetelve azokat a pszichológiai igazságokat, melyeket Isten a teremtésen keresztül kinyilatkoztatott rólunk, és összeköthetjük a pszichológiai és bibliai fogalmakat egymással, igyekezve megfelelően alkalmazni az Igazságot a hétköznapi életünk minden részletére.

Beck bölcsen rámutat az effajta törekvésekben lévő veszélyekre, melyek az egyensúly hiányából adódnak. A legtöbb szakember e területen a két tudományágból csak az egyikben képzett igazán: vagy pszichológusok, vagy teológusok elsősorban. Rávilágít arra is, hogy a tanácsadók között a pszichológiai diplomával rendelkezők az 1997 és 1998 években 12:1 arányban vannak a teológiai diplomát szerzettekkel szemben. Ahogy találóan megjegyzi: „Mindkét terület hatalmas tudásanyagot ölel át, így bármely tudós, aki egyszerre igyekszik mindkét területen magas szintre jutni, monumentális kihívással szembesül.”⁵⁸ Számomra kiváltképp értékes az a lehetőség, hogy lelkigondozókat képezhetünk teológiai szemináriumi körülmények között, ahol mindkét területen kiváló oktatást kaphatnak a hallgatók.

„Isten félelme” (Péld 1,1) valóban a bölcsesség kezdete. Az általános kinyilatkoztatás felfedezése része az elhívásunk engedelmes betöltésének, hogy uralkodjunk (1Móz 1,28). Van potenciál egészséges dialógusra és „*vas alakítja a vasat*” vitákra azok között, akik hűségesek Ahhoz, aki a Szentírást kinyilatkoztatta számunkra, és amin mint egy szemüvegen keresztül tehetjük mérlegre a pszichológiai és szociológiai „*igazságokat*”. Istennek a Bibliában található speciális kinyilatkoztatása és a Vele való kapcsolat döntő jelentőséggel bír a tévedések és bálványimádás elkerülésében.

A szerző utószava 2018-ból

Már közel 15 év telt el e tanulmány megírása óta. Habár az írás fő témája változatlanul releváns, azóta néhány fontos változás és fejlődés is történt a témában:

1. A transzperszonális pszichoterápia területén belül a tudatos jelenlét (mindfulness) gyakorlata igen népszerűvé vált, mely más terápiák kiegészítéseként nagyon hasznossá vált az extrém érzelmi hullámok szabályozásában. Ennek ellenére a terápia sokszor nem más, mint a buddhista filozófiába való implicit beveze-

56 Anderson 1990

57 Powlison 1995

58 Beck 2003, 27. o.

tés, melynek szellemiségére egyre növekvő érdeklődést mutatnak olyan nem keresztény terapeuták, akik szerint a kereszténység manapság nem igazán releváns segítség.

2. Az utóbbi 15 évben a neurológia tudománya új integráló tényezővé vált, ahogyan az agyi vizsgálatok fejlődése kimutatta, hogy az idegpályák az egyén érzelmeinek és gondolkodásának megváltoztatásával módosíthatók. A pszichoterápia és a tanácsadás így a gyógyszereléshez hasonló hatékonyságot mutat az agy megváltoztatásában. Mindez egy újraéledő optimizmusra vezetett a különböző terápiás módszerek hatékonyságával kapcsolatban (pl.: CBT, EMDR, szomatikus terápiák, tudatos jelenlét, családterápia, érzelmi fókuszú terápia... stb.), hiszen ezek egészséges irányba írják újra az agyi folyamatokat. Természetesen mindez a keresztény perspektívába is beleillik, amely vallja azt, hogy a testünk és agyunk távol került az eredeti integrált állapotától, és szüksége van újraformálódásra a megszentelődés folyamatán keresztül (a hívők számára) és az általános kegyelem által nyert gyógyuláson keresztül (nem hívők esetében). Szakirodalmi példaként lásd: Curt Thompson: *Anatomy of the Soul*, Dan Siegel: *Mindsight* és Dan Siegel: *The Pocket Guide to Interpersonal Neurobiology: An Integrative Handbook of the Mind*.

3. A lelkigondozás keresztény spektrumával kapcsolatban: a klasszikus noutetikus tanácsadók (régi NANC szervezet), akik a „biblikus tanácsadó” címet mondták a magukénak, két irányzatra bomlottak. Egyrészt megmaradt az *Association of Certified Biblical Counselors (ACBC)* szervezet a konzervatívabbak számára, a progresszívebb gondolkodók pedig inkább a *Christian Counseling and Educational Foundation (CCEF)* szervezetébe tömörülnek. Egyes lelkigondozók már nyitottabbak akár nem keresztény emberek felé nyújtott tanácsadásra is, és kezdenek elfogadni néhányat a szekuláris pszichológia megállapításai közül, bár az erre való nyitottság egyénenként változó. A keresztény pszichológia prominensebb mozgalommá vált, reagálva az integrációs törekvések igen széles spektrumának problémáira, de megtartott sokat az óvatos és Krisztuscentrikus hozzáállásából. E megközelítés zászlóvivője Eric Johnson, aki két fontos munkájában, a *Foundations for Soul Care: A Christian Psychology Proposal* és a *God and Soul Care: The therapeutic resources of the Christian Faith* című könyvekben írja le megközelítéseit, melyekben egy nagyon körültekintően biblikus és teológiai-lag korrekt alapot kíván lefektetni a keresztény lelkigondozás számára. Johnson ráadásul összehasonlítja napjaink lelkigondozói perspektíváit a *Psychology and Christianity: Five Views (2nd edition)* című könyvben szerkesztőként. Emellett minden évben rengeteg konferencia van az Egyesült Államokban, mely több ezer keresztény tanácsadót vonz különböző teológiai és pszichológiai témák feldolgozására a saját hitük és elköteleződésük szerint. Kettőt érdemes kiemelni, mely széleskörűen evangéliumi és integratív: *Association of Christian Counselors (AACC)* és *Christian Association of Psychological Studies (CAPS)*.

4. Dan Allender napjainkban a *The Allender School at the Seattle School of Theology and Psychology* intézményben tanít.

5. Ez a cikk alapvetően a tanácsadás és pszichológia egyesült államokbeli fejlődését mutatja be, habár ami akkor végbement, az manapság hasonlóan megtörténik a világ különböző részein.

Egyéb hasznos anyagok a témában:

<https://www.ccef.org/>

<https://biblicalcounseling.com/>

http://www.christianpsych.org/wp_scp/

<https://www.aacc.net/>

<https://caps.net/>

Thompson, C. (2010): *Anatomy of the Soul: Surprising Connections between Neuroscience and Spiritual Practices that can Transform your Live and Relationships*. Tyndale House Publishers, Chicago.

Siegel, D. (2012): *The Pocket Guide to Interpersonal Neurobiology: An Integrative Handbook of the Mind*. W.W. Norton and Company. Inc., New York/London.

Johnson, E. (2014): *Foundations for Soul Care: A Christian Psychology Proposal*. Intervarsity Press, Downers Grove.

- Johnson, E. (2017): *God and Soul Care: The therapeutic resources of the Christian Faith*. Intervarsity Press, Downers Grove.
- Johnson, E. (2010): *Psychology and Christianity: Five Views (2nd edition)*. Intervarsity Press, Downers Grove.

7. Irodalomjegyzék

- Al-Mabuk, R. H., Dadrick, C. V. L., Vanderah, K. M. (1998): Attribution Training in Forgiveness Therapy. *Journal of Family Psychotherapy*, 9(1), 11-30.
- Allender, D. (1990): *The Wounded Heart*. NavPress, Colorado Springs.
- Allender, D., Longman, T. (1992): *Bold Love*. NavPress, Colorado Springs.
- Anderson, N. (1990): *The Bondage Breaker*. Harvest House, Eugene.
- Beck, J. R. (2003): The Integration of Psychology and Theology: An Enterprise Out of Balance. *Journal of Psychology and Christianity*, 22, 20-29.
- Benner, D. (1988): *Psychotherapy and the Spiritual Quest*. Baker Books, Ada.
- Bobgan, M., Bobgan, D. (1987): *Psychoheresy*. Eastgate Publishers, Santa Barbara.
- Bowlby, J. (1969): *Attachment and Loss*. Hogarth, London.
- Bulkley, E. (1994): *Why Christians Can't Trust Psychology*. Harvest House, Eugene.
- California Task Force to Promote Self-Esteem. (1990): *Towards a State of Self-Esteem*. California State Department of Education, Sacramento.
- Calvin, J. (1936): *Institutes of the Christian Religion, vol. 1. 7th ed.* Trans. Allen, J., Presbyterian Board of Christian Education, Philadelphia.
- Calvin, J. (1962): *Institutes of the Christian Religion, vol. 1.* Trans. Beveridge, H., Clarke, J. et al.
- Clebsch, W. A., Jaekle, C. R. (1964): *Pastoral Care in Historical Perspective*. Prentice-Hall, Inc.
- Comer, R. J. (2004): *Abnormal Psychology*. Worth Publishers, New York.
- Crabb, L. (1977): *Effective Biblical Counseling*. Zondervan, Grand Rapids.
- Crabb, L. (1987): *Understanding People*. Zondervan, Grand Rapids.
- Craddock, J. (1993): *The Shrinking of the Church. 1st Monday*, 2, 6.
- Eder, R. A. (1997): The Overemphasis of Self-Esteem. *St. Louis Post-Dispatch*, April 17.
- Ellison, C. G. (1998): Symposium in Religion, Health, and Well-Being. Introduction to the Symposium. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37, 4.
- Fidelibus, J. (1996): Being of Many Minds: The Post-Modern Impact on Psychotherapy. In: McCallum, D. (ed): *The Death of Truth*. Bethany House Publishers, Minneapolis, 143-162.
- Frame, J. (1995): Van Til on Antithesis. *Westminster Theological Journal*, 57, 86. From Van Til, C. (1974): *Introduction to Systematic Theology*. Presbyterian and Reformed Publishing Company.
- Gregen, K. J. (1991): *The Saturated Self*. Basic Books, New York.
- Hetherington, E. M. (1988): Parents, Children and Siblings Six Years After Divorce. In: Hinde, R., Stevenson-Hinde, J. (eds.): *Relationships Within Families*. Clarendon Press, Oxford, 311-331.
- Hurding, R. (1985,2003): *Roots and Shoots: A Guide to Counseling and Psychotherapy*. Hodder and Stoughton, London.
- Hurding, R. (1988): *The Tree of Healing*. Ministry Resource Library, Grand Rapids.
- Hurding, R. (1998): *Pathways to Wholeness: Pastoral Care in a Postmodern Age*. Hodder and Stoughton, London.
- Hurley, J. B., Berry, J. T. (1997): The Relation of Scripture and Psychology in Counseling from a Pro-Integrative Position and Response to Powlison and Welch. *Journal of Psychology and Christianity*, 16, 4.
- Johnson E. L., Jones, S. L. (2000): *Psychology and Christianity: Four Views*. Inter Varsity Press, Grove.
- Jones, S., Butman, R. (1991): *Modern Psychotherapies*. Inter Varsity Press, Grove.
- Kálvin, J. (1552): *Institutio Christianas Religionis I. – II. A keresztyén vallás rendszere*. Református Egyházi Könyvtár, Új folyam 7, Budapest. Fordította: Buzogány Dezső.

- Kay, L. (1995): Adolescent Sexual Intercourse: Strategies for Promoting Abstinence in Teens. *Postgraduate Medicine*, 97(6), 121-127.
- Khouzam, H. R. (1995): Promotion of Sexual Abstinence: Reducing Adolescent Sexual Activity and Pregnancies. *Southern Medical Journal*, 88(7), 709-711.
- Koenig, H. R. (1995): *Handbook of Religion and Mental Health*. Academic Press, San Diego.
- Kuhn, T. (1962): *The Structure of Scientific Revolutions*. University of Chicago Press, Chicago.
- Larson, D. B., Ellis, A. (1995): On Religion and Mental Health. *Insight on the News*, 11:10.
- Maslow, A. (1968): *Toward a Psychology of Being*. Van Nostrand, New York.
- McNeill, J. (1951): *A History of the Cure of Souls*. Harper & Brothers, New York.
- Mecca, A. M., Smelser, N. J., Vasconcellos, J. (1989): *The Social Importance of Self-Esteem*. University of California Press, Berkeley.
- Myers, D. G. (2000): A Levels of Explanation View. In: Johnson, E. L., Jones, S. L. (eds.): *Psychology and Christianity: Four Views*. Inter Varsity Press, Downers Grove, 54-83.
- Oden, T. (1994): *Classical Pastoral Care*. Baker Books, Ada.
- Owen, J. (1993): *Christian Psychology's War on God's Word*. Eastgate Publishers, Santa Barbara.
- Pingelton, J. P. (1997): Why We Don't Forgive: Biblical and Object Relations Theoretical Model for Understanding Failure in the Forgiveness Process. *Journal of Psychology and Theology*, 25(4), 403-413.
- Pittman, F. (1998): *Grow Up*. Golden Books, New York.
- Polanyi, M. (1958): *Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*. University of Chicago Press, Chicago.
- Powlison, D. (1992): Integration or Inundation. In: Horton, M. (ed.): *Power Religion*. Moody Press, Chicago.
- Powlison, D. (1993): Critiquing Modern Integrationists. *The Journal of Biblical Counseling*, 11, 24-34.
- Powlison, D. (1995): *Power Encounters: Reclaiming Spiritual Warfare*. Baker Books, Ada.
- Reifman, A., Villa, L. C., Amans, J. A., Rethinam, V., Telesca, T. Y. (2001): Children of Divorce in the 1990s: A Meta-Analysis. *Journal of Divorce and Remarriage*, 36(1-2), 27-36.
- Rogers, C. (1961): *On Becoming a Person*. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Shakespeare, W. (1974): As You Like It, act 2, sc. 1, lines 16-17. In: *The Riverside Shakespeare*. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Shin, A. (1997): Just Don't Do It!—It didn't get much notice then, but last year's welfare overhaul gave a high priority to sexual abstinence instruction. *National Journal*, 29 (43), 2161.
- Soverson, R. (1996): The Faces of Integration. *Christian Counseling Today*, 4(1), 27-30.
- Sullivan, A. (2002): Lacking in Self-Esteem? Good for you! *Time Magazine*, October 14, 102.
- Tennent, A. (2003): A Shrink Gets Stretched: Why Psychologist Larry Crabb Believes That Spiritual Direction Should Replace Therapy. *Christianity Today*, May, 52-59.
- Time Magazine (1999): Religion. *The Power of Forgiveness*. April 5, 54.
- Vitz, P. (2005): Psychology in Recovery. *First Things*, 151.
- Wallerstein, J. (1992): Children of Divorce: Ten Years After. In: Strong, B., DeVault, C. (eds.): *The Marriage and Family Experience*. West Publishing Company, St. Paul.
- Wallerstein, J., Lewis, J., Blakeslee, S. (2000): *The Unexpected Legacy of Divorce: A 25-Year Landmark Study*. Hyperion, New York.
- Welch, E., Powlison, D. (1997): Every Common Bush Afire with God?: The Scripture's Constitutive Role for Counseling, and Response to Hurley and Berry. *Journal of Psychology and Christianity*, 16, 303-322.

ANDRONIKOSZ ÉS JÚNIA AZ APOSTOLOK KÖZÖTT?

SZABADOS ÁDÁM

Absztrakt

Pál apostol a Római levél végén egy olyan Júnia vagy Júniasz nevű személyt köszönt, akinek a nemével kapcsolatban vita folyt az egyháztörténelem folyamán a különböző írásmagyarázók között. Pál apostol azt állítja róla, hogy az apostolok körében nagyra becsült személy, így felmerül a kérdés, hogy vajon ő egy női apostol volt-e. E tanulmány az utóbbi évtizedek a témával kapcsolatos írásmagyarázati kutatásainak eredményeit szintetizálva igyekszik válaszolni arra a dilemmára, hogy a kérdéses személy férfi vagy nő volt-e, illetve hogy ténylegesen apostolról van-e szó. A vizsgálat eredménye nem csak az igeszakasz helyes magyarázatához ad segítséget, de újabb szempontokkal járul hozzá a női lelkészség újszövetségi megengedhetőségének aktuális vitájához is.

Kulcsszavak: női apostolság, Júnia, Római levél, írásmagyarázat

1. Bevezetés

„Köszöntsétek Andronikoszt és Juniászt, rokonaimat és fogolytársaimat, akiket nagyra becsülnék az apostolok körében, akik nálam is előbb lettek Krisztus híveivé.” (Róm 16,7) Ez az egyszerű köszöntés izgalmas kérdéseket vet fel a korai egyház struktúrájával kapcsolatban, hiszen ha Andronikosz és Juniász az apostolok közé tartoztak, az alapvetően befolyásolja, ahogy az apostolok köréről gondolkodunk, és ha bizonyítható, hogy az Andronikossal együtt említett személy nő (Júnia), nem pedig férfi (Juniász), az egyedülálló bizonyítéka lehet annak, hogy női apostolok is voltak a korai egyházban.¹ Nem véletlen, hogy Andronikosz és Júnia esetleges apostolsága komoly viták tárgyává vált, hiszen ha az apostolok között valóban voltak nők is, az erős érveként szolgálhat amellett, hogy – a hagyományos gyakorlattal ellentétben – más egyházi tisztségeket (pl. presbiter, lekipásztor) sem lehet férfiakra korlátozni. Ahhoz azonban, hogy Andronikosz és „társa” említéséből bármilyen komolyabb következtetést levonhassunk az újszövetségi apostolsággal (és a nők szolgálatával) kapcsolatban, három kérdésre kell választ találnunk: 1) Mi a tényleges neve Andronikosz „társának”? 2) Mit jelent az „akiket nagyra becsülnék az apostolok körében” (ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις) szó szerkezet? 3) Milyen értelemben beszél Pál „apostolokról”?

2. Juniász² vagy Júnia?

Bernadette Brooten úttörőnek számító 1977-es cikke felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy az első évezred magyarázó szinte mind női névként értelmezték az accusativus alakban álló tulajdonnevet.³ Órigenész,

1 Bernadette Brooten: „Junia... outstanding among the apostles” in L. and A. Swidler (eds.): *Women Priests: A Catholic Commentary on the Vatican Declaration* (New York: Paulist, 1977), 141-144; Elisabeth Schütz Fiorenza: „The Apostleship of Women in Early Christianity” in *Women Priests*, 135-140; Elisabeth Schütz Fiorenza: „Missionaries, Apostles, Co-workers: Romans 16 and the Reconstruction of Women’s Early Christian History” in *Word & World* 6 (1986): 430-431.

2 A következőkben a magyar bibliafordításokban elterjedt „Juniász” átírást használom a „Junias” helyett.

3 Brooten, 141. Brooten cikkét megelőzte, de lényegesen kisebb figyelmet kapott M-J. Lagrange 1916-os Római levél kommentárja (*Saint Paul: Epître aux Romains*. Paris: Librairie V. Lecoffre, 1916), melyben a francia kutató is visszatért a női név hipotézishez.

Jeromos, Aranyszájú Szent János, Hatto Vercelli, Theophylactus és Abelardus női formában utaltak a névre, a p46 papirusz kéziratban még a „Júlia” (Ιουλιαν) szövegvariáns is előfordul.⁴ Brooten szerint a 12. századi Római Aegidius volt az első, aki az accusativus alakban álló név nominativusát férfiként adta vissza (Juniam vagy Juliam formájában), majd két évszázaddal később Faber Stapulensis (Jacques Lefèvre d'Étaples) 1512-es munkájában találkozunk azzal a nézettel, hogy a Ἰουλιαν a Juniász férfinév accusativusa – amely nézetet aztán Luther népszerűsített Római-levél kommentárjában.⁵ Egészen a közelmúltig az a vélemény vált dominánssá, hogy a Juniász ugyanúgy rövidítés, mint ahogy a Priszka a Priszcilla név rövid alakja, és az eredeti római név valószínűleg a Junianus, Junianius vagy a Junilius lehetett.⁶

Eldon Jay Epp alapos lexikai elemzése azonban meggyőzően és talán végérvényesen bizonyította, hogy noha a legtöbb bibliafordítás a reformáció óta a férfinév változatot követi, a levélben található név nominativus alakja minden bizonnyal a Ἰουλιαν női név volt.⁷ Epp érvelése többek között arra támaszkodik, hogy 1) a Júnia gyakori női névnek számított a rómaiak közt; 2) az ókeresztény irodalomban Pál utalását egyöntetűen női névként értették, 3) az 1927-es Nestle-Aland szöveg megjelenéséig egy kivétellel minden szövegkiadásban a neutrálisabb (férfi és női olvasatot is lehetővé tévő) Ἰουλιαν hangsúlyozás volt olvasható, nem pedig a csak férfinévre vonatkozatható Ἰουλιαν forma;⁸ 4) a Junius férfinévre nincsen egyetlen példa sem az anticitásban, és a rövidítés hipotézis is súlyos problémákba ütközik.⁹

A Júnia alak melletti lexikológiai érvek elsőprőek. Peter Lampe szerint a Júnia női név legalább 250-szer fordul elő antik szövegekben,¹⁰ a Juniász névre azonban egyetlen ókori példát sem találunk, és a Junianus illetve Junius alakok is rendkívül ritkák.¹¹ Bauckham szerint nem lehet ettől még kizárni, hogy az accusativus mögött a Juniász rövidítés áll, de nagyon erős érvekre lenne szükségünk ahhoz, hogy a kézenfekvőbb női név helyett ezt a formát részesítsük előnyben.¹² Az egyetlen ilyen érv talán az lehetne, ha be tudnánk bizonyítani, hogy Pál Júniát az apostolok tekintélyes, szűk köréhez sorolja, és biztosak lehetnénk abban is, hogy nőt viszont semmi esetben sem látna el ilyen titulussal. Ez az érv korábban tartotta is magát,¹³ viszont az erős lexikológiai bizonyítékok felülírásához kevésnek tűnik, és szükségtelen is, ha az ἐν τοῖς ἀποστόλοις exkluzív jelentéssel bír (l. lent). Kijelenthetjük: a fenti mondatban Pál minden bizonnyal egy Júnia nevű hölgyet köszönt.

4 Brooten, 142. Joseph A. Fitzmyer ezen kívül Ambrosiastert, Theodoretoszt, Pszeudo-Primasiust, Damaszkuszi Jánost, Karthauzi Brúnót és másokat is említ (*Romans, A New Translation with Introduction and Commentary*. Anchor Bible, Vol. 33. New York: Doubleday, 1993, 738).

5 Uo. Wayne Grudem és John Piper megemlíti, hogy Epiphanius *Index disciplulorum* c. írásában Juniasnak nevezi a Pál által említett személyt, azonban jelzik, hogy Epiphanius Priszkat is férfinék tartja, akiről pedig nyilvánvalóan tudható, hogy nő volt („An Overview of Central Concerns” in *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*. Wheaton, IL: Crossway, 1991, 79-80 és 479 n19). Richard Bauckham nem tartja valószínűnek, hogy az Epiphanius-idezet ténylegesen a 4. századi egyházatyától származna (*Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels*. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2002, 166 n242).

6 Brooten, 142.

7 Eldon Jay Epp: *Junia: The First Woman Apostle* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2005)

8 A görög szavak hangsúlyozásának jelölése csak a Kr. u. 6. században jött divatba, előtte a kontextus alapján döntöttek a hangsúlyozásról.

9 Epp, 23-24. Lexikai és szövegkritikai megfontolások alapján John Thorley is hasonló következtetésekre jut („Junia: A Woman Apostle” in NT 38 (1996):18-29).

10 Peter Lampe: *Die Städtömischen Christen in den ersten beiden Jahrhunderten*. WUNT 2:18 (Tübingen: Mohr Siebeck, 1987), 139. Richard S. Cervin szintén számos példával illusztrálja a Júnia név gyakoriságát („A Note Regarding the Name Junia(s) in Romans 16,7” in NTS 40 (1984): 464-470).

11 Bauckham: *Gospel Women*, 169.

12 Uo.

13 A. C. Headlam például azt írja, hogy a név lehet Junia vagy Junias is, de mivel apostolra utal, inkább a férfi változatot fogadjuk el („Junias or Junia” in J. Hastings, ed.: *Dictionary of the Bible*. Vol. 2. Edinburgh: T&T Clark, 1899, 825). A *Dictionary* 1909-es egykötetes kiadásában A. J. Maclean szócikke lényegében ugyanezt mondja (T&T Clark, 1909, 509).

Lampe azt valószínűsíti,¹⁴ hogy Júnia a neve alapján felszabadított rabszolga lehetett, mert felszabadított rabszolgák gyakran felvették patrónusuk nemzetségnevét (nomen gentilicium). Ez azonban Júnia esetében nem szükségszerű következtetés, hiszen más esetekben sem volt ritka, hogy zsidók (és egyéb nem-rómaiak) latin nevet használjanak.¹⁵ Kevésbé spekulatívnak tűnik Romano Penna,¹⁶ Robert Jewett,¹⁷ James Dunn¹⁸ és Richard N. Longenecker¹⁹ véleménye, miszerint Andronikosz és Júnia esetében – Priszkához és Akvilához hasonlóan – házaspárról van szó.²⁰

3. Mit jelent az „apostolok körében” kifejezés?

A mai kutatók többsége²¹ követi az egyházatyák (pl. Órigenész és Krüszosztomosz) olvasatát, és inkluzív értelemben veszi az *ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις* jelentését. Eszerint Andronikosz és Júnia is az apostolok közé tartoztak, közöttük számítottak kiemelkedőnek, elismertnek (nem pedig az apostolok *által* voltak elismertek).²² Több érv is szólhat e mellett az olvasat mellett.

Először is maga az a tény, hogy az egyházatyák számára, akik görögül írtak és gondolkodtak, láthatóan ez az értelmezés volt kézenfekvő.²³ Krüszosztomosz hangsúlyozza például, mekkora megtiszteltetés, hogy Pál egy nőt az apostolok közé sorol.²⁴ Másodsor, amennyiben Pál instrumentális értelemben beszélne az apostolokról („ismertek az apostolok *által*”), inkább a *ὕπο* + genitivus szerkezetet használta volna (*ὕπο τῶν ἀποστόλων*), nem az *ἐν* + dativust (*ἐν τοῖς ἀποστόλοις*),²⁵ de legalábbis a prepozíció nélküli dativusszal utalt volna arra, hogy az említett személyek az apostolok *sámára* ismertek.²⁶ Harmadszor, bár az *ἐπίσημοι* melléknévnek nincsen önmagában komparatív jelentése, több példát is látunk arra, amikor az *ἐν* + dativus használata sugall összehasonlítást (pl. Mt 2,6: *σὺ Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα*).²⁷ Ezek alapján logikusnak tűnik a következtetés, hogy Andronikosz és Júnia a többi apostollal *összehasonlítva* volt neves, figyelemre méltó, nem pedig *az ő szemiükben*.

14 Peter Lampe: „Junia/Iunias: Sklavenherkunft im Kreise de vorpaulinischen Apostel (Röm 16,7)” in ZNW 76 (1985): 132-134.

15 Bauckham: *Gospel Women*, 169.

16 Romano Penna: *Lettera ai Romani: Introduzione, versione, commento* (Bologna, Italia: Edizioni Dehoniane Bologna, 2010), 1084.

17 Robert Jewett: *Romans: A Commentary* (Minneapolis, MN: Fortress Press, 2007), 962.

18 James D. G. Dunn: *Romans 9-16* (Word Biblical Commentary 38. Dallas, TX: Word Books, 1988), 894.

19 Richard N. Longenecker: *The Epistle to the Romans: A Commentary on the Greek Text*. NIGTC (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2016), 1068.

20 Bauckham szerint ez a következtetés sem szükségszerű, hiszen Pál testvéreket is együtt említ (pl. Trüfónát és Trüfózát a 16,2-ben) (*Gospel Women*, 169).

21 Pl. Barrett, Cranfield, Lagrange, Lietzmann, Michel, Rengstorf, Schlatter, Schlier, Schnackenburg, Zeller és a BAGD szótár (Fitzmyer, 739). Fitzmyer az exkluzív jelentést támogató kutatók között Zahnt és Cornely-t említi. Moo az utóbbi véleményt képviselők között említi Meyer, Gifford, Hodge, Lenski és Murray munkáit is (Douglas J. Moo: *The Epistle to the Romans*. NICNT. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1996, 923).

22 Az *ἐπίσημος* melléknév jelentése néhány meghatározó szótár szerint: „splendid, prominent, outstanding” (BDAG); „jeles, kiváló, kiemelkedő; kimagasló, kitűnő; hírhedt” (Varga); „well-known” (Louw-Nida); „having a mark on it, stamped, coined; notable, remarkable” (LSJ) „of note, illustrious” (Thayer). A melléknév tehát kontextustól függően utalhat a személyek kimagasló kvalitására is, de ismertségükre is, illetve arra, hogy feltűnnek, kitűnnek, észreveszik őket.

23 Bauckham: *Gospel Women*, 179; Penna, 1086.

24 „Οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις. Καίτοι καὶ τὸ ἀποστόλους εἶναι μέγα, τὸ δὲ καὶ ἐν τούτοις ἐπίσημος εἶναι, ἐννόησον ἡλικὸν ἐγκώμιον· ἐπίσημοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τῶν ἔργων, ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων. Βαβαί, πόση τῆς γυναικὸς ταύτης ἡ φιλοσοφία, ὡς καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἀξιοθῆναι προσηγορίας.” (In ep. ad Romanos 31.2; PG 60,669-670)

25 Cervin, 470. Cervin megjegyzi, hogy éppen ezért fordítja a latin Vulgata is úgy a mondatot, hogy *qui sunt nobiles in apostolis*.

26 Moo: *Romans*, 923 n39.

27 Bauckham: *Gospel Women*, 178.

Bármennyire is erősnek tűnnek azonban ezek az érvek, nem fogadhatjuk el őket döntő érveknek. Egyrészt köztudott, hogy az egyházatyák olvasata korántsem mindig megbízható (az értelmezéseikről nem is beszélve).²⁸ Amennyiben – ahogy számos kiváló exegeta gondolja²⁹ – ebben az esetben nyelvtanilag mind az inkluzív, mind az exkluzív olvasat lehetséges, az egyházatyák olvasata nem feltétlenül szövegértés, inkább szövegértelmezés kérdése. Az egyházatyák értelmezését is gyakran meghatározta saját kontextusuk, illetve a hallgatóság, amelynek a kérdéseire válaszokat kerestek.³⁰ Ha grammatikailag mindkét opció elfogadható, a szöveg értelmezésében tévedhettek úgy is, hogy nyelvtanilag egyébként nem hibás az olvasatuk. A görög atyák nyelvi kompetenciája tehát ebben az esetben nem használható érvként.³¹

Az év + dativus használata sem feltétlenül támogatja az inkluzív olvasatot. A prepozíciós szerkezet éppen azt a nüansznyi különbséget fejezheti ki, ami a magyar nyelvben is létezik az „ismertek az apostolok által” és az „ismertek az apostolok körében” szókapcsolatok jelentése között. Az „apostolok által” (ὕπὸ τῶν ἀποστόλων) nem egészen ugyanazt jelenti, mint a szintén az ἐπίσημοι szóval exkluzív értelemben kollokáló³² „apostolok körében” (ἐν τοῖς ἀποστόλοις), utóbbi – ahogy Lenski is hangsúlyozza³³ – arra a „helyre” utal, ahol az elismerés történik (vagyis az apostolok körében). Ez a különbség megmagyarázza, miért nem jelent problémát ebben az esetben, hogy az év + dativus instrumentális ágens jelentése („apostolok által”) vitatott, hiszen a szintagmában a dativus nem instrumentális, hanem locativus jelentést („apostolok körében”) vesz fel, az apostolok (vitatott) ágens szerepe szinte egyáltalán nem jelenik meg.³⁴ A ὕπὸ + birtokos eset használatakor viszont pont az a finom többletjelentés hiányozna, hogy az apostolok egyfajta „körként” vélekedtek pozitívan Andronikoszról és Júniáról, talán egymás között is szóvá téve a Krisztusért vállalt szenvedéseiket és szolgálataikat.

Ami pedig a komparatív jelentésárnyalatot illeti: ha elfogadjuk, hogy a vers sugallhat összehasonlítást az ἐπίσημος szó használatával, éppen a lehetőség, hogy az inkluzív olvasat komparatív jelentést hordozhat, gyengíti az inkluzív jelentés plauzibilitását, hiszen egészen furcsa volna, ha Pál két egyébként ismeretlen, semmilyen más korai forrásban nem említett embert a többi apostol fölé emelne (és itt most nyugodtan gondoljunk Péterre, Jánosra, Jakabra vagy akár magára Pálra is, akikkel az összehasonlítás történe). Egyetértek Theodore Zahn konklúziójával,³⁵ miszerint ez a magyarázat rendkívül kevéssé hihető. Zahnnak abban is igaza van, hogy ha viszont Pál nem akarta a többi apostol fölé emelni őket, de inkluzív értelmet kívánt tulajdonítani a

28 Dirk Jongkind, a Cambridge-i Egyetem szövegkritika tanára és a 2017-ben megjelent *The Greek New Testament Produced at Tyndale House* főszerkesztője személyes beszélgetésben erősítette meg számomra, hogy napi szinten találkozik nyilvánvalóan hibás döntésekkel az egyházatyák szövegmagyarázataiban.

29 Az általam megvizsgált kommentárokból és tanulmányokból az inkluzív értelmezést helyeslők is szinte egyöntetűen elismerik, hogy nyelvtanilag nem kizárt az exkluzív értelmezés sem. H. Rengstorf szerint a szó a Róm 16,7 kontextusában jelentheti azt is, hogy „jelentősek az apostolok körében” (significant in the circle of apostles), és azt is, hogy „nagyra tartják őket az apostolok körében” (highly regarded among them) (*TDNT* 8:268). (Rengstorf az előbbi értelmezést tartja valószínűbbnek, mondván, hogy ha Pál az utóbbira gondolt volna, világosabban kellett volna kifejeznie magát, ezt az érvet azonban könnyen a visszájára is lehet fordítani.)

30 Moisés Silva: *Interpreting Galatians: Explorations in Exegetical Method* (Grand Rapids, MI: Baker Academic, 1996, 2001), 31-33. Silva éppen Krüszosztomosz kapcsán mutatja be ezt.

31 Dan B. Wallace és Michael H. Burer szerint olyan azt feltételezni, hogy az egyházatyák értelmezése mindig megbízható, mintha azt gondolnánk, hogy egy angol nyelvű szöveg alapján prédikáló igehirdető mindig jól értelmezi a szöveget, mert érti az angol mondatokat (M. H. Burer & D. B. Wallace: „Was Junia Really an Apostle? A Re-examination of Rom 16.7” in *NTS* 47 (2001): 78-79 n12).

32 Kollokáció: olyan szókapcsolat, amelynek két vagy több szava általában együtt fordul elő.

33 R. C. H. Lenski: *The Interpretation of St. Paul's Epistle to the Romans* (Minneapolis, MN: Augsburg, 1961), 906-907.

34 Burer és Wallace hangsúlyozzák, hogy a dativus utalhat passzív recepcióra is (pl. 1Tim 3,16: ὠφθη ἀγγέλως), ezért akkor is működik az exkluzív olvasat, ha bizonyítottan vesszük, hogy a dativus soha nem fejez ki aktív, személyes ágens szerepet.

35 Th. Zahn: *Der Brief des Paulus an die Römer*. Kommentar zum Neuen Testament 6 (Leipzig: A. Deichert, 1910), 608.

szónak, miért nem azt írta egyszerűen, hogy ἀπόστολοι ἐπίσημοι (ismert apostolok)?³⁶ A komparatív jelentés-árnyalat lehetősége éppen azt valószínűsíti, hogy nem az inkluzív olvasat a helyes.

Daniel B. Wallace és Michael H. Burer megvizsgálták³⁷ az ἐπίσημος szó ismert kollokációit, és arra a következtetésre jutottak, hogy amikor a melléknév birtokos esetben álló személlyel kapcsolódik össze, a jelentés általában inkluzív („kimagasló közöttük”), amikor viszont a melléknévet követő személy (ἐν +) dativusban áll, a jelentés általában nem foglalja magában azt, akire utal („ismert számukra”). A szerzők elismerik, hogy a kommentárok nagy többsége az inkluzív nézetet fogadja el, de jogosan teszik szóvá, hogy az esetek túlnyomó többségében a kommentárok ezt valódi érvek nélkül teszik, legtöbbször egymás (érvek nélkül elfogadott) konklúzióira hivatkozva, mint mikor egy vélemény egyfajta hólabdaként épülő dogmaként attól lesz erős, hogy soha senki nem kérdez rá annak eredetére.³⁸ Az ἐπίσημος genitivus és (ἐν +) dativus kiegészítéssel használt példáit végignézve Wallace és Burer arra a következtetésre jut, hogy a bibliai, a patrisztikus, a klasszikus és a hellenista görög szövegekben, a papiruszokban és a feliratokban egyaránt bizonyítást nyert eredeti feltevésük, hogy az ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις „szinte biztosan” azt jelenti, hogy „ismertek az apostolok számára”.

Burer és Wallace tanulmányát Richard Bauckham³⁹ és Linda Belleville⁴⁰ éles kritikával illették, mindketten a példák szelektív válogatását kifogásolták, valamint azt, hogy a szerzőpáros ezekből olyan általános szabályt alkotott, amely a bizonyítékok kis számát és meglehetősen ambivalens hozadékát látva indokolatlan. (Epp is egyetért ezzel a kritikával.)⁴¹ Penna a fenti kritikák alapján eldöntöttnek látja a kérdést, hogy az inkluzív jelentés a helyes olvasat,⁴² Kruse csak sejteti ugyanezt.⁴³ 2015-ben Burer azonban újabb tanulmányban⁴⁴ válaszolt a kritikákra, és nem csak megvédte a korábbi (támadott) érveket,⁴⁵ de 107 (!) további (új) példával támasztotta alá Wallace-szal közösen felvázolt eredeti téziséit. Az új példákból 36 közvetlenül párhuzamba állítható a Róm 16,7 szerkezetével, végérvényesen bizonyítva, hogy az ἐπίσημοι ἐν + dativus alak exkluzív értelmezése legitim, sőt, talán elsődleges is. Burer többi 71 példája azt támasztja alá, hogy Pál nyugodtan használhatta volna a genitivust (ἐπίσημοι τῶν ἀποστόλων), ha azt akarta volna kifejezni, hogy a két említett személy az apostolok között magaslik ki, hiszen ez volt a bevett nyelvhasználat. Burer (és Wallace) megerősített konklúziója azt jelenti, hogy szemben a korábbi többségi állásponttal, az exkluzív nézet teljes mértékben tartható, sőt, egyéb bizonyítékok híján elsőbbséget élvez az inkluzív értelmezéssel szemben.

Érdemes azonban megvizsgálni, hogy a szöveggörnyezet vagy akár tágabb kontextuális szempontok adnak-e további támpontot annak eldöntéséhez, hogy Andronikosz és Júnia az apostolok *közül* magaslott-e ki, vagy az apostolok *körében* voltak-e ismertek. Véleményem szerint igen. A közvetlen szöveggörnyezetben azt látjuk, hogy

36 „Warum schrieb Pl dann nicht ἀπόστολοι ἐπίσημοι?” (Uo.)

37 Burer & Wallace, 76-91.

38 Uo., 79-80 és 84. A szerzők szerint ez a tendencia J. B. Lightfootig megy vissza, aki – a görög atyákra való hivatkozást leszámítva – szintén nyelvtani érvek nélkül állította, hogy az ἐν τοῖς ἀποστόλοις inkluzív értelmű, és akinek az exegetikai tekintélyére hivatkozva W. Schmithals kijelentette, hogy Lightfoot végérvényesen megcáfolta az exkluzív nézetet (Uo., 80).

39 Bauckham: *Gospel Women*, 172-180.

40 Linda L. Belleville: „Ἰουνιαν ... ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις: A Re-examination of Romans 16.7 in Light of Primary Source Materials” in NTS 51 (2005): 231-49.

41 Epp, 79-80. Bauckham, Belleville és Epp a Burer és Wallace által összegyűjtött példákön kívül azonban új bizonyítékokat nem hoznak fel álláspontjuk igazolásául.

42 Penna, 1086.

43 Colin G. Kruse: *Paul's Letter to the Romans* (PNTC. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2012), 565-567.

44 Michael H. Burer, „Ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις in Rom 16:7 as ‘Well Known to the Apostles’: Further Defense and New Evidence” in JETS 58 (2015): 731-751.

45 Néhány apró korrekciót Burer elfogad, mint például Heath R. Curtis kritikáját, hogy egy Lukianosz-idézet érvként való használata helytelen volt („A Female Apostle?: A Note Re-examining the Work of Burer and Wallace Concerning ἐπίσημοι with ἐν in the Dative” in *Concordia Journal* (October 2002): 437-440).

Pál bizonyos embereket üdvözöl, majd néhány szóban ajánlja őket a római gyülekezetnek, mintegy kiemelve szerepüket és pozitívumaikat. Ajánlásaiban gyakran olyan információt is közöl a gyülekezettel, amiről ők talán nem tudhattak, de az illető személyek megítélésében fontos lehet. Az apostol ezáltal „felemeli” a megdicsért személyeket és elmondja a gyülekezetnek, hogy ő és mások hogyan látják őket.

Először Fébét emeli ki, aki „sokaknak lett pártfogója”, magának Pálnak is (1-2). Utána Priskát és Akvilát említi, akik kapcsán megjegyzi, hogy az életéért „a saját fejüket kockáztatták”, és nem csak ő (Pál) hálás értük, de „a pogányok valamennyi gyülekezete is” (3-4). Ezután Epainetosz következik, „aki az ázsiai tartomány első zsengeje Krisztusban” (5). Majd Mária, „aki sokat fáradozott értetek” (6). Ekkor következik Andronikosz és Júnia köszöntése: „Köszöntések Andronikoszt és Juniást (Júniát), rokonaimat és fogolytársaimat, akiket nagyra becsülnék az apostolok körében, akik nálam is előbb lettek Krisztus híveivé.”

Andronikosz és Júnia esetében Pál a megkezdett mintát folytatja. Arra kéri a gyülekezetet, hogy köszöntsék Andronikoszt és Juniát, utána pedig ajánlja őket, ahogy a többiek esetében is tette, és elmondja, milyen kép ala-kult ki róluk benne és másokban. Először is közli, hogy ők földijei⁴⁶ (τοὺς συγγενεῖς μου), ráadásul „fogolytársai” is (καὶ συναιχμαλώτους μου), ami vagy azt jelenti, hogy egykor együtt voltak börtönben, vagy azt, hogy ők is szenvedtek a hitükért, mint Pál.⁴⁷ Ekkor következik a szokásos plusz információ: Andronikosz és Júnia felkeltették az apostolok figyelmét is, ismertek, nagyra becsültek a köreikben (ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις). Furcsa volna, ha Pál a rómaiakat arra emlékeztetné, hogy Andronikosz és Júnia ismert apostolok (vagy összehasonlító értelemben „a legkiválóbbak az apostolok között”), ha ők valóban ismert apostolok. Ennek az információnak a kommunikációs célja és relevanciája ebben a szöveggörnyezetben igencsak megkérdőjelezhető lenne. (Arról nem is beszélve, hogy vajon milyen értelemben lehet ismert és kiemelkedő egy olyan apostol, akiről a korai egyháznak alig van emléke, és akivel kapcsolatban ezt hangsúlyozni kell egy gyülekezeti köszöntésben?)⁴⁸

Sokkal valószínűbb és kézenfekvőbb az a magyarázat, hogy Andronikosz és Júnia „az apostolok körében” voltak ismertek, vagyis az apostolok is tudtak arról, hogy fogságukkal (és talán már előtte is) milyen áldozatokat hoztak Krisztusért és az evangéliumért. Ezzel Pál egészen különleges ajánlást ad e két kiváló keresztyénnek, ami – az inkluzív magyarázattal ellentétben – kommunikációs szempontból is tökéletesen illeszkedik a kontextushoz. Sőt, érthetővé teszi az utolsó mondatrészt is, amelyben Pál azt hangsúlyozza, hogy Andronikosz és Júnia nála „előbb lettek Krisztus híveivé”. Talán éppen ez a megfontolás magyarázhatja az apostolok személyének az említését: Andronikosz és Júnia olyan régi hívők, hogy még az egykori jeruzsálemi apostolok is ismerik őket!⁴⁹

46 Bauckham szerint ez szinte biztosan arra utal, hogy ők is zsidók voltak, nem szükségszerű, hogy ennél szorosabb rokoni szálakat is feltételezzünk (*Gospel Women*, 170). Adolf Schlatter is arra következtet, hogy a két ember zsidó volt, akiket a jeruzsálemi gyülekezetben ismertek (*Der Brief an die Römer. Erläuterungen zum Testament 5*. Stuttgart: Calwer Verlag, 1948, 243).

47 Jewett a Filem 3 és a Kol 4,10 alapján amellezt érvel, hogy a συναιχμαλώτος mindenképpen egyidejű fogságra utal, ezért elveti azt a lehetőséget, hogy Pál általánosságban beszéljen a pár bebörtönzéséről (Jewett, 963).

48 Amennyiben Andronikosz és Júnia házaspár voltak, ez lenne az egyetlen példa arra, hogy egy házaspár mindkét tagja apostol volt. Péter és más apostolok esetében Pál „feleségekről” beszél (1Kor 9,5).

49 Burer és Wallace, 90 n67. Ha Pál Kr. u. 34 körül lett keresztyénnyé, Andronikosz és Júnia egészen a kezdeti időktől tagjai lehettek a jeruzsálemi gyülekezetnek. Bauckham szerint a római gyülekezet alapításában is fontos szerepük volt, „ismert vagy kiemelkedő apostolokként” akár az egyik legbefolyásosabb vezetői is lehettek a római gyülekezetnek (*Gospel Women*, 181). Longenecker is erre hajlik (*Romans*, 1069). Kérdés azonban, hogy ha Andronikosz és Júnia valóban olyan kiemelkedő apostolok voltak, és szerepet játszottak a római gyülekezet alapításában, a római gyülekezet alapításához vajon miért Péter és Pál neve kapcsolódik a későbbi egyházi emlékezetben, és vajon miért nincs olyan hagyomány az egyik legjobban dokumentált múltú egyházi közösségben, amely Andronikosz és Júnia alapító apostoli szerepét hangsúlyozná?

4. Milyen apostolok körében?

Egyetlen kérdés maradt: milyen apostolokról van szó ebben a köszöntésben? K. H. Rengstorf teológiai szócikkében arra figyelmeztet, hogy az utalás homályossága miatt nem szabad általános érvényű következtetést levonni ebből a versből a keresztyén apostolságra vonatkozóan.⁵⁰ A figyelmeztetés jogos, és az előző pont következtetései fényében bizonyos értelemben okafogyottá is vált, ettől függetlenül rákérdezhetünk, hogy miféle apostolságra történik utalás ebben a versben.⁵¹

Az ἀπόστολος Pál szóhasználatában nem feltétlenül jelent olyan tekintéllyel bíró apostolt, mint amilyen ő vagy a Tizenkettő volt, a szó utalhat gyülekezetek küldötteire vagy misszionáriusaira is (vö. 2Kor 8,23; Fil 2,25).⁵² Adolf Schlatter – aki a vers inkluzív értelmezését követi – ilyen értelemben tartja Andronikoszt és Juniát apostoloknak: a jeruzsálemi gyülekezet képviselői voltak.⁵³ Longenecker szerint Andronikosz és Júnia a római gyülekezet alapítói között lehetnek más zsidó keresztyénnel együtt, akik Jeruzsálemből mentek oda. Talán Priskával és Akvilával, valamint Epainetosszal és Miriámmal együtt érkezhettek Rómába.⁵⁴

Bauckham azonban nem ért egyet az apostolság tágabb jelentésének felvetésével, szerinte Pál a jelző nélküli „apostol” szóval itt az apostolok speciálisabb csoportjára utal, amely tágabb ugyan a Máté, Márk és Lukács által megnevezett Tizenkettő körénél, de mindenképpen behatárolt csoport, ahová Pál a Tizenkettőn kívül Barnabást, Szilászt, az Úr testvéreit és önmagát sorolja.⁵⁵ Burer és Wallace is azt hangsúlyozzák, hogy az apostol szó szemantikai mezőjének kibővítése ritka a *corpus Paulinum*-ban, hacsak nem kapcsolódik össze valamilyen más szóval (pl. gyülekezetek küldöttei/apostolai).⁵⁶

A Római levélen belül négy további példa segíthet a Róm 16,7-ben szereplő „apostolok” szó jelentésének meghatározásában. Az első két alkalommal Pál önmagára használja a szót: „elhívott apostol, akit az Isten kiválasztott arra, hogy hirdesse evangéliumát” (κλητὸς ἀπόστολος ἀφορισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ) (Róm 1,1); „aki által kegyelmet és apostolságot kaptunk arra, hogy az ő nevéért hitre és engedelmségre hívjunk fel minden népet” (δι’ οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολήν εἰς ὑπακοήν πίστεως ἐν πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ) (Róm 1,5). Pál mindkét esetben összekapcsolja a szót valamiféle isteni okkal (elhívás, kegyelem), és valamiféle céllal (evangélium hirdetése, népek hívása a hit engedelmségére). Az elhívás és a kegyelem Jézus Krisztustól származik, aki által (δι’ οὗ) kapta Pál a kegyelmet és apostolságot (Róm 1,5), és akinek ő szolgálja (Róm 1,1). Az apostolság forrása tehát nem egy gyülekezet, hanem maga az Úr. A Róm 11,13-ban Pál azt emeli ki, hogy apostolságának célja a népek közötti szolgálat: „pogányok apostola vagyok” (εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος). Ez egybecseng a Róm 1,5 hangsúlyával, a birtokos jelzőből (ἐθνῶν) azonban kiolvasható, hogy Pál másfajta apostolságról is tudott (vö. Gal 2,8). Az ötödik példa – „hogyan hirdessék, ha nem küldettek el?” (πῶς δὲ κηρῦξωσιν ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσιν) (Róm 10,15) – szintén a népek közötti evangélizációs szolgálatot nevezi meg a kiküldés céljának, de mivel itt ígéről (ἀποστέλλω) van szó, nem pedig az apostol vagy apostolság főnévi alakjairól, nem biztos, hogy ezt a Róm 16,7-ben szereplő szó jelentésének meghatározásához figyelembe vehetjük.

50 K. H. Rengstorf, ‘ἐπίσημος’ in TDNT 7:268.

51 A fogalom jelentéseivel kapcsolatban lásd Szabados Ádám: „Az újszövetségi apostolfogalom eredetével és egységével kapcsolatos kutatástörténet áttekintése” in *Theológiai Szemle* (2015/4): 204-215.

52 Moo: *Romans*, 923-924.

53 Adolf Schlatter: *Romans: The Righteousness of God* (Peabody, MA: Hendrickson, 1995), 274-275.

54 Longenecker: *Romans*, 1069. Penna több lehetőséget is összegyűjt: lehetséges, hogy Andronikosz és Júnia a 72 között voltak (Origenész, Erasmus), vagy a Rómában lévő idegenek között (Lagrange), esetleg a jeruzsálemi gyülekezetben lévő hellenisták között (Zeller, Fitzmyer), vagy akár az antiókhiai gyülekezethez is tartozhattak (Penna, 1087).

55 Bauckham: *Gospel Women*, 180.

56 Wallace és Burer, 90 n68.

A példák alapján jogosnak tűnik a következtetés: Pál a Római levélben az apostolságot a Jézus Krisztustól való elhívással és az evangélium hirdetésével kapcsolja össze. Ami azonban talán még ennél is lényegesebb: a Róm 16,7-ben olvasható ἐν τοῖς ἀποστόλοις kifejezés ἐν + dativus pluralisa azt sugallja, hogy az apostolok valamiféle körként, csoportként léteztek, és ennek a körnek voltak határai. Nehéz elképzelni, hogy Pál a jelző nélküli apostol fogalmat használta volna, ha ez számára olyan tág lett volna, amelybe mindenféle gyülekezeti küldöttet is bele lehet érteni. Akár exkluzív, akár inkluzív értelemben vesszük tehát a mondat jelentését, az apostolok köréhez *tartozni lehetett*, akár úgy, hogy Andronikosz és Júnia azon belül kiemelkedtek, akár úgy, hogy annak tagjai véleményt formáltak róluk. Az apostolok behatárolt köréhez való tartozás minden bizonnyal különleges státuszt jelentett, és ez a státusz ismertséget is hozott a korai egyházban azoknak, akik ehhez a körhöz tartoztak. Amennyiben helyes ez a következtetés, kevéssé valószínű, hogy Pál a körön belül látta volna Andronikoszt és Júniát, ezt a máshol sehol nem említett két személyt, pláne a kör kiemelkedő vagy különösen ismert tagjaiként.

5. Konklúzió

Andronikosz és Júnia esetleges apostolságával kapcsolatban a fentiek alapján három következtetést tudunk leszűrni. 1) *Amennyiben* Andronikoszék apostolok voltak, szinte biztosan egy nő (Júnia) is betöltötte ezt a pozíciót. A régebbi szövegkiadásokban elterjedtebb Ἰουνιᾶν és a mostanában egyre gyakoribb Ἰουνίας hangsúlyozás közül utóbbi tűnik az eredetinek, a reformáció utáni bibliafordítások többségével ellentétben nem egy férfinév, hanem egy női név accusativusáról van szó. Andronikosz társa nem Juniász, hanem Júnia. 2) *Amennyiben* Andronikosz és Júnia apostolok voltak, azt is megállapíthatjuk, hogy az apostolok szűk köréhez tartoztak, hiszen Pál szóhasználata a Római levélben nem indokolja a fogalom kiterjesztését gyülekezeti küldöttekre vagy másfajta, kisebb tekintéllyel bíró apostolokra. *Ha* Andronikosz és Júnia az apostolok között voltak kiemelkedőek, akkor alakjuk Péter, János, Jakab, Máté, Tamás és a többi ismert apostol alakja fölé magasodott. 3) Ez a két következtetés paradox módon azonban éppen gyöngíti azt a feltevést, hogy a meglehetősen ismeretlen Andronikosz és Júnia az apostolok szűk köréhez tartoztak, és erősíti legfőbb következtetésünket, miszerint a páli mondatban az apostolok exkluzív értelemben kerülnek elő. Vagyis Andronikosz és Júnia nem tartoztak az apostolok körébe, hanem az apostolok vélekedtek *róluk* elismerően.

Júnia említése alátmasztja azt a máshol is látható (pl. Róm 16,1.3.6.12.15; 1Kor 16,19) tendenciát, hogy Pál nagyra becsülte nők szolgálatát, sőt, hogy általában az apostolok körében is megbecsülés övezte a nők szolgálatát (Júniát mindenképpen). Azt azonban nem lehet felelősen kiolvasni a versből, hogy női apostolok is lettek volna a korai egyházban. Ha a következtetésem helytállóak, ezt az érvet tehát a nők mai szolgálata kapcsán sem lehet legitim módon használni.

6. Irodalomjegyzék

- Bauckham, R. (2002): *Gospel Women: Studies of the Named Women in the Gospels*. Erdmans, Grand Rapids.
- Beleville, L. L. (2005): Ἰουνιαν ... ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις: A Re-examination of Romans 16.7 in Light of Primary Source Materials. *NTS*, 51, 231-249.
- Brooten, B. (1977): „Junia... outstanding among the apostles”. In: Swidler, L., Swidler, A. (Eds): *Women Priests: A Catholic Commentary in the Vatican Declaration*. Paulist, New York, 141-144.
- Burer, M. H., Wallace, D. B. (2001): Was Junia Really an Apostle? A Re-examination of Rom 16.7. *NTS*, 47, 78-79.
- Burer, M. H. (2015): Ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις in Rom 16:7 as ‘Well Known to the Apostles’: Further Defense and New Evidence. *JETS*, 58, 731-751.

- Cervin, R. S. (1984): A Note Regarding the Name Junia(s) in Romans. *NTS*, 40, 464-470.
- Curtis, H. R. (2002): A Female Apostle? A Note Re-examining the Work of Burer and Wallace Concerning ἐπίσημοι with ἐν in the Dative. *Concordia Journal*, October, 437-440.
- Dunn, J. D. G. (1988): Romans 9-16. *Word Biblical Commentary* 38. Word Books, Dallas.
- Epp, E. J. (2005): *Junia: The First Women Apostle*. MN: Fortress Press, Minneapolis.
- Grudem, W., Piper, J. (1991): An Overview of Central Concerns. In: Grudem, W., Piper, J.: *Recovering Biblical Manhood and Womenhood*. Crossway, Wheaton, IL., 79-80; 479.
- Fitzmyer, J. A. (1993): *Romans, A New Translation with Introduction and Commentary*. Anchor Bible, 33. Doubleday, New York.
- Headlam, A. C. (1899): Junias or Junia. In: Hastings, J. (Ed.): *Dictionary of the Bible*. Vol. 2. T&T Clark, Edinburgh, 825.
- Jewett, R. (2007): *Romans: A Commentary*. Fortress Press, Minneapolis.
- Kruse, C. G. (2012): *Paul's Letter to the Romans*. PNTC. Eerdmans, Grand Rapids.
- Lagrange, M. J. (1916): *Saint Paul: Epitre aux Romains*. Librairie V. Lecoffre, Paris.
- Lampe, P. (1985): Iunia/Iunias: Sklavenherkunft im Kreise de vorpaulinischen Apostel (Röm 16,7). *ZNW*, 76, 132-134.
- Lampe, P. (1987): *Die Städtrömischen Christen in den ersten beiden Jahrhundert*. WUNT. Mohr Siebeck, Tübingen.
- Lenski, R. C. H. (1961): *The Interpretation of St. Paul's Epistle to the Romans*. Augsburg, Minneapolis.
- Logenecker, R. N. (2016): *The Epistle to the Romans: A Commentary on the Greek Text*. NIGTC. Eerdmans, Grand Rapids.
- Moo, D. J. (1996): *The Epistle to the Romans*. NICNT. Eerdmans, Grand Rapids.
- Penna, R. (2010): *Lettera ai Romani: Introduzione, versione, commento*. Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna.
- Schlatter, A. (1948): *Der Brief an die Römer. Erläuterungen zum Testament 5*. Calwer Verlag, Stuttgart.
- Schlatter, A. (1995): *Romans: The Righteousness of God*. Hendrickson, Peabody.
- Schüssler Fiorenza, E. (1977): The apostleship of women in early Christianity. In: Swidler, L., Swidler, A. (Eds.): *Women Priests: A Catholic Commentary in the Vatican Declaration*. Paulist, New York, 135-140.
- Schüssler Fiorenza, E. (1986): *Missionaries, Apostles, Co-workers: Romans 16 and the Reconstruction of Women's Early Christian History*. *Word & World*, 6, 430-431.
- Silva, M. (2001): *Interpreting Galatians: Explorations in Exegetical Method*. Baker Academic, Grand Rapids.
- Szabados, Á. (2015): Az újszövetségi apostolfogalom eredetével és egységével kapcsolatos kutatástörténet áttekintése. *Theológiai Szemle*, 4, 204-215.
- Thorley, J. (1996): Junia: A Women Apostle. *NT*, 38, 18-29.
- Zahn, T. (1910): *Der Brief des Paulus an die Römer. Kommentar zum Neuen Testament 6*. A. Deichert, Leipzig.

A KÉPZELŐERŐ, AZ EVANGÉLIUM, ÉS MAGYARORSZÁG¹

TERRY COKENOUR

Absztrakt

E cikk azt taglalja, milyen alternatíva lehet az evangéliumnak a magyar emberek felé való kommunikálására az a különleges látásmód, amivel C. S. Lewis a képzetet vizsgálta. A kereszténység magyarországi története a magyar szellemiséggel egyetemben különleges kihívás elé állítja azokat, akik Jézus üzenetét szeretnék hazánkban hirdetni. Erre a kihívásra válaszolva vizsgálja a tanulmány azt, amit Lewis képzeletdús (vagy kreatív) kommunikációnak nevezett – a gondolkodásnak és a kommunikációnak egy olyan módja ez, amely felismeri, hogy az igazság megismeréséhez a képzelet és az értelem együttesen járulnak hozzá. A szerző nem állítja, hogy kötelező ezt a hozzáállást elfogadni, célja helyett az, hogy az olvasónak felkínáljon egy minden bizonnyal új, és friss megközelítést az evangélium magyarországi bemutatásához.

Kulcsszavak: C. S. Lewis, képzelet, evangélium, értelem, kommunikáció

*Az egek beszélnek Isten dicsőségét,
És keze munkáját hirdeti az égboltozat.
Nappal a nappalnak mond beszédet,
Éj éjnek ad jelentést.
Nincs szó, sem beszéd,
Nem hallható a hangjuk:
Mégis elhat szózatuk az egész földre,
És szavuk a világ végére.
Sátrat készített ott a napnak,
Amely olyan, mint egy vőlegény,
Aki a szobájából jön ki.
Örvend, mint egy hős,
Hogy pályáját futhatja.*

Zsoltárok 19,1-6

1. A kereszténység, Magyarország, és a magyar gondolkodás

Több, mint ezer éve találkozott Magyarország először a kereszténységgel. A történelmi kereszténység minden fontosabb képviselője megfordult errefelé, és sokan itt is maradtak. A kereszténység magyarországi történetének összetettségét és mélységét mi sem jelzi jobban mint az, hogy a téma felvetésekor nagyon sokan azonnal azzal kezdenek el viccelődni, hogy milyen nehéz is ezt a témát valóban megérteni.

És ezt nem csak a magyarok gondolják így. A kereszténység magyarországi helyzetét vizsgáló külföldi kutatók által készített felmérésekből sem vonható le végső következtetés. Egyes mutatók szerint a magyar lakosság

¹ A kézirat magyarra fordítását Horváth Kávai Andrea készítette.

50%²-a vallja magát kereszténynek, míg más eredmények ezt a számot 92%³-ra teszik. Fontos továbbá megjegyezni, hogy ezek a felmérések általában nem ismerik fel, hogy a „keresztény” kifejezés nem tekinthető terminus technicus-nak. Ennek a szónak a jelentése a legtöbb ember számára szubjektív tartalmú – olyan szó ez, melynek jelentését sokkal nagyobb mértékben befolyásolják a politikai és társadalmi retorika mintsem olyan dolgok amik a názáreti Jézus történelmi személyével vannak összefüggésben. Ezek a kutatások csupán arra mutatnak rá, hogy milyen tágas a köre azoknak a magyaroknak, akik ezzel a meghatározatlan jelentésű („keresztény”) szóval jellemzik magukat. Nincs konszenzus arról, hogy mit jelent a mai Magyarországon a keresztény hit, ezért Jézus minden egyes magyarországi követőjét ebbe a vegyes „kupacba” teszik. Amellett, hogy országunk keresztény térképének megrajzolása lehetetlennek tűnő feladat, van egy másik – ennél nagyobb – kihívásunk is: maga a magyar gondolkodásmód.

Népünk hosszú és eseménydús történelme ellenére látszólag megoldhatatlan feladatnak tűnik a „Mit jelent magyarnak lenni?” kérdés megválaszolása. Mióta 8 évvel ezelőtt ideköltöztem, számtalan alkalommal feltettem ezt a kérdést. A leggyakoribb válasz (a nevetésen kívül) az volt: „Erre a kérdésre 100 magyar száz különböző választ fog adni.”

Nem csupán azt nehéz tehát megfejtenünk, hogy milyen a mai Magyarországon a kereszténység állapota, hanem az sem világos, hogy az átlagos magyar ember miért látja/tartja magát magyarnak. Mindezek tudatában hogyan oszthatjuk meg Jézus időtlen üzenetét a huszonegyedik századi Magyarországon? A hitetlen⁴ magyarokkal a kereszténységről folytatott beszélgetések során rendszeresen elhangzik a következő mondat: „Nos, a kereszténység már 1000 éve itt van nálunk, de nem működik. Már próbáltuk, de azért köszi”. Az alaptörvényünk szerint keresztény nemzet vagyunk, de mit jelent ez valójában? Milyen szándékkal szerepel egy ilyen kijelentés az alaptörvényben, és miért jelentős egy ilyen kijelentés? Az biztos, hogy nem egy ország vezetőjének tolla ébreszt valakiben a Biblia Istene iránti szeretetet és bizalmat. Senkit nem tudunk törvény által Isten országába kényszeríteni. A történelem megmutatta, hogy bármennyire nemes szándék vezérel is valakit, a kereszténység, vagy bizonyos „kereszténységnek” nevezett ideálok politikába való bevonása összetéveszti a keresztény hitet azzal, amit az első évszázadban élt férfiak és nők adtak nekünk tovább, akik mindent feláldoztak azért, hogy megtartsák és terjesszék a *jó hírt*. Nem céлом a politikai témákkal kapcsolatban való állásfoglalás vagy bárki/bármi támadása. Az viszont rövid megfigyelés után nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a mai magyar társadalomban⁵ a *keresztény és kereszténység* kifejezések értelmezése nem bibliai alapokon nyugszik – ezek jelentése sokkal inkább politikai és társadalmi tartalmat hordoz. Olyan jelzők ezek, amelyekről az átlag magyarnak nem a történelmi Jézus, a hit Jézusa jut eszébe.

E cikkkel nem a politikai töltetű kereszténység kérdéseinek kibogozása a célom. Az ilyesmi a politikusok és szociológusok dolga, én pedig nem értek ezekhez, és csupán megfigyelő vagyok a témában. Írásom a kérdés teológiai és lelki oldalát boncolgatja, ezen felüli célom pedig a témáról való kommunikáció. Azért teológiai, mert a keresztény hit és üzenet teológiai téma. Azért lelki, mert az (említett) üzenet az egyén egészére (minden egyes ember egészére) vonatkozik, elsősorban pedig az egyén lelki jólétéről szól. A kommunikáció pedig azért fontos, mert a keresztényekre bízott az a nagy feladat, hogy ezt a teológiai alapú fontos üzenetet eljuttassák más emberekhez. Ne feledjük: az evangélium *jó hír*, a híreket pedig tovább kell adni másoknak. El kell mondanunk amit tudunk.

2 CIA Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/hu.html>. 2018. Július 21-én ellenőrizve.

3 Operation World, <http://www.operationworld.org/country/hung/owtext.html>. 2018. Július 21-én ellenőrizve.

4 Ez alatt azokat az embereket érti a szerző, akik nem hisznek abban, hogy a történelmi Názáreti Jézus az, akinek mondta magát: Isten Fia és a világ Megváltója.

5 Ez nem csak Magyarországra jellemző. Más nyugati társadalmakban is megfigyelhető ez a tendencia.

2. A jó hír

Miről szól Jézus időtlen, változatlan üzenete, és mit jelent ez a régi kifejezés: „evangélium”? Vajon lehet ez „jó hír” manapság a magyarok számára? Vajon lehetséges-e a kapcsolat az evangélium és az egyedülálló magyar gondolkodás között? Kiszabadíthatjuk-e az evangéliumot a kereszténységről való, manapság elterjedt gondolkodás által szőtt hálóból azért, hogy tisztán láthatóvá váljon? Véleményem szerint van rá esély.

Az előttünk álló kihívás válasza a Szentírásban keresendő, amely minden keresztény számára a végső tekintély. Éppen ezért fontos leszögezni, hogy a továbbiakban mit értek „keresztény” alatt. Ezt a kifejezést ezek után két módon fogom használni. Először is, keresztény az a személy, aki a történelmi Jézus személyében és elvégzett munkájában hisz, és a Szentírásban leírtak alapján Krisztus életében, halálában és feltámadásában hisz, valamint hiszi, hogy Jézus Krisztus az ő megváltója és Istene. Emellett a keresztény ember meggyőződése, hogy a keresztény Biblia az, aminek mondja magát: az örök, élő Isten önmagáról való kijelentése az egész emberiség számára.⁶ Másodszor pedig, a továbbiakban a *keresztény* szó az imént körülírt nézetekből fakadó megközelítések jelzőjeként is használatos; például: „a keresztény nézőpont”.

Teológiai témákkal nem kell sokat foglalkoznunk ebben a cikkben, a megvitatandó terület ugyanakkor szó szerint és átvitt értelemben is döntő fontosságú. A történelmi keresztény hit középpontjában Jézus áll: az Ő élete, halála, feltámadása, személye és cselekedetei. Maga Jézus is beszélt erről, és már a kereszténység hajnalán is felismerték és hirdették ezt.⁸ A „keresztény” elnevezés eredetileg gúnynév volt, amivel Krisztus követőit illette környezetük (jelentése: „kis-Krisztus” vagy „Krisztus követője”⁹) azért, mert Krisztus személye annyira fontos volt nekik. Krisztus üzenetének, az evangéliumnak egyes nüanszai ennek ellenére ma is vita tárgyát képezik. Ennél is több vitát vált ki az a kérdés, hogy hogyan kerül valaki ebből a világból Jézus lelki birodalmába.¹⁰ Céljainkhoz nem szükséges a szabad akaratról, a hatékony kegyelemről és társaikról való vita mumusát előhúzni a zsákból. Habár ezek nagyon fontos kérdések, ehhez a témához nincs rájuk szükség. Ezeknél sokkal alapvetőbb témával foglalkozunk: mi az evangélium központi tanítása, és mitől jó hír ez?

Talán túlságosan leegyszerűsített meghatározásnak tűnik, de elmondhatjuk, hogy az evangélium lényegében arra szólít fel mindenkit, hogy higgyen Jézusban. Mai világunkban a „hit” szót is sok támadás éri, éppen ezért talán szerencsésebb a „bízni” kifejezés használata. Az a fajta hit, amire Jézus szólított fel nem azt jelentette, hogy elméletben egyetértünk egy csomó ténnyel, amelyek aztán semmilyen hatással nincsenek az életünkre. Pont az ilyen, képmutató „hit” volt az, ami ellen Jézus többször is – időnként keményen – felemelte a szavát.¹¹ A bibliai hit viszont azt jelenti, hogy igaznak tartjuk mindazt amit Jézus az életről, Istenről és az emberiségről tanított,¹² és ebből kifolyólag megengedjük, hogy mindez megváltoztassa az életünket – és pedig maradandó, radikális és forradalmi¹³ módon. Jézus nem arra hív, hogy egyetértsünk vele. Arra hív bennünket, hogy kövessük Őt, még akkor is ha emiatt fel kell adnunk a halandó életünk alakulásáról szóló elképzeléseinket.¹⁴ Az evangélium üzenete, hogy van Isten, és ő nem mi vagyunk, valamint hogy nagy szükségünk van a megmentésre, mert milliónyi istenséget gyártottunk már magunknak – melyek közül az egyik mi magunk

6 1Móz 1-3; Zsolt 19, 119; Mt 5,17-18; Jn 17,17; 2Tim 3,16-17; Jn 10,35-36; Gal 1,11-12; 2Pét 1,20-21; 1Thessz 2,13.
7 Mt 26,26-32; Jn 14,6, 10,18.

8 ApCsel 2,22-36. A Krisztus keresztfeszítése utáni Pünkösödöt tekintik az egyház születése napjának. Ezekben a versekben Péter apostol Jézus életéről, haláláról és feltámadásáról prédikál. Ugyanerről írt a későbbiekben, i.sz. 52-ben Pál apostol Efézusból – ezt az 1Korinthusiakhoz írt levél 15. fejezetében olvashatjuk.

9 ApCsel 11,16, 26,28, 1Pét 4,16

10 Kol 1,13

11 Mk 6,2, 5, 7,6-9; Mt 15,7; Mk 11,15-18; Mt 21,10-14; Lk 19,45-48.

12 Jn 6,35; 8,12; 8,18; 10, 11; 25, 14; 6, 15.

13 Jn 12,44-50; Mt 10,32-42.

14 Mk 8,34; Mt 16,24; Lk 9,23; Mt 10,38-40.

vagyunk. Itt az idő, hogy valaki tegyen valamit! Nos, valaki már tett is valamit. Éppen ezért *jó hír* az evangélium. A kereszténység központi tanítása az, hogy Jézus elvégezte helyettünk azt, amire a legnagyobb szükségünk volt, de mi nem tudtuk volna megtenni önmagunkért. Ő szent életet élt – mi erre nem vagyunk képesek,¹⁵ meghalt helyettünk,¹⁶ és magára vállalta a mi Isten elleni lázadásunkért való ítéletet, majd győzedelmesen, teljes testi valójában feltámadt a halálból.¹⁷ Ő maga tehát igaz, és ő az, aki igazzá teszi¹⁸ mindazokat, akik elfogadják azt, amit már megtett értük.¹⁹ Ez pedig Isten ajándéka, amely megmutatja az Ő kegyelmét és szeretetét, amelyek mindenkinek rendelkezésére állnak.²⁰ Az evangéliumból kiderül, hogy Isten sokkal bőkezűbb, és az Ő szeretete és kegyelme sokkal nagyobbak, mint azt valaha álmodni mertük. Az Atya mindenét odaadja gyermekei gyógyulásáért – azokért is, akik úgy gondolják, hogy nincs rá szükségük, és azokért is akik saját önigazultságukban bíznak.²¹ Az Ő kegyelme valóban jó hír!

3. C.S. Lewis, a képzelőerő, a mítosz, és az evangélium

Mindezek ellenére erre a fantasztikus jó hírre, amely hatalmas öröm forrása, és amely az egész világot képes megváltoztatni²² gyakran nem figyelnek az emberek, ódivatúnak és jelentéktelennek tartják. Az evangélium történelmi tényeivel nem lehet vitatkozni, azt viszont időről időre meg kell vizsgálnunk, hogy minderről hogyan kommunikálunk. Dilemmánk szellemi és kommunikációval kapcsolatos kérdéseit vizsgálva meglepőnek tűnhet, de egészen váratlan helyről érkezik segítség: egy ír költőtől, aki azzal lett híres több, mint fél évszázaddal ezelőtt, hogy Nagy-Britanniában a rádióhullámokon és a sajtó hasábjain védelmébe vette a kereszténységet. C.S Lewis-nak hívták. Legtöbben a Narnia krónikái című sorozata kapcsán ismerik nevét, emellett széles körben keresztény apologetaként tartják számon. Lewis viszont ennél sokkal több volt: szíve mélyén a mesék, történetek iránt rajongott. Már nagyon korán írni kezdett, és tette ezt a legkülönbébb műfajokban. Írásai között találunk regényt, verseket, irodalomkritikát, önéletrajzot, hitvédelmi írásokat, teológiát, és teológiai regényeket. Szigorúan irodalmi szempontból nézve: irodalmár volt. A legtudományosabb munkái közé tartoznak többek között, az *English Literature in the 16th Century: Excluding Drama* és *A Preface to Paradise Lost*. Több évtizeden átívelő levelezése arról árulkodik, hogy mindennél jobban vágyott arra, hogy a költők közé sorolják.²³ És hogy miért lehet segítségünkre ez a könymoly, első világháborús veterán az evangélium másokkal való megosztásában ma, a 21. századi Magyarországon? A válasz a képzelőerőben van.

Lewis megtérése is az értelemmel és a képzelőerővel való hosszadalmas, nagy harc végeredménye volt. Lewis már fiatalon úgy érezte, hogy a világos, precíz és racionális dolgok ellentétben állnak mindazzal ami gyönyörű, vonzó, és képzeletbeli. A következőképpen írt erről: „Így folyt **képzeletem élete** ebben az időben; vele szemben állt az értelmem élete. Értelmem két féltékéje a legélesebb ellentétben volt egymással. Az egyik oldalon a költészetnek és a **mitológiának** sokszigetű tengere, a másik oldalon a sima, sekélyes ‘racionalizmus’. Amit szerettem, azt mind képzeletbelinek gondoltam; amit valóságosnak tartottam, azt szinte kivétel nélkül félelmetesnek és értelmetlennek láttam.”²⁴

15 Zsid 4,15.

16 Gal 1,3-4.

17 1Kor 15,3-4.

18 Róma 3,21-26.

19 Jn 3,16-17; Tit 2,11-15.

20 Róma 5,15-17, 6,23; 1Tim 2,5-6.

21 Lk 15,11-32.

22 Lk 2,10; ApCsel 17,6.

23 Élete során ez nem valósult meg. Korai versei, a *Spirits in bondage* c. kötetben nem találtak lelkes fogadtatásra. Csak mostanában, 60 évvel halála után kezdték el értékelni költészetét – mindez többek között Malcolm Guite erőfeszítéseinek is köszönhető.

24 Lewis 1993, 167. o.

Fontos meghatároznunk, hogy mit értett Lewis az *elképzelt* és a *mítosz* kifejezések alatt. Lewis ugyanis szerette újradefiniálni a dolgokat, majd attól kezdve a saját, személyi definíciója alapján használni őket akkor is, amikor szakszövegekben élt velük. Amikor az *elképzelt* szót használja, akkor nem arra gondol, hogy valami a képzelet szüleménye (képzeletbeli). Lewis meglátása az volt, hogy ami *képzeletbeli*, az a fantázia szüleménye, és semmi köze a valósághoz. Lehet, hogy szórakoztat, de a mindennapi élet szempontjából értéktelen. Az *elképzelt* dolgok viszont teljesen mások. Az elképzelt kommunikáció kapcsolatban áll a valósággal, és a mindennapi megtapasztalásainkkal – ez nem fantázia. Ehelyett arról szól, hogy teljesen új magasságba emeli azt, amiről azt gondoljuk, hogy már ismerjük, és segít új megvilágításban meglátni, és új szempontból elgondolkodni rajta. A képzeletbeli dolgok maguk mögött hagyják a valóságot, míg az elképzelt dolgok friss, megihlető módon mutatják meg a valóságot. Az elképzelt kommunikáció képes rá, hogy teljesen új szemszögből mutasson rá arra, amit már nagyon jól ismerünk – olyannyira, hogy olyan érzésünk van: először látjuk, és először halljuk ezt életünkben. Képzeld el, hogy egy kisfiú egy hegy tövében nő föl, és jól ismeri a hegy alakját és minden árnyékát. Gyermekkorában a hegy szolgált ihletet a játékhöz – minden szerepjáték és minden történet kiindulópontja ez a hegy, mígnem egy idő után megszokja hogy ott van. Az egész nem több, mint a „háttér” ami előtt az egész élete zajlik. Eszik, alszik, dolgozik, szórakozik, de nem igazán gondol már a hegyre. Egészen addig, amíg egy nap a barátja el nem viszi magával a hegy túlsó oldalára...és amikor az erdőből a tisztásra érnek, a fiú nem győz csodálkozni: „Mi ez a hely?” – kérdezi barátjától. „Hová hoztál, és hol volt ez a hely mindaddig?” Mire a barátja úgy válaszol: „Ez a te hegyed. Egész életedben itt volt, csak egy idő után már nem vetted észre.” Az elképzelt kommunikáció is valahogy így működik.

Egy másik, C.S. Lewis által újradefiniált szó a *mítosz*. Lewis ez alatt nem kitalált történeteket és meséket ért. Amikor manapság azt mondjuk valamire, hogy *mítosz* akkor a legendához hasonló dologra gondolunk – olyan történetre amelynek van valamilyen igazságalapja a történelemben, de ahogy szájról szájra adták egymásnak az emberek, idővel az egész fantáziává lett. Az ilyesminek semmi köze az igazsághoz. Manapság amikor valamit *mítosznak* nevezünk, végső soron hiteltelennek és hazugságnak tituláljuk. Lewis nem ilyen értelemben használja ezt a szót. Lewis szerint a mítosz a legáltalánosabb élményeinkkel áll kapcsolatban. Nem az élmények előli menekülés eszköze a mítosz, hanem erőt ad azoknak, és még valóságosabbá teszi őket. Érdemes megfontolni Lewis alábbi leírását abban az esszében, amit közeli barátja, J.R.R. Tolkien regényéről, *A gyűrűk uráról* írt: „A mítosz értéke abban rejlik, hogy helyreállítja az általunk jól ismert dolgok jelentőségét – felfedi mindazt, amit eddig az ismeret függőnye eltakart a szemünk előtt. Olyan ez, mint amikor egy gyermek jóízűen majszolja a kihűlt húst (amit egyébként nem szeret), mert elképzeleli, hogy bivalyhúst eszik – annak a bivalynak a húsát, amit ő maga lőtt az íjával és a nyilával. Az ilyen gyermek bölcs. Az egyszerű hús – az elképzelt történetben „megmártva” – sokkal ízesebbé válik; azt is mondhatnánk, így válik igazi hússá. Ha unod a tájat, nézd meg a tükörben. Ha a kenyeret, az aranyat, a lovat, az almát, vagy magukat az utakat mítoszba helyezzük, azzal nem az igazság előtt menekülünk, hanem felfedezzük azt. Mindaddig, amíg a történet ott marad az elménkben, az igazi dolgok sokkal igazibbak... és azzal, hogy „mítoszba mártjuk”, még tisztábban látjuk őket.”²⁵

Lewis számára a legnagyobb küzdelmet az elme/értelem és a lélek jelentették; nehezen tudta egymással megbékíteni az elképzelt dolgokat és az értelmet. Ezek összeegyeztetésében fontos szerepet játszott az, hogy a mítosz segítségünkre van abban, hogy a jól ismert dolgoknál tovább merészkedjünk, és abban is, hogy a valóságot még tisztábban lássuk. Így ír erről egy irodalomtudós: „Lewis szerint a „mítosz” titokzatosan és erőteljesen szól az emberekhez, rávilágít dolgokra és megnyitja az emberek szívét és elméjét egy új fajta gondolkodás felé. A mítoszok az igazsággal való találkozás és az igazság megtapasztalásának új útjait fedik fel, és ezáltal rámutatnak a racionalizmus képzelőerejének korlátaira.”²⁶

25 Lewis 2017, Kindle kiadás, 1722. o.

26 McGrath 2013, Kindle kiadás, 2294. o.

Reason²⁷ című, Walter Hooper (asszisztense és szerkesztője) által posztumusz elnevezett versében Lewis őszintén ír arról, mekkora küzdelmet jelent neki e két dolgot – az értelmet és a képzelőerőt – egyszerre elfogadni. A két istennőt, Athénét és Demetert állítja szembe egymással, az egyiket szolgálóként a másikat pedig anyaként írja le. Egyikük az értelmet, a tiszta és kritikus gondolkodást képviseli míg a másik a képzelőerőt (képzeletet), amely sötét, kiismerhetetlen, mégis hívogató, végtelen, és örömteli. A vers végén Lewis felkiált:

*Oh who will reconcile in me both maid and mother,
Who make in me a concord of the depth and height?
Who make imagination's dim exploring touch
Ever report the same as intellectual sight?
Then could I truly say, and not deceive,
hen wholly say, that I BELIEVE.²⁸*

Nyers magyar fordítás:

*Ó, ki békíti meg bennem a leányt és az anyát,
Ki hozza összhangba a mélységet és magasságot?
Ki tudja a képzelet homályos, felfedező érintését
Olyanná varázsolni, mint az intellektus látó szemei?
Csak ezután mondhatnám őszintén,
Teljes szívvel: most már HISZEK.*

Lewis mesterien ír az értelem és a képzelet közötti feszültségről, gondolatai pedig segítségünkre lehetnek abban, hogy meglássuk, hogyan beszéljünk Jézus evangéliumának üzenetéről a „magyarul gondolkodó” embernek. 21. századi racionalizmusunk állandó harcban áll metafizikai megtapasztalásaink valóságával. A lelkünk mélyén tudjuk, hogy van mit keresni, és keressük az értelmet – azt az értelmet, amit a rengeteg tudásunk, ismereteink (amelyek vitathatalanul csodálatosak és fontosak) nem tudnak nyújtani. Az elménk egy szurdok két oldalán áll – és ez minden bizonnyal kulturális szinten is így van.

4. Sem itt, sem ott

Engedtessek meg ennek a magyarul beszélő bevándorlónak, hogy kijelentse: magyarnak lenni bizonyos értelemben olyan, mintha sem itt, sem ott nem lennénk. Mindig volt egy kis közünk a kelethez, némi kapcsolattunk a nyugattal, de soha nem tartoztunk igazán egyikhez sem. A politikai hovatartozásunk, a gazdaság, a vallás, de még a földrajz szempontjából is így van ez: sem ide, sem oda nem tartozunk igazán. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy sehol sem vagyunk! A magyarok nagyon is tudják, hogy mi a magyar – mégis bizonyos értelemben két világ között élünk. Enrico Fermi, a híres fizikus komoly kérdésekkel foglalkozott. Az egyik kérdése az volt: „Miért van az, hogy a világmindenség ilyen hatalmas és sokféle, de mégsem próbáltak velünk kapcsolatba lépni földönkívüliek?” Úgy gondolta, hogy létünk összetettségénél fogva mostanra már meg kellett volna ezzel próbálkoznia egy, a miénknél fejlettebb társadalomnak. Szilárd Leó, a híres magyar fizikus és feltaláló erre így válaszolt: „Itt vannak már közöttünk. Magyaroknak nevezik magukat.”²⁹ Van valamennyi költői igazság ebben a válaszban. A magyar gondolkodásban van valami, ami idegen, más... egyfajta „sem ide, sem oda” nem tartozás. Az viszont bizonyos, hogy magyar.

27 C.S. Lewis munkájának kutathatóságához felbecsülhetetlen mértékben hozzájárult Walter Hooper hűséges, fáradtságos munkája amelynek nyomán évtizedekkel Lewis halála után rengeteg – addig nem publikált – írása került napvilágra. Ebben az esetben viszont a költemény címe sajnos nem fedi eléggé az abban leírtak valódi mélységét.

28 Lewis 2017, Kindle kiadás, 1935. o.

29 Lanouette, Silard 2013

Pontosan ezért lehet segítségünkre az, amit Lewis a képzeletről írt abban, hogy a mai világban „magyarul gondolkodók” felé kommunikáljuk az evangéliumot. A mítosz helyes használata során a képzelet *messzire jut el*. A mítoszt itt Lewis értelmezése szerint használjuk, tehát nem gondolunk semmi pogányra. Egy módszerről van szó, nem doktrínáról. Maga Lewis ezt így fejtette ki: „A keresztényeket viszont emlékeztetni kell arra is, hogy... ami Ténnyé lett, az korábban Mítosz volt, és a Tények világába magával hozta a mítoszok minden jellemzőjét. Isten több, mint egy isten – nem kevesebb; Krisztus több Baldernél (norvég fényisten), nem kevesebb. Nem szabad szégyellnünk teológiánk mítikus ragyogását. Ne aggódjunk a „párhuzamok” és a „pogány Krisztusok” miatt: ott kell lenniük – az lenne a megbotránkoztató, ha nem lennének. Nem szabad ál-lelkiségként visszatartanunk a képzeletünket. Ha Isten úgy dönt, hogy mítoszban fejezi ki magát - hisz maga az égbolt is mítosz -, akkor miért ne lennének hajlandóak ezt elfogadni Tőle? Pontosán ezt jelenti az Ég és a Föld házassága: a tökéletes mítosz és a tökéletes tény találkozását, amely nem csak a szeretetünket és az engedelmisségünket kívánja, hanem a rácsodálkozásunkat és az örömlenésünket is. Mindennek pedig ugyanannyira „címzettje” a bennünk élő barbár, a gyermek, vagy a költő, mint az erkölcs-csősz, a tudós, és a filozófus.”³⁰

Amikor a mítoszt az igazság közvetítésére használjuk, azzal *messzire el tudunk jutni*. A mítosz túlmutat a jól ismert közegen és segít észrevennünk, amikor valami olyan jelentést hordoz, ami fontos számunkra. A képzeletdús (kreatív) kommunikáció arra kényszeríti az elmét, hogy próbálja meg elérni ezt a dolgot. Az értelem csak ekkor lép be a képbe – és segít felismernünk az igazságot. Lewis azt írta: „Számomra az értelem az igazság természetes orgánuma; a képzelet pedig a jelentésé.”³¹ Új látásmódra van szükségük azoknak a magyaroknak, akik ma úgy gondolják, hogy a keresztény hit már a múlté, és akik a „keresztény” és „kereszténység” kifejezésekben csupán politikai és társadalmi tartalmat látnak. Meg kell tanulniuk másképpen „hallani”. Keresztényekként szem előtt kell tartanunk, hogy a ránk bízott történet egy sokkal nagyobb, mélyebb történet része, és ha ezt sikerül kreatívan megosztanunk honfitársainkkal, ezzel segíthetünk nekik abban, hogy újra meglássák és meghallgassák azt.

A „tökéletes mítosz és a tökéletes tény” együttesen Jézus Krisztusban található meg. Ő az, aki minden szinten hidat épített azért, hogy az emberiséget megajándékozhasssa az üdvösséggel. Lewis értelemmel és képzelettel való belső harcára – és a miénkre is – csak Jézusban van válasz. Csakis Jézusban találunk választ arra, hogy mit jelent magyarnak, mit jelent embernek lenni. Minden bizonnyal Isten kegyelméből történt, (kicsit ironikus is) hogy az összes nép közül a magyarok azok, akiket Isten felkészített arra, hogy elfogadják a jó hírt – pontosan *azért*, mert tudják mit jelent két világ között élni. Az evangéliumban megismerhetjük testvérünket, Jézust, aki egyszerre alkotónk és gyógyítónk, és aki minden problémát áthidalta.³² Vizsgáljuk meg Jézusnak azon a sötét éjszakán elhangzott szavait, amikor órákkal a letartóztatása előtt az Atyához imádkozott:

„Én már nem vagyok többé a világban, de ők a világban vannak, én pedig tehozzád megyek. Szent Atyám, tartsd meg őket a te nevedben, akiket nekem adtál, hogy egyek legyenek, mint mi! Amíg velük voltam, megőriztem őket a te nevedben, amelyet nekem adtál; megtartottam őket, és senki sem vészett el közülük, csak a veszedelem fia, hogy az Írás beteljesüljön. Most pedig hozzád megyek, de ezeket elmondom még a világban, hogy teljes legyen bennük az örömöm. A te igédet nekik adtam, és a világ gyűlölte őket, mivelhogy nem a világból valók, mint ahogy én sem a világból való vagyok. Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól. Nem a világból valók, mint ahogy én sem a világból való vagyok. Szenteld meg őket az igazsággal: a te igéd igazság. Úgy, amint te elküldtél engem a világba, én is elküldtem őket a világba.”³³

Ott, a Kidrón völgyének túloldalán, Jeruzsálem városával átellenben Jézus nagy képzelőerővel beszélt eltávozásáról és követőinek jövőjéről. Világokat és korokat helyezett egymás mellé, és habár fizikai értelemben még Izraelben volt, kijelentette, hogy „már nem vagyok többé a világban”. És habár már nem volt itt, e világban,

30 Lewis 1970, Kindle kiadás, 1080. o.

31 Lewis 2013, Kindle kiadás, 6023. o.

32 Kol 2,9-10.

33 Jn 17,11-18

mégis azt mondta az Atyának: „tehozzád megyek”. Tanítványait pedig - annak ellenére, hogy még ott voltak vele a gecsemánéi kertben - „nem e világból valóknak” nevezte. Ahogy Jézus „a világba” küldetett, most Ő küldte tanítványait „a világba”. Az Isten igazságától duzzadó történet ez. Figyelemreméltó az is, amit Pál apostol írt arról, mi az egyház célja a világban:

„Nekem, minden szent között a legkisebbnek adatott az a kegyelem, hogy a pogányoknak hirdessem Krisztus kikutathatatlan gazdagságát, és hogy világossá tegyem mindenki előtt, mi a rendje annak a titoknak, amely el volt rejtve örök időktől fogva Istenben, aki mindeneket teremtett azért, hogy most az egyház által megismertesse a mennyei fejedelemségekkel és hatalmasságokkal Isten sokféle bölcsességét.”³⁴

Üzenet bízott ránk: Krisztus története, amely immáron kijelentetett. Maga az egyház mennyei okból teremtetett – olyan okok ezek, amelyek itt, a mi fizikai értelemben vett világunkban valósulnak meg. Az élet Teremtője rajtunk, gyenge teremtményein keresztül jelenti ki sokoldalú bölcsességét a szellemi világban létező teremtményeknek. Istennek az emberiségről tett általános, és az egyházra vonatkozó konkrét kijelentése az, hogy egy olyan hatalmas, kozmikus dráma résztvevői vagyunk, amelynek csúcspontja Krisztus élete volt, a finálé pedig mostanság, a mi időnkben készül. Létünk valósága minden fiktív történetnél jobb!

A János evangéliuma 17. és az Efézisakhoz írt levél 3. fejezete csupán két példa arra, hogy hogyan kommunikáljuk a Szentírás változhatatlan igazságát a képzelet, a történet és a mítosz eszközeinek segítségével. Az evangélium egyesíti a képzeletet és az értelmet. Az evangéliummal értelmet nyer a „sem itt, sem ott” érzése, hiszen ez létünk bibliai, spirituális valósága. Közeleg a nap, amikor Krisztusban mindez teljes egységgé lesz.³⁵

A Biblia egy hatalmas, egységes történet, ami Istenről szól. Megtaláljuk benne a választ az emberiség legnagyobb, időtlen, univerzális kérdéseinek mindegyikére: Miért vagyunk itt? Mi az élet értelme? Miért van szenvedés? Van-e megoldás? Mindezekre megtalálható a válasz Isten történetében, a Szentírásban és Jézus Krisztusban. És mindezt történet formájában kaptuk.

5. Befejezésül...

Befejezésül szeretnék rámutatni, hogy mindennek mi köze egy potenciális magyar megújuláshoz. Ez a cikk nem azért született, hogy előírja mit mondjunk. Keresztényként ragaszkodnunk kell az igazsághoz³⁶, a kreatív kommunikáció formáját viszont mindenkinek magának kell megtalálnia. Sajnos túl gyakran látunk példát arra, hogy egy-egy keresztény vezető más vezetők vélt sikereit látva azt gondolja, hogy a másik „módszerének” lemásolása az ő szolgálatában is ugyanolyan eredményeket fog hozni. Ezzel szemben az igazság az, hogy minden helyzet saját kifejeződést igényel. Jelenleg csak Budapesten több, mint húsz új gyülekezet plántálása van folyamatban.³⁷ Nem lenne jó, ha mindegyikben a kreatív kifejeződés ugyanolyan formáját használnák. Emellett pedig a már meglévő gyülekezetek vezetői is egymástól különböző kihívásokkal találják majd magukat szemben amikor a kommunikációnak ezt a fajtáját igyekeznek bevezetni. A célunk viszont egy és ugyanaz kell, hogy legyen: hogy minden ember közelebb kerüljön Jézus Krisztushoz. Hívónek és hitetlennek is több kell Jézusból. A cél az, hogy egyediek és újak legyünk, és hűségesek legyünk ahhoz, aki elhívott bennünket. Isten nagykövetei vagyunk, élő „jelzőtáblák”, amelyek segítenek másoknak a Krisztusba vetett hit által megtalálni az Istenhez vezető utat. Írásom célja, hogy ihletet adjon annak a vizsgálatához, hogy a kreatív (fantáziadús)

34 Ef 3,8-10.

35 Róma 8,18-22; Efézusiakhoz írt levél 1,9-10.

36 Tit 1,9; 1Tim 1,19; Kol 2,19.

37 A szerző rendszeresen találkozik lelkipásztorok egy olyan csoportjával, akik új gyülekezetek plántálására összpontosítanak. Ez a csoport 2013 óta közel 30 főre duzzadt, tagjai között pedig megtalálhatók Református, Baptista, a Hillsong, a Golgota, a Pünkösdi Egyház, és több független, felekezeten kívüli gyülekezet vezetői.

kommunikáció hogyan segíthet abban, hogy Isten hatalmas, örökkévaló történetét megosszuk a 21. században élő magyar emberekkel.

6. Irodalomjegyzék

Lanouette, W., Silard, B. (2013): *Genius in the Shadows: A Biography of Leo Szilard, the Man Behind the Bomb*. Skyhorse Publishing, New York.

Lewis, C. S. (1970): *God in the Dock*. Eerdmans Publishing, Grand Rapids.

Lewis, C. S. (1993): *Az öröm vonzásában. Fiatalkorom*. Harmat Kiadó, Budapest.

Lewis, C. S. (2013): Bluspels and Flalansferes: A Semantic Nightmare. In: Lewis, C. S. (ed.): *Selected Literary Essays*. Harper One, New York, 251-265.

Lewis, C. S. (2017): *Poems*. Harper One, New York.

Lewis, C. S. (2017): Tolkien's The Lord of the Rings. In: Lewis, C. S. (ed.): *On Stories: And Other Essays on Literature*. Harper One, New York, 127-140.

McGrath, A. (2013): *The Intellectual World of C. S. Lewis*. Wiley-Blackwell, Oxford.

Nemzetközi misszió

ISTEN VAJON A MENEKÜLTEK ÁLTAL HOZ MEGÚJULÁST EURÓPÁBA? – HOGYAN VÁLHAT KORUNK LEGNAGYOBB HUMANITÁRIUS KRÍZISE EZ ÓRIÁSI MISSZIÓS LEHETŐSÉGGÉ?¹

SAM GEORGE

A jelenlegi menekültválságot sokan korunk legnagyobb humanitárius katasztrófájának tartják. Az ENSZ jelentései szerint ma a világon több mint 65 millió olyan ember van, aki otthona elhagyására kényszerült. A háborúk, a politikai- és társadalmi bizonytalanság okozta ilyen léptékű elvándorlás példa nélküli a történelemben. A több millió, Európába érkező migráns jelensége nem csak a média érdeklődését keltette fel, hanem alapjaiban rázta meg az egész poszt-keresztény, szekuláris nyugati civilizációt².

A menekültválság teljesen felkavarta a kollektív tudatunkat és a bevándorlás kérdését hirtelen a nemzeti viták egyik legfontosabb témájává emelte. Számos országban ez a kérdés határozza meg a nemzetbiztonsági viták és a választási kampányok alaphangját, a világ egyes területein pedig a gazdaság és a gazdasági fejlődés szempontjait is átalakította. Ezen események hatására világunk már így is nagymértékben átalakult, és el sem tudjuk képzelni milyen változásokat hoz még a jövő.

A válság epicentrumai a jelenleg is zajló szíriai, iraki és afganisztáni háborúk, amelyek a világ menekültjeinek majdnem felét adják. Szíria lakosságának körülbelül 60%-a kényszerült elhagyni otthonát, ennek nagyjából a fele 18 év alatti gyermek. Ilyen mértékű mozgás egyetlen nemzetben belül precedens nélküli a történelemben. Amikor az utcákat szétbombázzák, lehetetlenné válik a megélhetés, a családtagjainkat megölik és a saját életünk is veszélybe kerül, nem marad más opció, csak a menekülés.

Krisztushoz térő európai menekültek

E hatalmas krízis közepette Isten valami új és izgalmas dolgot cselekszik. 2016 decemberében lehetőségem nyílt a saját szememmel látni Isten munkáját az európai menekültek között. Három hét leforgása alatt öt ország tíz városában számos menekülttábor, gyülekezetet és menekültekkel foglalkozó missziós szervezetet látogattam meg. Egy hónappal korábban három másik ország egy-egy városában jártam. Ez idő alatt számos, európai menekültmisszióban dolgozó vezetővel készítettem interjút, hogy felmérhessem és tanulmányozhassam ezt a látszólag reménytelen helyzetet, és azt, hogy Isten népe hogyan reagál erre.

Fantasztikus volt részt venni olyan alkalmakon, ahol menekültek százával tértek meg Krisztushoz. Voltam több olyan gyülekezetben, amelyek több száz menekültet kereszteltek meg. Az egyik német gyülekezet hat hónap leforgása alatt több, mint ezer szíriait és kurdot merített víz alá. A németországi és görögországi alkalmainkon is majdnem az összes jelenlévő menekült válaszolt az evangélium hívására. Jelenleg több, mint száz arab nyelvű gyülekezet van Európa szerte; egyesek még a válság előtt alakultak, mások a válságra adott

¹ A tanulmány eredeti angol verziója a Lausanne Global Analysis 2017 májusi számába jelent meg, és a Lausanne Global Analysis engedélyével kerül publikálásra magyar nyelven. Az eredeti folyóirat kéthavonta megjelenő és ingyenesen hozzáférhető kiadványáért a www.lausanne.org/analysis weboldalra érdemes ellátogatni.

² Lásd: Arthur Brown cikke, *The Refugee and the Body of Christ* a Lausanne Global Analysis 2016. szeptemberi számában

válaszként. Ezek a közösségek nemcsak aktívan foglalkoznak a menekült-kérdéssel, hanem a nyelvi és kulturális közelség miatt kifejezetten hatékonyan teszik ezt.

Átalakult gyülekezetek

Egyedül Isten képes egy ilyen reménytelen helyzetből ekkora missziós lehetőséget kovácsolni, és ami itt történik, az bőven túlmutat egyes gyülekezetek, vagy missziós szervezetek stratégiai tervezésén:

- Egy menekültekkel foglalkozó misszionárius így vallott: „Isten néhány éve vezetett Németországba és egész idáig erre a menekültmisszióra készítet. Sosem gondoltam volna, hogy ez következik.”
- Egy észak-németországi lelkész szerint: „A menekültek felé való kilépés az egyik legjobb dolog, ami az utóbbi 50 évben történt ezzel a gyülekezettel, és jelenleg is a gyülekezeti életünk legizgalmasabb része.”
- Egy görög lelkész arról számolt be, hogy jelenleg gyülekezetének háromnegyedét olyan menekültek teszik ki, akik az elmúlt hat hónapban csatlakoztak.
- A lelkészek és misszionáriusok bemerítkezésekről készült videókat mutattak nekem és bemutattak számos új, más vallási háttérből hitre jutott menekültnek.

A menekültek történetei

Lehetőségem nyílt találkozni szíriai, kurd, iraki, afgán, marokkói, szudáni, szomáliai és iráni menekültekkel. A legtöbbjük 20-as és 30-as éveiben járó férfi, néhány 40-es is volt köztük. Találkoztam néhány menekült nővel, akik kisgyermekikkel a családoknak fenntartott táborokban laktak, míg más táborokban olyan tizenéves fiúk voltak, akik valahogy elszakadtak a családjuktól. A legtöbb német táborban átalakított konténerekben biztosítottak szállást, és igyekeztek a családtagokat együtt elszállásolni, már amennyire a lehetőségek engedték. Görögországban a menekültek elég zord körülmények között éltek. Egyesek örömmel láttak minket és szívesen megosztották velünk, hogyan jutottak ki, merre jártak, milyen otthont hagytak hátra; mások láthatóan traumatizálódtak az utazásuk során átélt borzalmaktól.

Néhányukat a radikálisok megpróbálták erőszakkal besorozni. Egyesek azokról az iszonyatos dolgokról számoltak be, amelyek országuk elhagyása közben történtek velük – egyetlen éjszaka alatt minden, amit addig ismertek, semmivé lett. A testvéreiket, szüleiket szemük láttára gyilkolták meg, otthonaikat, munkahelyeiket és üzlethelyiségeiket lerombolták. Golyók okozta sebeket mutattak a testükön; egyesek láthatóan olyan pszichológiai sérüléseket szenvedtek, amelyeket életük végéig hordoznak majd.

Ugyanakkor hátra akarták hagyni a régi életüket, és nyitottak voltak új dolgokat befogadni egy idegen földön. Mint minden migráns, ők is elkezdtek megkérdőjelezni azokat az alapvető előfeltevéseket és világnézeteket, amelyek meghatározták eddigi életüket és kultúrájukat, ezzel együtt pedig nagyon nyitottá váltak az új gondolatokra. Nagyon mély kérdéseik voltak az életről, annak értelméről, céljáról, az igazságról, Istenről... stb. Bizony, a migráció teológiai útkeresést is jelent³.

Csodálkozva hallgattam „Isáról” szóló természetfeletti élményeiket. Meséltek a Jézusról szóló álmaikról, látomásaikról és számos csodáról, amit meneküléseik közepette átéltek. Lenyűgözött a szabadulásuk, a veszteségük, az életben maradásuk és kitartásuk. Mélységesen hálásak voltak, amiért túléltek az egészet, és láttam rajtuk, hogy őszintén újjá akarják építeni az életüket. Megható volt a lelkesedés, amivel Istent keresik, az imáik és a dicséreteik szenvedélyessége. Életük drámai átváltozása és az újonnan megtalált reménységük az evangélium erejéről tesz bizonyosságot; nincs okunk kétségbe vonni megtérésük hitelességét. Van valami egészen különleges abban, ahogy hajlandók bármit dolgozni, és amibe belefognak, azt sikerre akarják vinni.

³ Timothy Smith, 'Religion and Ethnicity in America', *The American Historical Review* 83, no. 5 (1978): 1155.

Krisziből lehetőség: az egyház megújulása

Úgy hiszem, Isten részben a menekültek érkezésén keresztül hoz majd megújulást az európai kereszténységbe. Ő maguk meglehetősen valószínűtlen eszközök, és ami történik, az igencsak váratlan lépés Isten részéről. Mégis, valahogy ilyen volt a karácsonyi történet is: egy tinédzser lány, egy ács, egy akol, pásztorok, perzsa bölcsek, Betlehem, meg a többi. Isten ott lép be világunkba, ahol a legkevésbé számítanánk rá. A menekültek Isten hordozók (theotokosz), akik Isten a pangó európai gyülekezetek újjáélesztésére használ, ahogyan ezt mindig is olyan embereken keresztül tette, akik mindent feladtak, hogy Őt elhozzák a mi világunkba⁴.

Végsősoron a vendégszeretet gyakorlása nem csak arról szól, hogy mi adhatunk valamit a jövevényeknek, hanem arról is, hogy az idegenek váratlan módon áldást jelentenek a befogadó nemzet számára. Ha megnyitjuk szívünket és ajtónkat olyan embereknek, akik kultúrájukból adódóan tudják, mi a vendégszeretet, miközben tőlünk teljesen különböznek, ez isteni áldást hoz az országnak és a benne élőknek. Végül is ez a misszió lényege. Nem mi változtatjuk meg a világot, hanem Isten szeretne minket átformálni azáltal, hogy láthatjuk, mit cselekszik Ő a világban a legvalószínűtlenebb helyeken a legvalószínűtlenebb embereken keresztül.

Andrew Walls szerint a kereszténység középpontja folyamatos mozgásban van, ahogy azt a mostani demográfiai eltolódás is mutatja; és a szélen levők revitalizálják a középpontot⁵. A missziói teológia folyamatosan fejlődik, és egyre inkább a nagyobb inkluzivitás felé halad. A peremvidékeken folytatott misszió mindig új és ismeretlen formában jelenik meg, de tiszta jele az evangélium úttörése és a Szentlélek ereje, és (ennek köszönhetően) alapjaiban változtatja meg a keresztény hitről alkotott felfogásunkat. Így tehát a misszió egy kulturális és földrajzi határokon átívelő, falakat leromboló jelenség.

A protestáns reformáció ötszázadik évfordulójának ünnepén Isten újra megújulást hoz az európai egyház életébe, ezúttal a közel-keleti menekülteken keresztül. Ki sejtette volna, hogy ez fog történni? A menekülteket segítő gyülekezetek és missziók megújulást élnek át, míg a kételkedők kimaradnak a Lélek munkájából. Isten valóban új dolgokat cselekszik a világban. Hatalmas megtiszteltetés olyan helyen látni a munkáját, ahol a legkevésbé számítunk rá.

Egy afrikai diaszpóra kutató Európát „tékozló kontinensnek” nevezte egy, a „megfordult misszióról” szóló értekezésében⁶, amelyben arról ír, hogy az afrikai keresztények milyen hatást gyakoroltak Európára a 21. század elején. Most ez a szerep közel-keleti és ázsiai származású új keresztényekre száll, akik új életet hoznak a haladók és betokosodott európai kereszténységbe. Régen a nagy európai népvándorlás vitte el a kereszténységet a világ távoli vidékeire, most ezek a népek viszonzják a szívességet az európai gyülekezetekbe hozott megújulással.

A mai világban az emberek mindenütt mozgásban vannak. Isten pedig ott van a mozgásban lévő emberek között, ahogy ezt a Krisztushoz térő, gyülekezeteket felélesztő menekültek tömegei is mutatják. Az otthonukat elvesztő emberekből létrejövő diszpórák, beleértve a közel-keleti menekülteket Európában, Isten Lelke új munkájának termékeny talajává válnak, elősegítve a kereszténység terjedését, sőt mi több, átváltozását⁷.

4 Lásd: Darrell Jackson cikke, “Mission in Europe 25 Years after the Fall of the Berlin Wall” a Lausanne Global Analysis 2016. márciusi számában.

5 Andrew F. Walls, *Cross Cultural Process in Christian History* (New York: Orbis Books, 2002), 31.

6 Afe Adogame, *The African Christian Diaspora: New Currents and Emerging Trends in World Christianity* (London: Bloomsbury, 2013), 169.

7 Lásd: Sadiri Joy Tira cikke, ‘Diasporas from Cape Town 2010 to Manila 2015 and Beyond’ a Lausanne Global Analysis 2015. márciusi számában

A VILÁG-EVANGELIZÁCIÓ HÁTRALÉVŐ 29%-ÁNAK BEFEJÉZÉSE¹

KENT PARKS

A '80-as évek közepén a világ népességének 24%-a (1,8 milliárd ember) egyáltalán nem hallotta még az evangéliumot. Mára ez az érték 29%-ra nőtt (2,1 milliárd ember). Két egymással szinonim, de technikailag eltérő fogalom által definiálható a világnépesség ezen része:

- Eléretlen Népcsoportok (EN): itt a lakosság kevesebb, mint 2%-a evangéliumi keresztény (*Joshua Project becslése*)
- Legkevésbé Evangelizált Népcsoportok (LEN): ezekhez a csoportokhoz minimálisan, vagy egyáltalán nem jut el az evangélium egy több faktort bevonó kutatás alapján (*World Christian Database becslése*)

Tragikus módon a világ misszionáriusainak mindössze 3%-a szolgálja ezt a 29%-ot. E lelki igazságtalanságnak felháborodást kellene kiváltania Krisztus követőiből napjainkban. Elégedetlenség, ha nem teljesítjük Jézus parancsát, miszerint tegyünk tanítvánná minden *ethné-t* (nemzetet) a világon. Folyamatosan ugyanazt csinálni eltérő eredményeket várva hiábavaló és felelőtlen hozzáállás.

Missziós forradalom

Egyfajta szent nyugtalanság arra készítetett sokakat, hogy stratégiai kézikönyvként tanulmányozzák át újra a Szentírást, és ez néhány EN esetben forradalmi változást hozott. Igaz szándékok vezérlik ezeket a próbálkozásokat: a Jézus felé érzett mély szeretet; az örömteli vágyakozás arra, hogy mindenki szerethesse és szolgálhassa Őt; egy szent igény a lelki igazságosság érvényesítésére; és elköteleződés Jézus parancsolatainak megtartására. Az ebből következő módszertani változások fantasztikus eredményeket produkáltak, melyek megmutatkoznak a tanítványok és gyülekezetek mennyiségében és minőségében.

Gyülekezet plántáló mozgalmak

Globálisan megjelentek az „ApCsel” jellegű mozgalmak (lásd: Gyülekezet Plántáló Mozgalmak lejjebb), sokszor a legnehezebben elérhető emberek között. E mozgalmak létezését nem szabad szkeptikusan fogadni, vagy egyszerűen félresöpörni őket. Ezek az izgalmas, valódi változásokat mutató eredmények – a „nehéz” helyeken megjelenő többmillió új hívővel és gyülekezetekkel – sokkal több figyelmet érdemelnének azok között, akik Jézus örömhírét minden néphez el akarják juttatni.

Legalább 158 különböző gyülekezetplántáló mozgalom nőtte ki magát az 1980-as évek tanítványképző mozgalmaiból, és kifejezetten az utóbbi 15-20 évben ezek nagyrészt, de nem kizárólag az eléretlen népcsoportok között munkálkodtak.

Mozgalomnak mindezt akkor nevezhetjük, ha az eredeti kiküldő gyülekezetek már négy generációnyi új gyülekezetet hoztak létre („dédunoka” vagy annál későbbi gyülekezeteket). Amikor ez a sokszorozódás a

¹ A tanulmány eredeti angol verziója a Lausanne Global Analysis 2017 májusi számába jelent meg, és a Lausanne Global Analysis engedélyével kerül publikálásra magyar nyelven. Az eredeti folyóirat kéthavonta megjelenő és ingyenesen hozzáférhető kiadványáért a www.lausanne.org/analysis weboldalra érdemes ellátogatni.

„családfa” több ágán is megvalósul, kialakul a kritikus tömeg, lehetségessé válik a sokszorozódás. Úgy tűnik nem lehet ezt elérni, ha a folyamat megáll a második generációs (gyermek), vagy harmadik generációs (unoka) gyülekezeteknél.

A bibliai modell

Jézus három év alatt indított mozgalmat úgy, hogy a tanítványok megtanulták őt szeretni és engedelmeskedni a parancsolatainak. A tanítványok számbeli növekedése e három év alatt nyilvánvaló: 12, 72 (Lk 10), 500 (1 Kor 15:6), több mint 3000 Pünkösdkor, majd legalább 5000 (ApCsel 4:4). A hit, miszerint Isten ma is használ embereket mozgalmak indítására, Jézus azon ígéletén alapszik, miszerint tanítványai nagyobb dolgokat fognak cselekedni nála (Jn 14:12-14).

Minden réteg. Jézus elment minden városba és faluba (Mt 9:35-38). Elküldte a tizenkettőt a népesség egy meghatározott rétegéhez (Lk 9:1-6). Később elküldött még 72-őt, de ezúttal olyan helyekre, ahova tervezett ellátogatni (Lk 10:1-23). Tehát amikor végül Jézus kiterjesztette a céljaikat minden népcsoportra, a tanítványok már ismerték ezt a módszert.

Jézus módszere. Jézus módszere egyszerű volt, de mély. Rendszeresen felvázolta (pl Lk 4 és 8) és ugyanerre szólította fel a tanítványait is (Mt 10, Lk 9 és 10). Egész csoportok (oikos - háznépek) tanítására fókuszált, mint például a békesség háznépeinek első esetében (Mk 1 – Simon és András háznépe), vagy a Szamaritánus falu (Jn 4) esetében. A kiküldött tanítványoknak imádkozni kellett azért, hogy az aratásban találkozzanak helyi munkásokkal. A befogadó, a békesség embere (egy szellemileg nyitott és Isten által előkészített személy) állt a középpontban. A békesség embere megnyitja saját szociális hálóját/csoportját az üzenet meghallgatására. Teljes csoportok tanítványozása szociológiai, számbeli és praktikus értelemben egy ideális módszer, ami fenntartható növekedést eredményez.

Holisztikus szerep. A tanítványok holisztikus szerepet töltenek be – egyszerre hirdetik a Mennyek országának jóhírét, és gyógyítják a betegeket, démonokat űznek ki. A befogadó háznéptől függenek, nem a saját erőforrásaikat, válaszaikat hozzák. Arra kell fókuszálniuk, hogy a békesség háznépét tanítványozzák, nem pedig arra, hogy házról házra járjanak. Ez az új csoport nagyobb hatással tud lenni saját közösségére, mint egy kívülálló.

Csoportok tanítványozása. Ez a csoportos tanítványozásra helyezett hangsúly az Apostolok Cselekedeteiben is folytatódik, mivel három személyen kívül (Saul, az etióp kincstárnok és Sergius Paulus) mindenki csoportban jut hitre. Pál és társai, Jézus modelljét követve, multikulturális, vallásilag heterogén, sokszor ellenséges népcsoportok között indítottak mozgalmakat. Ezek a mozgalmak biztosították, hogy az egyes területeken mindenkinek lehetősége nyíljon hallani Jézusról:

- *Jeruzsálem:* „nagyon megnövekedett a tanítványok száma” (ApCsel 6,1;7)
- *Ciprus:* „... az egész szigetet” (ApCsel 13,6)
- *Frígia:* „Az Úr igéje pedig elterjedt az egész tartományban.” (ApCsel 13,49)
- *Galácia:* „Ikóniumban ... a zsidók és görögök nagy sokasága hívő lett.” (ApCsel 14,1); Lisztrában ... „egyes tanítványok” (ApCsel 14,22); és Derbében ... „sokakat tanítottak” (ApCsel 14:21).
- *Macedónia:* Filippiben Lidia és a börtönőr családjai (ApCsel 16); Thesszalonikában egyes zsidók és sok istenfélő görög és sok befolyásos asszony (ApCsel 17,4); és Béreában sok zsidó hitt, számos befolyásos görög asszonnyal és férfival egyetemben (ApCsel 17,12).
- *Akhája:* Athénban „néhány férfi csatlakozott hozzá és hívő lett,” (ApCsel 17,34); majd Korinthusban Kriszpusz és számos korinthusi hitt (ApCsel 18,8).
- *Efezus:* két év alatt ... „mindazok, akik Ázsiában laktak, zsidók és pogányok, hallották az Úr igéjét.” (ApCsel 19,10). Ez a majdnem 15 millió ember (a római népszámlálás alapján), aki a mai Törökország

területén élt, csak úgy hallhatott két éven belül az evangéliumról, ha az engedelmes tanítványok megsokszorozódtak.

• *Pál missziós útjai:* Pál következő állítása csak számos, szerteágazó tanítványozói mozgalom létrehozásával magyarázható „... Jeruzsálemtől messze körbejárva Illíriáig [a balkánig] teljesítettem Krisztus evangéliumának hirdetését.” (Róm 15:19). Abban a 15 évben, amit ez az állítás felel, Pálnak és kis csapatainak időben és fizikailag lehetetlen lenne Krisztust mindenhol hirdetni egy ekkora területen. Ez a bibliai állítás csak akkor reális, ha Pálék katalizátorként közreműködtek olyan tanítványok és csoportok felnövekedésében, amik önmagukat tudták megsokszorozni.

Néhány kulcsfontosságú alapelv

A tanító maga Isten a Szent Lelkén keresztül. A kívülálló segít a tanítványoknak egyenesen az Atyától tanulni és engedelmeskedni Jézus minden parancsának (Ézs 54,13; Jer 31,33-34; Mt 23,8; Jn 6,45; 14,25).

Az engedelmességen alapuló csoportos tanítványozás alapvető tényező. E nélkül nincsenek tanítványozó mozgalmak. A csoport tagjai hallgatják a Szentírást, újra elmondják egymásnak, megvitatják az Isten által adott meglátásokat és azt az engedelmességet, amit Isten kér a szövegrész alapján. Minden héten az embereket arra hívják, hogy engedelmeskedjenek a hallottaknak. Minden tag megosztja másokkal a szövegrészt. A következő találkozón mindenki megosztja miben voltak (vagy nem voltak) engedelmesek és kiknek mondták el. A csoportos számon kérhetőség a folyamat szerves részét képezi. A teológiájuk erős. A „precíz engedelmesség” „pontos hithez” vezet.

Az eredmény a változás. Számos mozgalom arról tanúskodik, hogy az alkoholizmus visszaszorul a környezetükben. Egy részeges ezredes Dél-Ázsiában közvetlen közelről rálőtt újonnan hívő feleségére és egy csoda folytán nem találta el. Utána eltörte mindkét lábát a fegyverrel. A nő folyamatos bizonyágtételén keresztül feladta az ivást és hívővé lett, majd gyülekezetplántálónak. Más mozgalmakban a férfiak megtanulják Istentől, hogy ne verjék többé a feleségüket.²

A gyülekezetek együtt keresik Isten akaratát abban, hogy közösségeikben hogy tudnák segíteni a szegényeket, az özvegyeket és az árvákat, ahogy azt egy dél-ázsiai mozgalom is tette, ahol teljes közösségek állítják le lányaik szexrabszolgaként való árusítását. Egy másik dél-ázsiai gyülekezet felbérelt egy hindu varrónőt, hogy a megélhetés reményében fiatal nőknek tanítsa a mesterséget. Az egyetlen feltételük az volt, hogy a csoport minden héten olvasson el egy adott bibliai történetet, és vitasson meg néhány egyszerű kérdést. Hamarosan a hindu varrónő, öt hindu és három muszlim lány hívő lett és megkeresztelkedett – csatlakoztak hozzájuk hindu és muszlim családjaik is, mert látták a lányaikon végbement változásokat.³

A mozgalmak napjainkban

A kutatók több mint 150 gyülekezet plántáló mozgalmat követnek, s ez a lista évente újabb csoportokkal bővül. Minden kontinensen van legalább egy. A tanítványok megsokszorozódnak. A vezetők is megsokszorozódnak. A gyülekezetek is sokasodnak, szeretik Jézust és engedelmeskednek neki; segítve az özvegyeket és árvákat, gyógyítva a betegeket. Nem adják többé gyermekeiket rabszolgának, démonokat űznek ki és megosztják az örömhírt:

- Egy 4 éve indult mozgalom Indiában több, mint 7000 gyülekezettel rendelkezik, köztük néhány 18. generációs közösséggel.⁴

2 <http://www.missionfrontiers.org/issue/article/kingdom-kernels5> , 31-32.

3 Még több példa az átalakulásokra <https://vimeo.com/163162273>.

4 Szerkesztői megjegyzés: lásd az alábbi cikket Prabhu Singh-től: 'Surfing the Third Wave of Missions in India' in

- Az egyik legkorábbi mozgalom 25 éve indult India bhojpuri nyelvű lakossága között. A kutatók többször is felmérést készítettek róla. A legutóbbi kutatás alapján legalább 8 millió megkeresztelkedett hívő és körülbelül 200.000 gyülekezet képezi a mozgalmat, melyek szolgálják a környezetüket írás/olvasás tanításán, egészségügyi felvilágosításon, és más egyéb dolgokon keresztül.
- Több ezer gyülekezetet számláló mozgalmak növekednek több kontinensen is olyan területeken, ahol ellenségesek a Jézusról szóló örömhírral szemben.
- Az USA-ban is indult egy mozgalom a meglévő gyülekezetek által gyakran ignorált csoportok egyikében.

Az exponenciális növekedés szükségessége

A gyülekezeteknek szükséges a hagyományosan elvártaknál gyorsabban létrehozni új, és misszióban engedelmes gyülekezeteket, hiszen ez az egyetlen módja a népességnövekedés lekövetésével az evangélium minden emberhez való eljuttatásának. Ha egy gyülekezetnek öt évbe telik egy új gyülekezet létrehozása, akkor 30 év alatt jut el oda, hogy 64 taggyülekezetből álló hálózattá fejlődjön. Ha viszont minden gyülekezet 12 havonta plántál egy új közösséget, akkor 15 év alatt 32 ezer gyülekezet alakulhat (és valamikor alakul is).

Aggályok és kérdések a mozgalommal kapcsolatban

Ez a gyors növekedés nem eredményez eretnekséget? Ezek a mozgalmak kevesebb eretnekséget mutatnak, mint más, hagyományos megközelítésű csoportok. Történelmileg legtöbbször az eretnekség egy vezető/vezetők köre összpontosult (pl. judaizálók), nem egy csoport köré. Az Isten Igéjének való engedelmeskedés csoportos folyamata csökkenti az eretnekség valószínűségét.

A mozgalmak képviselői lekicsinyelik vagy sértegetik a meglévő gyülekezeteket? A helyzet nem valójában nem ez. A csoportokat tanítványozó bizonyítottan működő biblikus stratégiái izgalomba kellene hozzák az egyházat, még akkor is, ha ezek a megközelítések újabb önvizsgálatra, kényelmetlenségre vagy akár a nagyobb hatás elérése érdekében változásra kényszerítenek minket.

Nem szükséges egy képzett emberi vezető a pontos tanításhoz és az eretnekségek megelőzéséhez? Ez inkább tűnik arrogáns hitetlenségnek azzal kapcsolatban, hogy Isten a legjobb, legalkalmasabb tanító. A mozgalmak sikere nem sérti a tradicionális munkások érzéseit? Amiatt kellene inkább aggódnunk, hogy a Legkevesbé Evangélizált Népcsoportok hogyan érzik magukat Krisztus nélkül.

Lehetséges alkalmazások

Számos missziológiai elmélet olyan stratégiákat képvisel, amiknek lehetővé kellene tennie a megsokszorozódást. A gyülekezet plántáló mozgalmak olyan stratégiákon alapulnak, amik bizonyítottan megsokszorozódást eredményeztek.

A gyülekezet plántáló mozgalmak legitimitását nem szabad kétségbe vonni, ahogyan azt bizonyos keresztény missziós körökben teszik. Vitatkoznunk kell azzal a megjegyzéssel, miszerint az EN-ek túl nagy hangsúlyt kapnak. Szükséges megerősíteni a „kiegyensúlyozott” missziós hangsúly elvét.

Valóban ideje van az egyensúly helyreállításának. A globális misszionáriusok 30%-ának (nem a jelenlegi szinte jelentéktelen 3%-nak) a világ lakosságának azon 30%-át (EN) kellene szolgálnia, akik még soha nem hallották az evangéliumot bizonyítottan működő missziós törekvéseken keresztül.

Jézus egyszerű, de mély stratégiáira (nem pedig a mi sokszor bonyolult, de nem reprodukálható módszereinkre) van szükségünk ahhoz, hogy egész népcsoportokat változtassunk meg. Ezeket a bizonyított, biblikus, reprodukálható és változást eredményező tanítványozási módszereket kellene használni az elméleti, nem bizonyított, reprodukálhatatlan megközelítések helyett. A társadalmakat átformáló gyülekezet plántáló mozgalmak jelentik az egyetlen olyan stratégiai megközelítést, ami azt a fajta nagyobb méretekre is átültethető növekedést eredményezi, amely képes lépést tartani a népességnövekedéssel és befejezni a nagy missziós parancsot.

Könyvajánlók

JOHN H. WALTON, VICTOR H. MATTHEWS ÉS MARK W. CHAVALAS: *THE IVP BIBLE BACKGROUND COMMENTARY: OLD TESTAMENT*¹

BÉKEFI BÁLINT

Walton és szerzőtársai az ókori Közel-Kelet és az Ószövetség szakértői, így munkájuk szakmai szempontból alapos és megbízható információkat tartalmaz. A mű elrendezését tekintve *kommentár*: a protestáns kánon sorrendjében halad végig a bibliai könyveken, és – változó részletességgel – szakaszonként ismerteti a korabeli szokásokat, más népek kapcsolódó szövegeit, hitvilágát, vonatkozó régészeti leleteket. Tartalmára nézve inkább *kézikönyv*: kevésbé foglalkozik az Ószövetség szövegének értelmezésével (alkalmazásával pedig egyáltalán nem), fókusza inkább a háttérismeretek rendelkezésre bocsátása azon laikus érdeklődők számára, akik nem feltétlenül jártasak a témával kapcsolatos szakirodalomban.

A szerzők előszavukban ezzel a szándékkal célközönséggel indokolják (8–9. o.) a lábjegyzetek és részletes hivatkozások hiányát a kommentár szövegében. Ezt a mű elején található tízoldalas irodalomjegyzék helyettesíti, amelyben a szerzők felsorolnak fontos történelmi, régészeti, teológiai szakkönyveket, majd ószövetségi könyvenként néhány kommentárt. A különböző könyveknél felsorolt kötetek száma azonban egyenlőtlen: például míg Jóelnél hét, a Zsoltároknál pedig tíz cím áll, Józsué és Jeremiás könyveinél mindössze kettő-kettő.

A könyvben a fentiekén kívül található még bevezetések az Ószövetség négy fő részébe (a protestáns felosztás szerint), a kötet végén pedig szöszedet, tárgymutató és néhány hasznos táblázat és térkép. Ezen kívül a kommentárban elsősorban több mint kéttucat rövid, rendszerint hasznos és érdekes kitérés olvasható különböző témákban, mint például az ókori közel-keleti özvív-történetek, egyiptomi információk Kánaánról és Izráelről, zenei kifejezések a Zsoltároknál, vagy a halál utáni életről alkotott elképzelések Izráelben és az ókori Közel-Keleten.

A következőkben néhány olyan példát mutatok be a kommentárból, amelyeken keresztül mind hasznos volta, mind problémái láthatókká válnak.

Egyes esetekben az ígéresekhez fűzött magyarázatok segítik annak mélyebb megértését. Például Mózes 2. könyvének 21. fejezetében találkozunk a *lex talionisszal*, a „szemet szemért” elvvel (2Mózes 21,22–25). Walton és szerzőtársai rámutatnak, hogy az elv a megtorlás felső határaként működött, ezzel gátat szabva az igazságtalanul nagy büntetéseknek. A sumér eszennai törvények alapján (ahol testi sérülések kártérítési összegei is olvashatók) valószínűsítik, hogy itt nem a testi sértés tényleges viszonzásáról van szó, hanem arányos pénzbeli megtérítéséről. Az ókori közel-keleti párhuzamok kapcsán a szerzők megemlítik, hogy bár Hammurapi törvénykönyvében is található hasonló törvény, ott különböző változatok érvényesek a sértett felek társadalmi helyzetének függvényében (99. o.).

Egy másik, az értelmezést segítő magyarázat Gedeon történeténél (Bírák 6,11) olvasható: mi a jelentősége annak, hogy Gedeon a búzát a présházban csépelte? Az avatatlan olvasó valószínűleg átsiklana ezen a részleten, a kommentár szerzői azonban felhívják a figyelmet ennek a furcsaságára. Ugyanis a cséplés szokásos helye a

¹ John H. Walton, Victor H. Matthews és Mark W. Chavalas (2000): *The IVP Bible Background Commentary: Old Testament*. Downers Grove, IL: IVP Academic. 832. o.

szérű volt, egy tágas, nyitott tér, ahol a szél elfújhatta a pelyvát a búza közül – a prэшház pedig egy legfeljebb pár főnek alkalmas, sziklába vájt gödör (253. o.). Ez a kényelmetlen körülmény jól illusztrálja Izráel sanyarú sorsát Midján elnyomó uralma alatt, amelyből Isten Gedeont hívta el szabadítónak.

Máskor, még ha a szakasz értelmezéséhez vagy teológiai magyarázatához nem is járulnak hozzá, Walton és szerzőtársai mégis értékes adatokat közölnek, amelyek segíthetnek átérzeni azt, hogy a Biblia nem pusztán egy vallási és irodalmi szöveg, hanem valóságosan történelmi is. A 42. zsoltár híres kezdése² kapcsán például a kommentár megjegyzi, hogy Júda területén a Kr. e. nyolcadik és hetedik századból több olyan pecsétnyomót találtak, amelyek egy kóborló szarvasünőt ábrázolnak – lehet, hogy „a motívum népszerűsége a zsoltárban használt metaforához kötődik” (527. o.). Egy másik példa az, amit a Királyok második könyvének 18. fejezeténél találunk: a bibliai szöveg itt leírja, hogy Szanhérib támadásakor Ezékiás milyen összeget fizetett azért cserébe, hogy az asszír király visszavonuljon (2Királyok 18,14). A szakaszhoz tartozó rövid kommentár beszámol arról, hogy a történetet megerősítik asszír források is: Szanhérib királyi évkönyvének feljegyzéseiben is olvashatunk róla, a fizetéssel kapcsolatos további részletekkel kiegészítve (405. o.).

Walton és szerzőtársai a könyvek szerzőségével, keletkezésével keveset foglalkoznak, amikor pedig igen, akkor jellemzően hagyományos álláspontokat fogalmaznak meg. Időrendi kérdésekre rendszeresen kitérnek, számos eseményhez valószínűsíthető évszámokat is fűznek, a kötet végén pedig hasznos, kétoldalas kronológia található (821–822. o.). Az olyan vitás kérdéseket, mint a kivonulás időpontja (86. o.), Jerikó és Ai városainak régészeti azonosítása (217–219. o.) vagy a méd Dárius kiléte (738–839. o.), elfogulatlanul, de a Biblia iránti alapvető bizalommal mutatják be. Pozitívum, hogy a kulturális és történelmi háttérnél nem a bibliai szövegek keletkezésének a történelmi kritika által vélelmezett körülményeiből indulnak ki, hanem azokból a korokból és területekből, amelyek magukban a szövegekben megjelennek. Így a Pentateukhosznál például a késő bronzkori Egyiptom, Dániel könyvének pedig a Kr. e. 6. századi Babilon hátterét ismertetik.

Meg kell említeni azonban, hogy a kommentár helyenként kifogásolható magyarázatokat is tartalmaz. Ezek egyik típusába tartoznak a teológiailag problémás értelmezések, megjegyzések: például Sodomában az Lótot körülvevő férfiak vaksága (1Mózes 19,11) valóban vitaminhiánnyal indokolható (51. o.)? Milyen következményekkel jár, ha egyetértünk Waltonékkal abban, hogy Ábrahám többistenhívő volt (46–47. o.)? Biztos az, hogy a halál utáni élet kapcsán az izráeliták ugyanazt hitték, mint kánaánita és mezopotámiai szomszédai, kivéve, amiről kaptak Istentől azoknak ellentmondó kinyilatkoztatást (603. o.)? Ezek a felvetések nem egyértelmű tévedések, de igazságuk távolról sem magától értetődő, ahogyan az evangéliumi teológiával összeegyeztethető voltak sem. Hasonló, de nem egészen azonos jelenség, amikor a szerzők – a kortörténet tekintélyével fellépve – határozott állást foglalnak vitás értelmezési kérdésekben. Erre a legjobb példa a teremtéstörténet (1Mózes 1–2) magyarázata: tényleg teljesen világos, hogy a szöveget az ókori Közel-Kelet teremtésmítoszai és rekonstruált kozmológiája alapján kell értelmezni; ennyire könnyen kizárható minden olyan megközelítés, amely ezeket a fejezeteket történelmi leírásként olvassa? (28–31. o.) A probléma itt sem a lehetőség felvetésével van, hanem a sugallt kizárólagosságával.

A fentiekhez többé-kevésbé kapcsolódik a kommentár egy másik gyengesége, amelyet a szerzők maguk is elismernek a kötet előszavában (7–8. o.). Ezt a szakirodalom (eredetileg az Újszövetség-kutatás területén) *parallelomania* néven ismeri.³ Valóban értelmes párhuzam vonható a Kr. e. hatodik századi Jeremiás siralmi és Kr. e. huszadik századi közel-keleti költemények között (686. o.)? A Prédikátor könyvében olvasunk egy híres szakaszt a társak áldásairól (4,7–12). Számos előny felsorolása után ez áll: „Ha az egyiket megtámadják, ketten állnak ellent.” (4,12a) Valóban annyira sajátos ez a megállapítás, hogy összeköthető az egyik sumér Gilgames-történet egy részletével, ahol Gilgames és Enkidu együtt harcolnak a siker nagyobb reményében (572. o.)?

2 „Ahogyan a szarvas kívánczik a folyóvízhez, úgy kívánczik a lelkem hozzád, Istenem!” (RÚF)

3 Samuel Sandmel (1962): *Parallelomania*. In: *Journal of Biblical Literature*, 81/1, 1–13.

Hasonló példákat több helyen találunk a kommentárban: párhuzamokat, amelyek akár az időbeli szakadék, akár a csekély hasonlóság miatt valószínűtlen, hogy bármilyen jelentőséggel bírnának.

Ez fölveti azokat a tágabb kérdéseket is, hogy mennyiben beszélhetünk az ókori Közel-Kelet egységes gondolkodásmódról, illetve hogy az egyes népek világnézete mennyiben volt hatással az ókori Izraelre általánosságban, különösen pedig a bibliai szerzőkre.⁴ Noha a szerzők is óva intenek a teljes egységesség feltételezésétől, mégis beszélnek az ókori Közel-Kelet „kulturális örökségéről”, amely akár a konkrét források ismerete nélkül is részévé válhatott az izráeliták gondolkodásának (8. o.). Így a kommentárban az egyes dokumentumokra történő hivatkozást az indokolja, hogy „nem lehetetlen”, hogy ezek „az ókori világ általános kulturális mátrixának” elemeit tükrözik (7. o.). A szerzők őszintesége és visszafogott fogalmazás-módja dicséretre méltó, azonban kérdésessé teszi azt, hogy a laikus célközönség mennyire tudná haszonnal és helyesen forgatni ezeket a forrásokat.

Összefoglalva, Walton és szerzőtársai nagyon hasznos és rengeteg nem közismert információt tartalmazó kézikönyvet alkottak kommentár formájában. A kortörténeti és kulturális párhuzamok gyakran megvilágítják a Biblia történelmi vonatkozásait, máskor pedig felvethetnek, megerősíthetnek, megkérdőjelezhetnek értelmezési lehetőségeket. Azonban a teológiai és vallástörténeti kérdések szövevényessége, a vélt párhuzamok alkalmankénti felnagyítása, illetve az értelmezés kapcsán helyenként megjelenő elfogultság miatt a kötet építő használatához annak kritikus olvasására van szükség.

⁴ A jelen kötet nézőpontjának konzervatív kritikájához ld. Noel K. Weeks: *The Ambiguity of Biblical "Background"*. In: *Westminster Theological Journal*, 72 (2010), 219–236; Uő.: *The Bible and the "Universal" Ancient World: A Critique of Walton*. In: *Westminster Theological Journal*, 78 (2016), 1–28.

GARY THOMAS: MEGSZENTELT UTAK¹

BAJI PÉTER

Gary Thomas baptista lelkipásztor az eredetileg 2000-ben megjelentetett könyvét² - melynek azóta számtalan újradolgozott és magyar nyelven is kiadott verziója látott napvilágot – a lelkeségi irodalom egy igen hasznos darabjának tekinthetjük. A könyv legfőbb kérdése, hogy a hívő ember a lelki élete során milyen utakon igyekezhet közeledni Istenhez, vagy máshogy fogalmazva: milyen helyzetekben érezheti magát legközelebb Teremtőjéhez. A szerző a Biblia szereplőinek, az egyháztörténelem és saját tapasztalatainak tanulmányozásával arra a következtetésre jutott, hogy a keresztény emberek istenélményeinek sokszínűségét jól le lehet írni kilenc lelkialkati kategóriával.

Thomas a könyv első fejezetében röviden ír arról, hogy az Isten iránti szeretet megélése mennyire fontos a keresztény ember életében, és mivel különböző típusú emberek vagyunk a Megváltónk felé való szeretetünket és hálánkat különböző módon fejezzük ki. A második fejezet a könyv mondanivalójának gerincét alkotja, melyben a szerző egyenként bemutatja a kilenc „megszentelt utat”, melyek valójában egy-egy ember spirituális alkatáról szólnak, úgy is fogalmazhatnánk, hogy melyek azok az utak, amelyeken keresztül leginkább közel érezzük magunkhoz Istent. Kiemelkedően pozitív ebben a részben, hogy az adott alkatokhoz igyekszik bibliai, egyháztörténelmi és sokszor modern példákat is illeszteni, habár ez nem minden alfejezetben kap azonos hangsúlyokat. Ami még itt fontos, hogy a szerző jól kiemeli az adott „út” túlhangsúlyozásának veszélyeit, illetve azokat a csapdákat és kísértéseket, melyek a keresztény embert érhetik, ha az adott módon igyekszik „közeledni Istenhez”.

A kilenc alkat közül az első a természetkedvelő, aki a teremtett világ és elsősorban a természet csodáinak megfigyelésével, és magával a természetben járással tud Istenhez nagyon közel kerülni. Számára egy kirándulás, hegymászás vagy piknik a szabadban Isten teremtői nagyságát a legerősebben szemlélteti. A második alkat az érzékelő, aki az öt fizikai érzékszervén keresztül érkezett benyomásai alapján nagyon könnyen Isten felé tud indulni, vagy éppen e benyomások megzavarják az Úrral töltött idejében. E típus jellegzetessége, hogy a gyülekezeti terem esztétikája, az istentiszteleten elhangzott zene szépsége, vagy éppen az úrvacsora eleminek illata sokkal erősebben befolyásolja az Örökkévalóhoz való közeledésében, mint más hívőket. A harmadik típus a hagyománytisztelő, aki számára a több száz éves liturgiák és keresztény szokások Isten időtlenségét és az Ő egyházához való hűségét katartikus erővel mutatják be. Thomas negyedik útja az aszkétáé, aki a legjobban magányosan és egyszerű, puritán körülmények között szeret kapcsolódni Istenhez, az érzékelővel ellentétben számára az esztétikum, a csillogás csak zavaró tényező Isten keresése közben. A könyvben található ötödik lelkialkat az aktivista, aki Isten igazságáért és az evangéliumért való küzdelemben éli meg Isten Országának kiteljesedését az életében. Amikor nyilvánosan fel kell szólalni valamilyen társadalmi igazságtalanság ellen, e keresztények azon dolgoznak, hogy Isten szeretete megszabadítsa az elnyomott és bántalmazott csoportokat. Ehhez az alkathoz hasonló a hatodik, gondoskodó típus, aki gyönyörűségét leli az özvegyek, betegek és árvák gondozásában. Számára Teréz anya jelmondata a mértékadó: „Ha nem tudsz megetetni 100 embert, etess meg egyet!“. A szerző besorolása szerint a hetedik út a rajongóé, aki a misztikus, természetfeletti dolgok és az ünneplés útján kapcsolódik legkönnyebben Istenhez. Az ilyen típusú keresztények kedvenc időtöltése Isten zenés dicsőítése, és a vele való ünnepélyes pillanatok, ahol az Ő halk szavát, és sugalmazását meghallhatják.

¹ Gary Thomas (2017): Megszentelt utak. Harmat Kiadó, Budapest. 268. o.

² Gary Thomas (2000): *acred Pathways: Discover Your Soul's Path to God*. Grand Rapids, MI: Zondervan. 240. o.

Ehhez hasonló, de az egyedüllétet jobban preferáló alkat a nyolcadik, melyet Thomas szemlélődőnek nevez. Ők Istent legerőteljesebben a csendes imádat kontemplatív légkörében találják meg, amikor egyszerűen lecsendesül lelkük, és átengedik magukat Teremtőjüknek. Végül az utolsó típus az intellektuális, akinek jelmondata: „Szeresd az Urat a teljes elméddel!”. Az ilyen keresztény Isten megismerésének értelmi útját nagyon komolyan veszi, és a Szentírás mély, teológiai szintű tanulmányozása számára az Istenhez való erős kapcsolódás helye. A felületes ismeret az Úrról és a Szentírásról számukra felér egy istenkáromlással, ezért a legtöbb idejüket Isten keresésében az igazság szisztematikus tanulmányozásával töltik.

Thomas a könyv záró konklúziójában elmondja, hogy egy hívőt általában nem egy „megszentelt út” jellemzi, hanem néhány dominánsan jelen van az életében. Arra is kitér, hogy ezek az utak és hangsúlyok a korral és élethelyzettel változhatnak, sőt ha hívőként fontos számunkra a „változatos táplálkozás” időnként érdemes olyan utakon is keresnünk Istent, ahogyan általában megszoktuk. A szerző véleménye szerint, ha saját lelki utunkat jobban megismerjük, akkor ez elősegíti növekedésünket az Istennel való kapcsolatunkba, és nem ragadunk be olyan „mechanikussá váló” kapcsolatépítési módokba, melyek nem passzolnak személyiségünkhöz vagy aktuális élethelyzetünkhöz.

Ha kritikát kellene megfogalmaznom a könyv tartalmával kapcsolatban, akkor azt a nyelvezetének és teológiai pontatlanságainak kiemelésével tenném. Természetesen az író célja nem egy teológiai szakkönyv, hanem könnyen érthető, olvasmányos mű. Mégis fontos látnunk, hogy pont a magával ragadó stílusa, és a kilenc „út” igaz volta miatt néhány megfogalmazás félrevezetővé válhat. Az első ilyen probléma, hogy a „megszentelt utak” megfogalmazás nem a legszerencsésebb, hiszen tudjuk, hogy számunkra egyetlen út van az Atyához, és ez nem más, mint maga az evangélium üzenete és ezen belül is Jézus Krisztus személye. Tradicionális vagy akár liberális keresztény körökből jövő olvasó anélkül elkezdheti ezen utak valamelyikének gyakorlását, hogy radikálisan szembenézzen magával az evangéliummal, ami nélkül az Isten keresése bibliai szempontból okafogyottá válik. A másik kissé félrevezető része a könyvnek a szemlélődő lelkialkat leírásánál van, ahol olyan szerzőket és kontemplatív gyakorlatokat is idéz Thomas, melyek bőven túlmutatnak az evangéliumi protestáns bibliaértelmezés és hitgyakorlat klasszikus keretein. A kontemplatív irányú keresztény ima egyébként is egy nagyon óvatosan kezelendő dolog, és igen veszélyes lehet, amikor a keleti vallások misztikus gyakorlatait vesszük át bibliai fogalmakkal megkeresztelve. Ezzel ellentétben a leghiányosabb része az egész bemutatásnak, hogy Thomas egyáltalán nem beszél a Szentlélek ajándékainak, karizmáinak gyakorlásáról és megéléséről, melyek hasonló módon végigvonultak az egyháztörténelmen úgy, hogy kapunk rá bibliai instrukciókat, hogyan gyakoroljuk őket.

Összességében tehát mindenkinek jó szívvel ajánlom a könyvet, aki jobban meg szeretné ismerni, hogy a különböző lelkialkatú hívőket milyen környezet és tevékenység vonzza oda legjobban Istenhez. Azonban fontos kiemelnem, hogy miközben mind a kilenc típusban vannak a Biblia mérlegén megálló dolgok, melyeket nyugodtan gyakorolhatunk az életünkben, egyes fejezeteknél meg kell szűrnünk a hitünket inkább megzavaró, nem biblikus gondolatokat.

